

Foster P. - The Apocryphal Gospels. A Very Short Introduction

TAM METİN EKSİKSİZ TÜRKÇE TERCÜME (161 Sayfa)
Gnostik Araştırma Kütüphanesi Arşivi

--- SAYFA 1 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 2 ---

Apokrif İnciller: Çok Kısa Bir Giriş

--- SAYFA 3 ---

Çok Kısa Tanıtımlar şu anda mevcut: AFRİKA TARİHİ John Parker ve Richard Rathbone AMERİKAN SİYASİ PARTİLERİ VE SEÇİMLERİ L. Sandy Maisel AMERİKAN BAŞKANLIĞI Charles O. Jones ANARŞİZM Colin Ward ANTİK MİSİR Ian Shaw ANTİK FELSEFESİ Julia Annas ESKİ SAVAŞ Harry Sidebottom ANGLİKANİZM Mark Chapman ANGL-SAXON ÇAĞI John Blair HAYVAN HAKLARI David DeGrazia ANTİSEMITİZM Steven Beller Apokrif İnciller Paul Foster ARKEOLOJİ Paul Bahn MİMARLIK Andrew Ballantyne ARİSTOTLE Jonathan Barnes SANAT TARİHİ Dana Arnold SANAT TEORİSİ Cynthia Freeland ASTRONOMİ TARİHİ Michael Hoskin ATEİZM Julian Baggini AUGUSTINE Henry Chadwick Otizm Uta Frith BARTHEES Jonathan Culler ÇOK SATANLAR John Sutherland KUTSAL Kitap John Riches BEYİN Michael O'Shea İNGİLİZ POLİTİKASI Anthony Wright BUDDHA Michael Carrithers BUDİZM Damien Keown BUDİST AHLAĞI Damien Keown KAPİTALİZM James Fulcher KATOLİKLİK Gerald O'Collins Keltler Barry Cunliffe KAOS Leonard Smith SEÇİM TEORİSİ Michael Allingham HİRİSTİYAN SANATI Beth Williamson HİRİSTİYANLIK Linda Woodhead Vatandaşlık Richard Bellamy KLASİK MİTOLOJİ Helen Morales KLASİKLER Mary Beard ve John Henderson CLAUSEWITZ Michael Howard SOĞUK SAVAŞ Robert McMahon BİLİNÇ Susan Blackmore ÇAĞDAŞ SANAT Julian Stallabrass KITA FELSEFESİ Simon Critchley KOZMOLOJİ Peter Coles Haçlı Seferleri Christopher Tyerman KRIPTOGRAFI Fred Piper ve Sean Murphy DADA VE SÜRREALİZM David Hopkins DARWIN Jonathan Howard ÖLÜ DENİZ KREMLERİ Timothy Lim DEMOKRASİ Bernard Crick DESCARTES Tom Sorell TASARIM John Heskett DİNOZORLAR David Norman BELGESEL FİLM Patricia Aufderheide RÜYA J. Allan Hobson İLAÇ Leslie Iversen DÜNYA Martin Redfern EKONOMİ Partha Dasgupta MİSİR Efsanesi Geraldine Pinch ÇOK KISA GİRİŞLER, yeni bir konuya teşvik edici ve anlaşılır bir yol isteyen herkes içindir. Uzmanlar tarafından yazılmıştır ve dünya çapında 25'ten fazla dilde yayınlanmıştır. Dizi 1995'te başladı ve şu anda tarih, felsefe, din, bilim ve beşeri bilimler alanlarında çok çeşitli konuları temsil ediyor. Önümüzdeki birkaç yıl içinde yaklaşık 200 ciltlik bir kütüphaneye dönüşecek; eski Mısır ve Hint felsefesinden kavramsal sanat ve kozmolojiye kadar her şeye Çok Kısa Bir Giriş.

--- SAYFA 4 ---

ON sekizinci yüzyıl İngiltere Paul Langford ELEMENTLER Philip Ball DUYGU Dylan Evans İMPARATORLUK Stephen Howe ENGELS Terrell Carver ETİK Simon Blackburn AVRUPA BİRLİĞİ John Pinder ve Simon Usherwood EVRİM Brian ve Deborah Charlesworth VAROLUŞÇULUK Thomas Flynn FAŞİZM Kevin Passmore FEMİZM Margaret Walters BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI Michael Howard FOSİLLER Keith Thomson FOUCAULT Gary Gutting ÖZGÜR İRADE Thomas Pink İfade Özgürlüğü Nigel Warburton FRANSIZ DEVRİMİ William Doyle FREUD Anthony Storr Fundamentalizm Malise Ruthven galaksileri John Gribbin GALİLEO Stillman Drake OYUN TEORİSİ Ken Binmore GANDHI Bhikhu Parekh Coğrafya John Matthews ve David Herbert JEOPOLİTİK Klaus Dodds ALMAN EDEBİYATI Nicholas Boyle KÜRESEL FELAKETLER Bill McGuire KÜRESEL ISINMA Mark Maslin KÜRESELLEŞME Manfred Steger BÜYÜK Buhan ve Yeni Anlaşma Eric Rauchway HABERMAS James Gordon Finlayson HEGEL Peter Singer HEIDEGGER Michael Inwood HİYEROGLİFLER Penelope Wilson Hinduizm Kim Knott TARİH John H. Arnold Yaşam Tarihi Michael Benton Tıp Tarihi William Bynum ZAMANIN TARİHİ Leofranc Holford-Strevens HIV/AIDS Alan Whiteside HOBBS Richard Tuck İNSAN EVRİMİ Bernard Wood İNSAN HAKLARI Andrew Clapham HUME A. J. Ayer İDEOLOJİ Michael Freeden HİNT FELSEFESİ Sue Hamilton ZEKA Ian J. Deary ULUSLARARASI GÖÇ Khalid Koser ULUSLARARASI İLİŞKİLER Paul Wilkinson İSLAM Malise Ruthven GAZETECİLİK Ian Hargreaves Yahudilik Norman Solomon JUNG Anthony Stevens KABALA Joseph Dan KAFKA Ritchie Robertson KANT Roger Scruton KIERKEGAARD Patrick Gardiner KURAN Michael Cook kanunu Raymond Wacks DİL BİLİM Peter Matthews Lincoln Allen C. Guelzo EDEBİYAT TEORİSİ Jonathan Culler LOCKE John Dunn MANTIK Graham Priest MACHIAVELLI Quentin Skinner MARQUIS DE SADE John Phillips MARX Peter Singer MATEMATİK Timothy Gowers Hayatın anlamı Terry Eagleton TIBBİ ETİK Tony Hope ORTAÇAĞ BRİTANYA John Gillingham ve Ralph A. Griffiths Hafızası Jonathan K. Foster MODERN SANAT David Cottington MODERN ÇİN Rana Mitter MODERN İRLANDA Senia Pas'eta MOLEKÜLLER Philip Ball Mormonizm Richard Lyman Bushman MÜZİK Nicholas Cook EFSANE Robert A. Segal MİLLİYETÇİLİK Steven Grosby Nelson Mandela Elleke Bochmet EDEBİYAT OLARAK YENİ Ahit Kyle Keefer NEWTON Robert Iliffe NIETZSCHE Michael Tanner ON DOKUZUNCU YÜZYIL İNGİLTERE Christopher Harvie ve H. C. G. Matthew KUZEY İRLANDA Marc Mulholland

--- SAYFA 5 ---

nükleer silahlar Joseph M. Siracusa ESKİ Ahit Michael D. Coogan PARÇACIK FİZİĞİ Frank Close PAUL E. P. Sanders FELSEFESİ Edward Craig HUKUK FELSEFESİ Raymond Wacks BİLİM FELSEFESİ Samir Okasha FOTOĞRAFÇILIK Steve Edwards PLATO Julia Annas SİYASİ FELSEFESİ David Miller SİYASİ Kenneth Minogue POSKOLONYALİZM Robert Young POSTMODERNİZM Christopher Butler POSTSTRÜKTÜRALİZM Catherine Belsey TARİH ÖNCESİ Chris Gosden Presokratik Felsefe Catherine Osborne PSİKİYATRİ Tom Burns PSİKOLOJİ Gillian Butler ve Freda McManus THE QUAKERS Pink Dandelion KUANTUM TEORİSİ John Polkinghorne İRKÇILIK Ali Rattansi RÖNESANS Jerry Brotton RÖNESANS SANATI Geraldine A. Johnson görelilik Russell Stannard Amerika'da Din Timothy Beal ROMA İNGİLTERE Peter Salway ROMA İMPARATORLUĞU Christopher Kelly ROUSSEAU Robert Wokler RUSSELL A. C. Grayling RUS EDEBİYATI Catriona Kelly RUSYA DEVRİMİ S. A. Smith ŞİZOFRENİ Chris Frith ve Eve Johnstone SCHOPENHAUER Christopher Janaway Bilim ve din Thomas Dixon İskoçya Rab Houston Cinsellik Veronique Mottier SHAKESPEARE Germaine Greer SIKHİZM Eleanor Nesbitt SOSYAL VE KÜLTÜREL ANTROPOLOJİ John Monaghan ve Peter Just SOSYALİZM Michael Newman SOSYOLOJİ Steve Bruce SOKRATES C. C. W. Taylor İSPANYA İÇ SAVAŞI Helen Graham SPINOZA Roger Scruton İstatistikler David J. Hand STUART BRİTANYA John Morrill TERÖRİZM Charles Townshend TEOLOJİ David F. Ford TRAJEDİ Adrian Poole TUDORS John Guy YİRMİNCİ YÜZYIL BRİTANYA Kenneth O. Morgan Birleşmiş Milletler Jussi M. Hanhima'ki VIKINGS Julian Richards WITTGENSTEIN A. C. Grayling DÜNYA MÜZİĞİ Philip Bohlman DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ Amrita Narlikar Yakında yayında: biyografi Hermione Lee Sovyetler Birliği Stephen Lovell Modern Japonya Christopher Goto-Jones Hiçbir Şey Frank Close Süperiletkenlik Stephen Blundell Daha fazla bilgi için www.oup.co.uk/general/vsi adresindeki web sitemizi ziyaret edin.

--- SAYFA 6 ---

Paul Foster Apokrif İnciller Çok Kısa Bir Giriş 3

--- SAYFA 7 ---

3 Great Clarendon Street, Oxford ox2 6dp Oxford University Press, Oxford Üniversitesi'nin bir bölümüdür. Oxford New York Auckland Cape Town Dar es Salaam Hong Kong Karaçi Kuala Lumpur Madrid Melbourne Mexico City Nairobi Yeni Delhi Şangay Taipei Toronto Arjantin'de ofisleri ile Avusturya Brezilya Şili Çek Cumhuriyeti Fransa Yunanistan Guatemala Macaristan İtalya Japonya Polonya Portekiz Singapur Güney Kore İsviçre Tayland Türkiye Ukrayna Vietnam Oxford, Oxford University Press'in Birleşik Krallık'ta ve diğer bazı ülkelerde tescilli ticari markasıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Oxford tarafından yayınlanmıştır. University Press Inc., New York # Paul Foster 2009 Yazarın manevi hakları ileri sürülmüştür Veritabanı hakkı Oxford University Press (yapımcı) İlk yayın tarihi 2009 Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir kısmı, Oxford University Press'in önceden yazılı izni alınmadan veya yasaların açıkça izin verdiği şekilde veya uygun çoğaltma hakları kuruluşuyla mutabakata varılan koşullar kapsamında hiçbir biçimde veya yöntemle çoğaltılamaz, bir erişim sisteminde saklanamaz veya aktarılamaz. Yukarıdakilerin kapsamı dışında kalan çoğaltmayla ilgili sorular, Oxford University Press'in Haklar Departmanı'na yukarıdaki adrese gönderilmelidir. Bu kitabı başka herhangi bir cilt veya kapakta dağıtmamalı ve herhangi bir alıcıya aynı koşulu uygulamanız gerekir. Britanya Kütüphanesi Yayın Verilerinde Kataloglama Mevcut veriler Kongre Kütüphanesi Yayın Verilerinde Kataloglama Mevcut veriler SPI Publisher Services, Pondicherry, Hindistan tarafından dizilmiştir Büyük Britanya'da Ashford Color Press Ltd, Gosport, Hampshire tarafından basılmıştır ISBN 978-0-19-923694-7 1 3 5 7 9 10 8 6 4 2

--- SAYFA 8 ---

İçindekiler Resim listesi viii 1 Kıyamet İncilleri – ismin içinde ne var? 1 2 Nag Hammadi'den 'müjdeler' 26 3 Bebeklik müjdeleri 61 4 İsa'nın dünyevi yaşamı sırasında geçen İnciller 86 5 Gizli vahiyler ve diyalog müjdeleri 117 6 Kanonik olmayan müjdelerden bilgiler 132 Daha fazla okuma 139 Referanslar 142 Dizin 151

--- SAYFA 9 ---

Resim Listesi 1 Mısır'daki el yazması keşiflerinin yerini gösteren harita: Akhmî'm, Nag Hammadi ve Oxyrhynchus 3 2 Oxyrhynchus, Mısır Keşif Derneği'nin izniyle 5 3 Oxyrhynchus'ta papirüs parçalarını ortaya çıkaran kazıcılar Mısır Keşif Derneği'nin izniyle 5 4 Bernard P. Grenfell ve Arthur S. Hunt Mısır Keşif Derneği'nin izniyle 20 5 Nag Hammadi Antik Çağ ve Hristiyanlık Enstitüsü, Claremont, Kaliforniya 27 6 Nag Hammadi kodeksleri Antik Çağ ve Hristiyanlık Enstitüsü, Claremont, Kaliforniya 28 7 Thomas İncili Antik Çağ ve Hristiyanlık Enstitüsü, Claremont, Kaliforniya 33 8 Tavan paneli, 'İsa kilden kuşları canlandırıyor', c.1150, St Martin Kilisesi, Zillis, İsviçre # The Art Archive/Glanni Dagli Orti 66 9 Albrecht Dürer, Meryem Ana'nın Tapınaktaki Sunumu, 1502-3 Staatliche Graphische Sammlung, Münih 76 10 Petrus İncili el yazması Papyri Uluslararası Fotoğraf Arşivi, Kahire 93 11 Petrus İncili metninin açılış iki sayfası Papyri Uluslararası Fotoğraf Arşivi, Kahire 94 12 Son Petrus İncili el yazmasının sayfası Papyri Uluslararası Fotoğraf Arşivi, Kahire 95

--- SAYFA 10 ---

Bölüm 1 Kıyamet İncilleri – ismin içinde ne var? İsa'nın yaptığı başka birçok şey de vardır; Her biri yazılıysaydı, sanırım yazılacak kitapları dünyanın kendisi bile barındırmazdı. (Yuhanna 21:25) Böylece Yuhanna İncili, İsa'yla ilgili hadislerin yalnızca sınırlı bir kısmını içerdiğinin kabulüyle sona ermektedir. Fakat bu ifade yalnızca yazarın abartısından mı ibarettir, yoksa müjde yazarının zamanında dolaşımda İsa'ya atfedilen çok sayıda hikâye ve deyişin olduğu gerçeğini mi yansıtıyor? Dördüncü müjdenin yazarı, sınırlı bir ölçüde de olsa, kendi zamanındaki mevcut koşulları tasvir ediyorsa, İsa ile ilgili tüm bu ekstra geleneklere ne olduğunu sormak büyüleyici hale gelir. Büyük olasılıkla, antik tarihin kaprisleri, büyük çoğunluğun zamanın sisleri arasında kaybolduğu anlamına gelecektir. İki bin yıla uzanan uzun sözlü gelenek zincirleri boyunca varlığını sürdüren bu tür materyallerin romantik fikirleri tamamen hayal ürünüdür. Bu tür ek geleneklerin hayatta kalması için tek makul mekanizma yazılı metinler aracılığıyla olacaktır: ya yüzyıllar boyunca yazıcılar tarafından kopyalanıp aktarılmış ya da eski el yazmalarının şans eseri korunması yoluyla. Yaklaşık 1870'lere kadar bu iki alternatiften yalnızca ilkinin İncil dışı kaynakların korunmasına yol açtığı biliniyordu.

--- SAYFA 11 ---

İsa ile ilgili gelenekler. İsa'nın kamu görevinden önceki hayatındaki olaylar olduğu iddia edilen hikayeleri anlatan el yazmaları veya çarpmıha gerilme sonrası anlatılar, genellikle karalama yoluyla kopyalanarak günümüze ulaşan belge türleriydi. Bu nedenle yazılı kaynaklar, bu İncil dışı hikayelerin yazıldığı tarihten yüzyıllar öncesine ait olan ortaçağ veya erken modern dönem kopyaları olma eğilimindeydi. Bunlar, birçok bakımdan, İsa'nın yaşamının sözde "gizli yılları"nın ayrıntılarını sağlayarak, "boşluk doldurma" çalışmasını temsil ediyordu. Ancak 19. yüzyılın son çeyreğinde arkeologların Mısır'da geniş çaplı kazılara başlaması ve bilim adamlarının tozlu kütüphane koleksiyonlarını taramaya başlamasıyla birlikte uzun süredir gömülü ve unutulmuş el yazmaları ortaya çıkmaya başladı. 1885 yılında yapılan ilk keşif, Arşidük Rainer'in Viyana'daki papirüs koleksiyonunda bulunan altı eksik metin satırından oluşan nispeten küçük bir parçaydı. Bu metnin aslında ayrı, daha büyük, daha önce bilinmeyen bir müjdenin parçası mı olduğu, yoksa sadece Markos İncili'nin bir kısmının farklı bir okuması mı olduğu tartışmalıdır. Yine de bu, kanonik olmayan eski Hristiyan metinlerinin aktarımının karanlık dünyasına açılan ilk pencereydi. Daha önemli bir keşif, 1886/7 kış sezonunda Fransız bir ekibin üyeleri tarafından Yukarı Mısır'daki Akhmîm'da yapılan arkeolojik kazıda ortaya çıkarıldı. Bir keşişin mezarından küçük bir kitap veya kodeks çıkarıldı ve bu kitap, 66 sayfasında 4 metin içeriyordu. 9 sayfayı aşan ilkinin, daha önce sadece ismen bilinen ve çeşitli erken dönem Hristiyan yazarlar tarafından tartışılan kayıp metin Petrus İncili'nin bir parçası olduğu belirlendi. Hızlı keşif akışı 19. yüzyılın son on yılı boyunca devam etti. 1897'de Oxford'lu iki genç akademisyen, B. P. Grenfell ve A. S. Hunt, Kahire'nin yaklaşık 160 kilometre güneyinde ve Nil'in 16 kilometre batısında bulunan el-Behesna adlı bir Mısır köyünde arkeolojik kazı başlattı. Köyün adı Arap döneminden geliyor ve aslında Oxyrhynchus olarak bilinen çok daha büyük bir şehrin yeniden adlandırılmasını temsil ediyordu. Şu anda olduğu gibi, Grenfell ve Hunt 2 The Apocryphal Gospels

--- SAYFA 12 ---

Akdeniz Fayûm Amon Vahası (Siwa) Küçük Vaha (Bahariya) Büyük Vaha (Dakhla) Büyük Vaha (Kharga) Taş Ocağı İSKENDERİYE NAUKRATIS THMOUIS PELUSION PETRA KLYSMA (Süveyş) BABİL (Kahire) S i n ai BERENIKE Trajan'ın Kanal Gazze MEMPHIS OXYRHYNCHOS HERMOPOLIS PROLEMAIS PANOPOLIS (Akhmîm) DENDERA KOPTOS THEBES (Karnak & Luxor) MYOS HORMOS (Quseir) ANTINOUPOLIS DOĞU HERAKLEOPOLİS (Sakkara) KARANIS ARSİNOE TEBTUNİS KIZILDENİZ ÇÖLÜ NAG HAMMADI HIBIS KELLIS PHILAE Edfu Kom Ombo LATOPOLIS (ESNA) Kalabscha Ekili arazi SYENE (Asvan) Birinci Katarakt 0 50 100 mil Wadi Halfa İkinci Katarakt Aşağı N u b i a Batı (Libya) Çöl ABU SIMBEL S Y E W Ölü Deniz Roma Mısır Nehri r Nil e HELIOPOLIS 1. Bu harita Mısır'daki üç önemli el yazması keşfinin yerini göstermektedir: Akhmîm, Nag Hammadi ve Oxyrhynchus Apokrif İnciller – ismin içinde ne var? 3

--- SAYFA 13 ---

Oxyrhynchus'a vardıklarında bu antik yerleşimden tek bir taş sütun ve her biri yaklaşık 30 fit derinliğinde çeşitli çöp yığınları dışında çok az şey kalmıştı. Bu çöp yığınlarının karışık döküntüleri çok sayıda papirüs parçası içeriyordu; bunların aslında günün atık kağıdı olduğu ortaya çıktı. Bu, vergi makbuzları, satış faturaları, kişisel mektuplar ve nüfus sayımı kayıtları da dahil olmak üzere büyüleyici bir dizi belge içeriyordu. Bu tür buluntular, o antik toplumun çeşitli sosyal katmanlarından insanların günlük yaşamlarına dair çok canlı bilgiler sağlayan 'belgesel papirüsler'di. Ancak bu tür belgelerle birlikte edebi metinler de vardı. Çeşitli Hristiyan metinlerinin yanı sıra Homeros'un ve Euripides'in kopyalanmasıyla ilgili öğrenci alıştırma parçaları da bulundu. İncil'de yer alan dini metinler ve yazı parçalarının yanı sıra, İsa'nın veya takipçilerinin gerçek sözlerini kaydettiği iddia edilen yeni metinler keşfedildi. Aslına bakılırsa, Oxyrhynchus'un hazinesinden yayınlanacak ilk metin Rabbimizin Sözleri başlığını taşıyordu ve hem daha önce doğrulanmamış sözler hem de İncil'deki metinlerdeki paralellerden farklı olan sözlerin versiyonlarını içeriyordu. Bu parçaların Thomas İncili adıyla bilinen daha büyük bir metnin parçası olduğu ancak daha sonra ortaya çıktı. Bununla birlikte, bu ilk keşifler dizisinin yaptığı şey, İsa hakkında alternatif bir gelenek kaynağının var olduğu ve bunun İsa'nın öğretileri ve kişiliği hakkında kökten farklı bir anlayış sunabileceği olasılığını ortaya çıkarmaktı. Bu ilk keşiflerden yola çıkarak, bilim adamları bu farklı metinleri bir araya topladılar ve 'apokrif' veya 'kanonik olmayan' müjde metinlerinden oluşan koleksiyonlar yayınladılar. İncil yazıları arasında yer almadıkları gerçeğini paylaşıyorlardı. Böylece erken Hristiyanlığa ilişkin yeni bir araştırma alt dalı ortaya çıkmaya başladı: uydurma Yeni Ahit'in incelenmesi. 'Kıyamet İncilleri' teriminin anlamı 'Kıyamet İncilleri' başlığı oldukça tartışmalı bir etikettir. Öncelikle 'müjde' sözcüğünü ele alırsak, bu terimin ne anlama geldiğinin apaçık olduğu düşünülebilir. Tanıma bağlı olarak 4 Apokrif İnciller

--- SAYFA 14 ---

2. Oxyrhynchus – bu bölgedeki 'çöp' yığınlarının kazılması, çeyrek ila yarım milyon arasında papirüs parçasının keşfedilmesine yol açtı. Bu yazının yazıldığı sırada bunların 6.000'den azı yayınlanmıştır. 3. Oxyrhynchus'taki orijinal kazının bir görüntüsü. Papirüsleri daha dikkatli kullanmaları ve vücut ağırlıklarının tümsekler üzerinde daha az etki yaratması nedeniyle çocuklar genellikle hassas işlerde çalıştırılıyordu. Kıyamet İncilleri – adın içinde ne var?

--- SAYFA 15 ---

kullanıldığında 'müjde' kelimesinin anlamı açık görünebilir. Yakın zamanda Yahuda İncili hakkında yorum yapan bir yazar, bu eserin 'müjde' etiketini hak etmediğini, çünkü söz konusu yazara göre 'gerçek' İsa hakkında hiçbir şey söylemediğini belirtti. Bu perspektiften bakıldığında, 'müjde' teriminin tanımı, İsa hakkında daha sonra 'ortodoks' olarak kabul edilen yazılara gönderme yapmanın kısa bir yolundan biraz daha fazlası gibi görünüyor. Başka bir deyişle, terim dar ve özel olarak kanonik Yeni Ahit'te yer alan dört müjdeden birine atıfta bulunacak şekilde tanımlanmıştır. Bu tür döngüsel düşünce, bazı ilk Hristiyanların yetkili, hatta bugün anında tanınabilen 'dört İncil'le birlikte eşit değerde olduğunu düşündüğü metinleri otomatik olarak tartışmanın dışında bırakır. Bu ek metinlerin, anakronik ve teolojik motivasyonlu kriterler temelinde dışlanmak yerine, kendi şartlarına göre ele alınması ve yazıldıkları tarihsel arka plana göre değerlendirilmesi gerekir. 'İncil' terimine dönersek, bu kelimenin İsa hakkındaki yazılı metinleri belirtmek için bir terim olarak kullanılmaya başlanmasından önce bile çeşitli anlamlara sahip olduğunu anlamak önemlidir. Temel olarak, 'müjde' ile ilgili Yunanca kelime grubunun (isim, euangelion = 'müjde' ve euangeliz fiili = 'müjdeyi duyurmak/iyi haberi duyurmak') anlamını, bu terimi başlık olarak kullanan erken Hristiyan metinlerini belirtmek için kullanılmadan önce açıklığa kavuşturmaya yardımcı olan iki kanıt kaynağı vardır. Bunlardan ilki, Septuagint olarak bilinen Eski Ahit yazıtlarının Yunanca tercümesinden geliyor. Bu metin koleksiyonunda bu kelime grubu, sözlü bir bildiriye veya bir haberin duyurulmasını ifade etmektedir. Çoğu zaman haberler olumlu bir olaydır (Yeşaya 52.7; Nah. 2.1). Ancak bu durum aynı şekilde geçerli değildir. Eski Ahit hikayelerinden birinde, Davud'a Kral Saul'un ölümüyle ilgili 'müjde' getirdiğini düşünen bir haberci, çok geçmeden Davud'un bunu bir müjde olarak görmediğini öğrenir. Talihsiz haberci, iyi haber ile kötü haberi ayırt edememenin en büyük bedelini ödüyor (2 Sam. 4.10)! İkinci kanıt kaynağı İncil materyallerinden değil, 6 Apokrif İncillerden kaynaklanmaktadır.

--- SAYFA 16 ---

daha ziyade terimin imparatorluk kültürüyle bağlantılı olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Vespasianus'un imparatorluk makamına yükselişini tahmin ederek kendi kariyerini ustaca ilerleten Yahudi tarihçi Josephus, Roma tarihinin en çalkantılı yıllarından birinin zirvesinde, MS 69'da yeni imparatorun göreve başlamasının ilanının etkisi hakkında şunları yazdı: 'Her şehir iyi haberler için festivaller [euangelia] düzenler ve onun adına kurbanlar sunardı' (Yahudi Savaşı IV.618). Sözde Priene yazıtında. Augustus'u anlatan övgü dolu dil, onun yükselişinin ve saltanatının sonuçlarına şu şekilde değinmektedir; Bu, 'tanrımızın doğum gününün iyi haberini [euangelion] onun aracılığıyla dünyaya duyurmakla sonuçlanıyor' (40-1. satırlar). Bu nedenle, İsa hareketinin ilk aşamalarında 'müjde' teriminin, yeni bir imparatorun tahta çıkışı gibi genellikle olumlu sonuçları olan önemli bir olayın sözlü olarak duyurulması anlamına gelmesi şaşırtıcı değildir. 'İncil' dilinin Hristiyan kullanımı Eski Ahit'teki öncüllere bakmış olabilir, ancak aynı zamanda imparatorluk kültürünün bir parçası olarak, özellikle imparatora saygının yeşerdiği Doğu Akdeniz'deki popüler çağdaş kullanıma da uyum sağlamış olabilir. Eğer durum böyleyse, o zaman Pavlus'un 'müjde' dilini benimsemesi politik açıdan tarafsız bir manevra olmaktan uzaktı. Aksine, kendisini 'Yahudi olmayanların elçisi' olarak tanımlayan kişi, yıkıcı ve tartışmalı bir şekilde, iyi haberin kaynağının ve tanrısallığın tezahürünün Sezar değil, Mesih olduğunu iddia etmek için kasıtlı olarak imparatorluk kültürünün dilini kullandı. Peki, 'müjde' terimi Hristiyanlık evresine sözlü duyurulara atıfta bulunarak başladıysa, neden, nasıl ve ne zaman yazılı belgelerle ilişkilendirilmeye başlandı? Belki de sorunun ilk iki yönünü yanıtlamak biraz daha kolaydır; en azından kısmen. İsa'nın ilk nesil takipçilerinin sayısı azaldıkça, muhtemelen mesajı korumak ve iletmek için topluluk geleneğini kutsallaştırmaya ihtiyaç duyuldu. Yazılı geleneğin ilk biçimlerinin içeriğinin 7 Apokrif İncillerden türetildiği neredeyse kesindir – isimde ne var?

--- SAYFA 17 ---

'İncil' olarak bilinen sözlü bildiriler. Markos tarafından yazılan kanonik müjdelerin en eskisi, 'İsa Mesih'in müjdesinin başlangıcı' sözleriyle açılıyor. . . (Mark 1.1). Öyle görünüyor ki, ilk inananlar daha önce sözlü bildiri olarak var olan bir şeyi yazılı bir biçime dönüştürmeye başladıkça, aynı 'müjde' terimi yazılı mesajın içeriğini tanımlamak için kullanıldı. Ancak bu edebi eserin başlığı, ister basitçe 'Markos'a göre', ister 'Markos'a göre İncil' olsun, ilk kez dağıtıldığında neredeyse kesinlikle metnin bir parçası değildi. Bu nedenle, özellikle içerikteki muhtemelen önemli farklılıklar göz önüne alındığında, yazılı bir eserin tanımı olarak uygulanan sözlü bildirileri tanımlamak için kullanılan bir terim için çarpıcı bir değişiklik oldu. Peki bu yeniden etiketleme ilk ne zaman ortaya çıktı? Pek çok yenilik gibi, bunun yaratıcısı ve terminolojinin bu cüretkar kullanımına yol açan spesifik koşullar bilinmemektedir, ancak 2. yüzyılda Hristiyan şahsiyetler tarafından yazılan metinler, sanki bu terminoloji geniş çapta anlaşılmış ve tartışılan belge türlerine atıfta bulunmanın yaygın bir yoluymuş gibi, yazılı belgelere atıfta bulunmak için 'müjde' terimini kullanır. 'İncil' teriminin sözlü bir bildiri yerine yazılı bir formu belirtmek için ilk kez kanıtlanabilir kullanımına ilişkin 'sağlam kanıt' iki kaynaktan gelmektedir. İlk olarak, 'müjde' terimini kullanan başlıklara sahip yazıların en eski el yazmaları yaklaşık MS 200 yılına ve onu takip eden on yıllara tarihlenmektedir. Yuhanna İncili'nin P66 olarak bilinen papirüs el yazmasının 2. yüzyılın sonlarına tarihlenen ilk kopyası 'Yuhanna İncili' başlığını taşıyor; Biraz sonra hem Luka'yı hem de Yuhanna'yı içeren el yazması (P75), Luka'nın sonunda 'Luka'ya göre İncil' ve ardından Yuhanna'nın başında 'Yuhanna'ya göre İncil' şeklinde bir başlık vardır. Dolayısıyla aynı metinde bile bu tür başlıkların metnin başına mı yoksa sonuna mı ait olduğu konusunda bir fikir birliği olmasa da, bu yazılar zaten 'İncil' olarak etiketleniyordu. İkinci kanıt ise daha da erken. MS 180 civarında, Lyon piskoposu Irenaeus, Adversus Haeresus 8 The Apocryphal Gospels adlı eserinde yazmaktadır.

--- SAYFA 18 ---

("Sapkınlıklara Karşı") birçok durumda "müjde" terimini kullanan yazılı belgelere atıfta bulunur. Bu eserin 3. kitabında, Luka İncili'nin yeri belirtilmemiş olmasına rağmen, farklı coğrafi bölgelerde 'müjdeler' yayınlayan dört müjdeciden söz eder (Ad. Haer. 3.1.1). Irenaeus, yazılı belgeleri birçok durumda açık bir şekilde ve hiçbir açıklama yapmadan belirtmek için 'müjde' terimini kullanır. Hiçbir açıklama yapmaması, kendisinin bu kullanımın yaratıcısı olmadığı varsayımına yol açmaktadır ve bu tür terminolojiyi kullanmasındaki doğal yol, 'müjde'nin yazılı bir belge için bir isim olarak bir süredir yerleşik olduğunu göstermektedir. Bazı bilim adamları bu kullanımın 2. yüzyılın başlarına kadar dayandığını ileri sürse de böyle bir iddianın kesin olarak ortaya konması mümkün değildir. Daha ziyade, 2. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Hristiyan yazarların oldukça doğal olarak bazı yazılı belgelerden 'İncil' olarak söz edebildiklerini söylemek daha doğru görünüyor. Dörtlü koleksiyonun dışındaki İncillerin 'apokrif' olarak adlandırılması, Aydınlanma sonrası bilim adamlarından kaynaklanan bir tanımlamadır. Bu, bu tür metinlere atıfta bulunmanın yaygın bir yolu olmaya devam etse de, terim olumsuz çağrışımlar taşıyabilir. Dolayısıyla, bu tür metinleri 'kanonik olmayan' olarak adlandırmak, böylece onları tarihin daha sonraki bir aşamasında Yeni Ahit'in kanonunun bir parçasını oluşturan dört müjdeden ayırmak tercih edilebilir. 'Kanonik' ve 'kanonik olmayan' metinler arasındaki ayrımın metinlerin yazıldığı dönemde geçerli olmaması nedeniyle anakronik olduğu unutulmamalıdır. Böyle bir ayrım, ancak birkaç yüzyıl sonra, Yeni Ahit metinlerinin sabit bir listesinin ortaya çıkmaya başlamasıyla mümkün oldu. 'Kıyamet' veya 'kanonik olmayan' gibi terimlerin sınırlamaları kabul edilse de, bu etiketlerin her ikisi de tartışılan müjdelerin kapsamına atıfta bulunmak için kullanılacaktır. Bu yaklaşım, bunun ortak bir isim haline geldiği gerçeğini kabul etmektedir, ancak bu tür kısa etiketlerin arkasında, bunların, bu metinlerin çoğunun üretildiği veya dağıtıldığı 2. ve 3. yüzyıllarda Hristiyanlar tarafından kullanılmayan, empoze edilen modern kategoriler olduğunun görülmesi gerekir. 9 Kıyamet İncilleri – ismin içinde ne var?

--- SAYFA 19 ---

Kaç tane müjde var? Irenaeus sadece 'müjde' teriminin yazılı belgelere atıfta bulunmak için ilk kesin kullanımını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda dört katlı bir müjde koleksiyonunun varlığına dair günümüze ulaşan ilk referansı da verir. Yalnızca tek bir müjdenin (yani Hristiyanlığın ana mesajının) olduğunu iddia ederken, bunun dörtlü biçimde bilindiğini ve alındığını da beyan eder ve dört belgenin yazarları olarak açıkça Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'nın adını verir (Ad. Haer. 3.11.8). Bu, müjdelerin sayısı hakkındaki tartışmayı çözüme kavuşturmuş gibi görünebilir. Ancak tarih yazımına, toprak veya fikir savaşlarında galip gelenlerin bakış açılarının hakim olduğu iyi bilinmektedir. Irenaeus'un konumu, 4. yüzyıl Hristiyanlığının kabul gören ortodoksluğunu önceden tahmin ediyor, ancak rakip görüşlere karşı olan karmaşık argümanları bile, dörtten fazla veya daha az İncil olamayacağının apaçık olduğu iddiasını çürütüyor. Irenaeus, Valentinus'un takipçilerini çürütme sürecinde onları 'gerçekte olduğundan daha fazla müjdeye sahip olmakla' suçlar (Ad. Haer. 3.11.9). Böyle bir belgeye 'Hakikat İncili' adını vermeye devam ediyor, ancak bunun 'alınan' dört müjdeden o kadar farklı olduğunu ve aynı şekilde sınıflandırılmaması gerektiğini savunuyor. İtirazlarına rağmen bu argüman, 2. yüzyıldaki diğer Hristiyanlar için Irenaeus'un onayladığı dört İncil dışında başka İncillerin de olduğu gerçeğini açıkça ortaya koyuyor. Bu tür 'alternatif' yazıları okuyanlar için bu belgeler daha önemsiz değildi, ancak ilahi vahyi açıklayan güvenilir metinler olarak okunabilirdi. Diğer erken dönem Kilise figürleri, dörtlü müjdenin külliyatına ait olmayan, 'müjde' başlığını taşıyan belgelere ilişkin bilgiyi ortaya koymaktadır. Örneğin, 4. yüzyılda yaşamış Kilise tarihçisi Caesarea'lı Eusebius, Antakya piskoposu Serapion'un kendi piskoposluğundaki Rhossos kasabasını ziyaret etmesinin öyküsünü anlatır. Oradayken Petrus İncili olarak bilinen bir belgeyle tanıştı. Başlangıçta bu 'müjdenin' olmasına itiraz etmediğini belirtti.

--- SAYFA 20 ---

Alınan dört müjdenin yanında okuyun. Ancak Antakya'ya döndüğünde danışmanları ona bu metnin bir kısmının kafir olduğu düşünülen Docetics olarak bilinen bir grup tarafından kullanıldığı talimatını verdi. Sonuç olarak Serapion, Rhossos'taki kiliseye bir mektup yazarak bu metni kullanmak için daha önce verdiği izni iptal etti (Eusebius, H.E. 6.12.1-6). Başlığında 'müjde' kelimesini içeren metinlerin adlarından bahseden ilk Hristiyan yazarların sayısız örneğine ek olarak, 'müjde' terimini taşıyan başlıklarla ortaya çıkan kanonik olmayan müjdelerin el yazmaları da vardır. Bazıları açık bir başlıktan ziyade biçimleri nedeniyle kategorize edildiğinden, tartışmalı veya başka türlü kaç metnin İncil olarak tanımlanabileceğini saymak zordur, ancak son girişimlerde belki de bu kategoride yaklaşık 40 farklı antik metin listelenebilir. Yalnızca dörtlü koleksiyonun 'İncil' olarak etiketlenmesine izin veren kısıtlayıcı bir kanonik yaklaşım benimsenmediği sürece, bu kategoriye potansiyel olarak dahil edilebilecek daha fazla sayıda metin olduğu açıktır. Sorun, neyin dahil edileceğine veya hariç tutulacağına karar verirken ortaya çıkar. Metni okuduktan sonra, belki de Irenaeus'un 'Hakikat İncili'nin bir müjde olduğunu reddetmesine sempati duymak mümkün olabilir. Nag Hammadi'de keşfedilen aynı başlıklı metnin, Irenaeus'un atıfta bulunduğu belge olduğu varsayımına dayanarak, bunun bilinen dört kanonik metinden biri gibi okunmadığını kabul etmek gerekir. Ancak bu metin de Markos İncili gibi açılış cümlesinde 'müjde' terimini kullanıyor ve bu da hiç şüphesiz içeriğinin nasıl anlaşılması gerektiğine dair önemli bir ipucu olarak düşünülüyor. Muhtemelen böyle bir adlandırma, onu okuyan ilk Hristiyanlar için sorun yaratmadı. Öte yandan, Thomas'a atfedilen çocukluk dönemi anlatımı veya Petrus İncili gibi (Hristiyan yazarlar bu başlıklarla bilinen metinlere atıfta bulunsalar da) hayatta kaldıkları haliyle başlığında 'müjde' sözcüğünü taşımayan, ancak yine de İsa'nın geleneklerini ve öğretilerini aktaran metinler de vardır. Belki de en iyi strateji, çeşitli metinleri 'müjde türü' yazılar olarak araştırmaktır. Bu yazılar, 11 Kıyamet İncilleri – ismin içinde ne var?

--- SAYFA 21 ---

bir başlık veya içerik açıklaması aracılığıyla kendilerini 'müjde' olarak adlandırırlar. Seçki aynı zamanda ilk Hristiyan yazarların bildiği 'müjde yazıları'nın başlıkları ile tanımlanabilecek başlıksız yazıları da içermektedir (bir örnek Petrus'un İncili olabilir). Ayrıca, eski atıflardan ziyade akademik gelenek tarafından 'müjde' olarak etiketlenen James'in Protevangelium'u gibi yazıları dikkate almak faydalı olacaktır. Kuşkusuz, bu çok geniş bir ağ oluşturabilir ve gruplandırma katı bir şekilde tanımlanmak yerine işlevseldir, ancak en azından bu kadar geniş bir yelpazedeki potansiyel müjde metinlerini dikkate almanın yararı, bu kategorinin erken Hristiyanlık ve sonrasındaki çeşitliliğine ilişkin anlayışı zenginleştirmesi ve metinlerin önyargılı teolojik sınırlar temelinde dışlanmamasını sağlamaya çalışmasıdır. Bu nedenle antik dünyada dolaşan farklı türdeki müjde metinlerinin farkında olmak gerekir. Burada farklı metinler tartışılırken, bu müjdelerden bazılarının anlatı anlatımları olduğu görülecek, diğerleri İsa'nın sözlerini kataloglayacak, diğer metinler ise İsa'nın yetişkinlik dönemindeki hizmetiyle değil, çocukluğuyla ve hatta annesinin doğumuyla ilgili olacak. Kronolojik yelpazenin diğer ucunda, bir dizi müjde metninin, bu tür vahiy eğitimi alma ayrıcalığına sahip kişilerin yeniden dirilişten sonra meydana gelen söylemleri kaydettiği iddia ediliyor. Gnostisizm: yanlış isim mi yoksa faydalı kategori mi? Son el yazmaları buluntularında gün ışığına çıkan alternatif İncillerin çoğu veya ilk Hristiyan yazarların İncil olarak adlandırdığı belgeler, ya tanımlayıcı ya da aşağılayıcı bir şekilde 'Gnostik' olarak etiketlendi. Son dönemdeki araştırmalardaki eğilimlerden biri, bu terimin hem çok geniş kapsamlı olduğunu hem de defalarca yanlış kullanıldığını ileri sürerek bu terimin faydasını sorgulamak olmuştur. Bu tür etiketlemenin sadece yararsız olmakla kalmayıp aslında yanıltıcı olduğu da ileri sürülmüştür. Sonuç olarak, terimin tamamen terk edilmesi savunuldu. Bu terimin kullanımına karşı yöneltilen bazı eleştiriler haklı olsa da, özellikle de herhangi bir metnin mistik veya kozmolojik bir ifadeyle etiketlenmesi.

--- SAYFA 22 ---

İlginin "pre-" veya "proto-Gnostik" olduğu düşünülürse, bu terimi tamamen terk etmek, meşhur bebeği banyo suyuyla birlikte dışarı atmaya ve bu süreçte, eğer doğru anlaşılırsa değeri olan yararlı bir buluşsal aracı kaybetmeye benziyor. 'Gnostisizm' teriminin kullanılmasına yönelik eleştirilerin bir kısmı, genellikle bu şemsiye altında gruplandırılan 2. yüzyıldaki dini hareketlerin çeşitliliğini kategorize etmek için yararlı bir sınıflandırma oluşturmamasıdır. Ayrıca 'Gnostisizm' etiketinin antik çağda bilinmeyen modern bir yapı olduğu, 2. yüzyılda tutarlı bir Gnostik din diye bir şeyin olmadığı belirtildi. Bu dönemde birleşik bir Gnostik dinin olmadığı gerçekten doğrudur. Üstelik özellikle 2. yüzyılın ilk yarısında yekpare veya açıkça tanımlanmış ve yönetilen bir Hristiyanlık da yoktu. Daha sonraki veraset listelerinin öne sürdüğüne rağmen, Roma'da piskoposluk makamını işgal eden bir papalık figürü yoktu. Bunun yerine, Hristiyanlık, imparatorluk başkentinde bile, 2. yüzyılın büyük bölümünde en iyi ihtimalle ev kiliselerinden oluşan gevşek bir konfederasyondur ve en kötü ihtimalle, İsa figürüne olan bağlılıklarını ifade etmenin yolunu tartışan rakip grupların bir koleksiyonuydu. Bu tür gözlemlere yanıt olarak, Gnostisizm kategorisini reddedenler, bunun tersine, Hristiyanlığın yalnızca hareketin ilk yüzyıllarındaki çağdaş Yunanca sözcük dağarcığında kendini tanımlama olmadığını, aynı zamanda o zamandan bu yana sürekli bir varoluşa sahip olan bir olguyu temsil ettiğini, oysa Gnostisizmin 5. yüzyılın sonunda ortadan kaybolmuş gibi görüldüğünü ve Aydınlanma sonrası döneme kadar bir daha konuşulmadığını iddia etme eğiliminde olacaktırlar. Bu bağlamda, oldukça farklı uygulamalara sahip olan ancak yine de vecd Ruhunun yönlendirdiği deneyimlerin onları daha geniş Hristiyan kategorisinden ayırdığı inancını paylaşan çeşitli grupların 'dinini' tanımlamak için 'Karizmatik' teriminin kullanılmasıyla karşılaştırılabilir. Benzer şekilde, burada kullanıldığı şekliyle 'Gnostisizm', tamamen düşünülmüş bir inanç sistemine veya tutarlı ve iyi gelişmiş bir 'din'e atıfta bulunmaz. Daha ziyade, 13 Kıyamet İncilleri - ismin içinde ne var? sorusunun yararlı bir kısa yolu olarak tasarlanmıştır.

--- SAYFA 23 ---

oldukça önemli farklılıklara sahip, ancak bazı çarpıcı biçimde benzer özelliklerle birleştirilmiş bir grup grubu ifade eder. Gnostik düşüncenin Hristiyanlıktan önce gelip gelmediği konusunda tartışmalar olmasına rağmen, burada bu konu hakkında herhangi bir yargıya varılmadan, bu terim yalnızca gelişmiş kozmolojinin İsa geleneğinin bir biçimiyle sentezini yapmaya çalışan metinleri ifade etmek için kullanılacaktır. Birincisi, bu gruplar, yaratılmış âlemin bir 'демиургос', yani her şeyden önce yüce ve tamamıyla ruhsal olan Tanrı'nın altında yer alan bir aracı figür tarafından var edildiğini anlıyorlar. Bu cihaz, maddi âlemin lekesinin manevi âlemi kirletmesini önler. Sonuç olarak, yaratıcı, dünyanın yaratılışının sorumluluğunun kendisine atfedilebileceği bir aracıdır ve bu da manevi âlemin yüce tanrısallığını, kirletici fiziksel alan olarak düşünülen şeyle temastan korur. İkincisi, inisiyelerin daha yüksek manevi âleme dönmelerine olanak tanıyan yükseliş ayinlerine sürekli bir ilgi var. Üçüncüsü, bu tür fikirlere bağlı olanlar, daha geniş Hristiyanlıktan uzak, iyi biçimlenmiş ve hermetik olarak ayrı bir varlık olarak görülmemelidir. Bunun yerine, Gnostisizmin adanmışlarının muhtemelen proto-ortodoks Hristiyanlarla birlikte var olan, ancak kurtarıcı İsa figürünün mitolojik ve daha derin ruhsal gerçekliğine dair üstün bir anlayışa sahip olduklarını iddia eden elitist ilk Hristiyanlar olduğu düşünülür. Gnostisizmin daha geniş kategorisinde de bir dizi alt kategoriyle açıklığa kavuşturulabilecek bir çeşitlilik vardır. Adını sözde temel kişisi Valentinus'tan alan Valentinianusçu Gnostisizm belki de en az gelişmiş kozmolojiye sahipti ve yeni ortaya çıkan ortodoksluktan en az sapmıştı. Ancak yine de farklılıkları dikkat çekicidir. Çeşitli çağlara veya Tanrı'dan gelen yayılımlara olan inancı savundu. İlk seri 30 çağdan veya 15 tamamlayıcı erkek ve dişi çiftten oluşuyordu. İnsanların hem ruhsal dişi melek parçasından hem de maddi erkek insan kısmından oluştuğu görülüyordu. Parçalanmış varlığın yeniden birleşmesi ancak Valentinianus ritüellerine katılım ve çeşitli çağların âlemlerine yükseliş yoluyla başarılabildi. 14 Apokrif İncil için anahtar metin

--- SAYFA 24 ---

Valentinianizmin daha geniş teolojik perspektifini anlamak, bir sonraki bölümde tartışılacak olan Hakikat İncili'dir. Valentinianusçu düşünce sisteminin kökeninin bağlantılı olduğu kişi olan Valentinus, modern araştırmacılar için belirsiz ve imalı bir figür olmaya devam ediyor. Hayatına dair bir araya getirilebilecek çok az şey, Valentinus'un Roma'da etkili ve saygın bir entelektüel öğretmen olduğunu ve kendi eğitimini İskenderiye'nin akademik merkezinde aldığını gösteriyor. Yaklaşık 15 yıl boyunca önde gelen bir öğretmen olduğu MS 140 civarında Roma'ya gelmiş gibi görünüyor. Bundan sonra büyük ihtimalle Kıbrıs'a taşınmış ve orada öğretmenlik faaliyetine devam etmiştir. Valentinus'un Roma'da kaldığı süre boyunca, diğer iki önde gelen Hristiyan entelektüel imparatorluk başkentinde faaliyet gösteriyordu: Hristiyanlığın Yahudi kökenlerine yönelik radikal revizyonist yaklaşımıyla, yeni hareketin Eski Ahit'in Tanrısı ile olan tüm bağlarını koparmaya çalışan Marcion; ve yeni dinin bakış açısını, onu dayanıksız ve folklorik bir hareket olma suçlamasından korumak için felsefi terimlerle sunan, Hristiyanlığın entelektüel savunucusu Justin Martyr. Her ne kadar tarih perspektifinden oldukça farklı şekillerde değerlendirilseler de, bu üç şahsiyet, Hristiyanlığın sağlam sunumlarını sunmaya çalışırken pek çok ortak noktayı paylaşıyordu. Bu dönemde, yani 2. yüzyılın ortalarında, Roma'da, itici gücün ve liderliğin çoğunun, öğrenci gruplarını çeken bağımsız öğretmenlerden gelmiş olması belki dikkate değerdir. Herhangi bir merkezi otorite figürü yok gibi görünüyor, daha ziyade 1. yüzyılın ortalarında gevşek bağlantılı ev kiliseleri sisteminin hakim olduğu görülüyor. Bu nedenle, soyları Petrus'a kadar uzanan Roma piskoposlarının birbirini takip etmesi fikri, daha sonraki Kilise tarihinin bir yapısı gibi görünmektedir ve Roma'daki Hristiyanlığın ilk 100 yılını veya daha fazlasını temsil etmemektedir. Valentinus gibi entelektüeller bu kişiden etkilenmiş ve bu gerilimli ve naif atmosferin ortasındaydı.

--- SAYFA 25 ---

İsa'nın öğretileri, Hristiyan inancının açık ve kesin bir açıklamasını sunmaya çalıştı. Kendi çalışmalarından yalnızca birkaç parçanın hayatta kalması ve genellikle rakiplerinin yazılarına dahil edilmesi talihsiz bir durumdur. Yine de onun teolojisine karşı çıkanlar bile onun 'parlak zekasını' (Jerome, In Hos. 2.10) veya şiirsel dilinin güzelliğini (Tertullian, De Carne 17) kabul ediyorlar. Platoncu düşüncenin Valentinus üzerindeki etkisi hem korunan parçalarda hem de ona karşı yazanların yorumlarında açıkça görülmektedir. Bu aynı zamanda, genellikle İkinci Sofist olarak bilinen 2. yüzyıldaki felsefi düşüncenin yeniden doğuşunun daha geniş arka planına göre anlaşılmalıdır. MÖ 4. yüzyıl Atina'sının büyük felsefi yazarlarına böylesine bir canlanma ve geri dönüş, aynı zamanda altıncı Nag Hammadi kodeksindeki metinlerden biri olarak Platon'un Devlet'inden bir parçanın neden bulunduğunu da açıklıyor. Platon'dan ödünç alınan kavram ve fikirler Valentinus'un düşüncesini şekillendirdi ve ruhun maddi dünyanın kısıtlamalarından kurtulmasını arzulayan bir kozmoloji geliştirildi. Nag Hammadi'deki bazı metinlerin Valentinianus'a ait olduğu tanımlanmış olsa da bunlardan kaçının Valentinus tarafından yazıldığı belirsizdir. Bunun yerine çoğunluğun takipçileri tarafından kaleme alındığı görülüyor. Hristiyanlığın bu biçimine bağlı olanlar belki de Roma'daki Kilise'nin yeni yeni ortaya çıkan, sosyal açıdan ayrıcalıklı bir kanadının parçasıydı; bu kanat, Hristiyanların çoğunluğunu temsil etmese de, belki de zenginlikleri ve statüleri nedeniyle, kendi yerel toplantıları üzerinde orantısız bir etkiye sahipti. Philip İncili bu Valentinianus ortamından ortaya çıkan metinlerden yalnızca biri olsa da, onun özlü doğası, Valentinianusçuların taraftarları tarafından uygulanan temel teolojik fikirlerin ve ayinle ilgili ayinlerin çeşitli anlamlarını verdiği anlamına gelir. Seth Gnostisizmi adını hareketin entelektüel kurucusundan değil, Sethianların teolojisinde önemli bir rol oynayan Adem ile Havva'nın üçüncü oğlu Seth'ten alır. Gnostisizmin bu biçimi, güçlü Yahudi unsurlarıyla birlikte, genellikle Hristiyanlıktan önce gelen entelektüel kökenlere sahip olarak görülür. Dolayısıyla Yahudi İncilleri ile Apokrif İncillerin karışımından oluştuğu ileri sürülmektedir.

--- SAYFA 26 ---

Platonik fikirler. Bu tartışmalı olsa da, Yuhanna'nın Apokrifonu, Mısırlıların Kıpti İncili ve Yahuda'nın İncili gibi Sethianizmi yansıttığı düşünülen anahtar metinler, mevcut haliyle, benzer kozmogonileri Yeni Ahit'ten bilinen figürlerin gözüyle tasvir eden Hristiyan yazılarıdır. Seth'in kökeni ilahi bir enkarnasyonun sonucu olarak görülüyor. Bu anlamda Şit, Kabil'in soyundan gelenlere kıyasla ruhsal aleme daha yakından bağlıdır. Sonuç olarak, Seth'ten türeyen insanlığın kolu, üstün bir ruhsal soydur ve bu bireylerin içindeki ruhsal tohum, onları Seth'e duyulan saygıya katılmaya ve Seth'in indiği aleme geri dönebilmesi için ruhun yukarı yolculuğu için çabalamaya yönlendirir. Teolojik sistem, nihai ilahi varlığı görünmez, soyut ve tarif edilemez olarak tanımlarken olumsuz bir yolu benimser. Dolayısıyla, insan kategorizasyonuna meydan okuyan Tanrı'nın aşkınlığı, Seth düşüncesinin benzersiz olmasa da önemli bir özelliğidir. Ofit Gnostisizmi en iyi, grubun bakış açısına karşı çıkan erken dönem Hristiyan figürlerinin yazıları aracılığıyla bilinir. Gnostisizmin diğer biçimlerine benzer şekilde, onun inanç sistemi de arkonların çeşitli küreleri aracılığıyla ruhun yukarıya doğru yükselişini arıyordu. Böyle bir yolculuk yalnızca bir sonraki yüksek seviyeye ilerlemeyi sağlayan sihirli kelimelerin belirli mantralarına sahip olan aydınlanmış ruh için mümkündü. 3. yüzyılın bilgili yazarı Origen, düşünce sistemlerinin şematik olarak temsil edildiğini ve kendisinin bu şemanın bir kopyasını büyük zorluklarla elde ettiğini belirtiyor. Bu piktogramı Origen'in yazılı açıklamasından anlamak için çeşitli girişimlerde bulunuldu ve birçok özelliği çevreleyen fikir birliği olmasına rağmen daha ince ayrıntılar tartışmalı. Diyagramın tasvir ettiği şey, açıklandığı gibi, ruhun yolculuğunda karşılaşılabilecek çoklu alanları temsil eden bir dizi bağlantılı ve eşmerkezli dairedir. Yine temel bir özellik, ruhun maddi dünyadan kaçarken ve bozulmamış manevi durumuna geri dönerken yükselişidir. 17 Kıyamet İncilleri – ismin içinde ne var?

--- SAYFA 27 ---

'Gnostisizm' teriminin kullanılmasına karşı yöneltilen kısmen geçerli eleştirilerin çoğunun farkında olmak gerekli olsa da, yine de bu, karmaşık mitolojileri ve kozmolojileri öğreten Hristiyanlığın çeşitli dini ifadelerini kategorize etmek için en uygun ve yararlı şemsiye terim olmaya devam etmektedir. Bu daha geniş kategori içerisinde, daha önce de belirttiğimiz gibi, birçok dal tanımlanabilir. Bunlar birçok fikri paylaşır ve tamamen ayrı düşünce sistemleri değildir. Dolayısıyla bir metin birden fazla özelliğe sahip olabilir ve bunlar tek tip olarak Gnostisizmin yalnızca bir alt dalını temsil etmeyebilir. Belirtildiği gibi, Hristiyanlık öncesi bir 'Gnostisizm' biçiminin varlığına ilişkin devam eden bir tartışma var. Bu kısmen bazı metinlerde önemli Yahudi unsurların tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. Motiflerden bazıları Yahudi'nin iç tefsir sorularına daha yakın görüldüğünden ve Gnostik metinler dışında Hristiyan bağlamlarında tartışılmadığından, Hristiyanlıktan önce gelen, ancak daha sonraki bir noktada bu yeni dini hareket tarafından kapsanan orijinal bir Gnostik dinin var olduğu öne sürüldü. Bununla birlikte, Mandaik ve Maniheizm metinler gibi potansiyel olarak ilişkili çeşitli geleneklerden elde edilen çok sayıda kanıta rağmen, Hristiyanlıktan önce gelişmiş bir 'Gnostisizm' biçimine dair ikna edici bir kanıt bulunamamıştır. Sonuç olarak, yeni metinlerin keşfedilmesine rağmen pek çok bilim insanı 'bunların Hristiyanlıktan önce bir kurtarıcı mitiyle tam teşekküllü bir Gnostisizmin varlığını gösterdiklerine ikna olmadılar'. Bu nedenle burada 2. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başlayan Hristiyan Gnostik metinlerini belirtmek için 'Gnostik' etiketi kullanılacaktır. Kanonik olmayan İncillerin yeniden keşfi Kanonik olmayan İncillerin çoğu, Orta Çağ ve erken modern dönem boyunca biliniyor olsa bile, yalnızca ismen biliniyordu. Daha önce de belirtildiği gibi, bu durum 19. yüzyılın sonlarından itibaren çarpıcı biçimde değişti. Yukarı Mısır'ın kuru ve kuru koşulları, papirüs belgelerinin korunması için ideal iklimi sağlamıştı. Oxyrhynchus'un keşfi belki de en muhteşem keşifti.

--- SAYFA 28 ---

eski metinler. Grenfell ve Hunt, çöp, toprak ve değerli papirüs metinlerinin bir karışımını içeren 30 fit derinliğinde tümsekler buldular. Bunlar Mısırlı işçiler tarafından kazılarak sepetlere istiflendi ve daha sonra kutulara konularak Oxford'a geri gönderildi. Bir papirüs rulosu Huntley ve Palmer'ın bisküvi kutusunda korundu, diğerleri ise çay sandıklarında gönderildi. Bu buluntunun hacmini ölçmek zor ama yaklaşık çeyrek ila yarım milyon papirüs parçası keşfedildi. 100 yıldan fazla bir süre önce ortaya çıkarılan metinler hâlâ tasnif ediliyor, düzenleniyor ve yayınlanıyor. Bir sayım, bu yazının yazıldığı sırada, yaklaşık 5.000 belgenin transkripsiyonunu ve analizini içeren 73 ciltlik yayınlanmış metnin ortaya çıktığını gösteriyor; metinlerin %2 ila %4'ü arasında bir yerde. Bir sonraki büyük yazı önbelleginin keşfedilmesinden önce yarım yüzyıldan biraz fazla bir süre geçmesi gerekiyordu. Ancak aradan geçen dönemde bireysel metinlere ilişkin bazı keşifler gün ışığına çıktı. 1930'ların ilk yarısında 'Bilinmeyen İncil' olarak adlandırılan Papyrus Egerton 2, British Museum tarafından bir antika satıcısından satın alındı. O zamanlar metin oldukça heyecan yaratmıştı, çünkü 2. yüzyılın ortalarına tarihlenmesi onun hayatta kalan en eski Hristiyan el yazması olarak görülmesi anlamına geliyordu. Bu kadar farklı bir metnin Hristiyan hareketinin ilk nesillerine kadar gitmesi ve keşfedildiği sırada Yeni Ahit'teki herhangi bir metnin hayatta kalan tüm el yazmalarından öncesine ait olması şaşırtıcı kabul edildi. O kadar eski olmasa da, bir sonraki büyük buluntu, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden kısa bir süre sonra, iklim koşullarının el yazmalarının korunmasına son derece elverişli olduğu Mısır'da yeniden ortaya çıktı. Orta Mısır'da bulunan Nag Hammadi (Arapça adının İngilizleştirilmiş biçimi), Luksor'un 80 kilometre kuzeybatısında bulunan ve klasik antik çağda Chenoboskian olarak bilinen yaklaşık 30.000 nüfuslu küçük bir kasabadır. Bir uçurumun dibinde gün ışığına çıkarılan yerel bir çiftçi, erken Hristiyanlığın farklı bir dalına ışık tutan en ilginç el yazması keşiflerinden birini yaptı. Bu olağanüstü ve tehlikeli keşfin daha fazla ayrıntısı bir sonraki bölümde ana hatlarıyla anlatılacaktır. Buluntunun deri ciltli 12 parçadan oluştuğunu belirtmek yeterli. 19 Kıyamet İncilleri – isimde ne var?

--- SAYFA 29 ---

Papirüs kodeksleri ve 13. kitaptan yırtılmış sayfalar mühürlü bir kavanoza gömülmüş. Bu kitaplardaki metinler, diğer şeylerin yanı sıra, ezoterik ve mistik Hristiyan düşüncesinin bir karışımını, kıyamet vizyonlarını, Platon'un Devlet'inden bir parçayı ve benzer şekilde geç antik çağ ve ortaçağ dönemlerinde yaygın olarak dolaşan ve ahlaki talimatlar sağlayan Sextus'un Cümleleri'nin bozuk ve kısaltılmış bir versiyonunu içerir. Bu çeşitlilik, muhtemelen ilk Hristiyanların seçkinleri olan ve belki de ana akım Hristiyanlık içinde varlığını sürdürenlerin eklektik okuma zevklerini yansıtıyor. 21. yüzyılda el yazmaları gün yüzüne çıkmaya devam etti. Her ne kadar 1961 yılında Berlin Mısır Müzesi tarafından alınmış ve Papyrus Berolinensis 22220 olarak kayıtlara geçmiş olsa da, bu metnin doğası 4. Oxford'daki Queen's College'dan iki genç bilim adamı Bernard P. Grenfell (sağda) ve Arthur S. Hunt (solda), Oxyrhynchus bölgesinin kazısına öncülük etti. Mısır Keşif Topluluğu tarafından finanse edilen bu görev onlara emanet edilmişti, bunun nedeni büyük ihtimalle daha kıdemli bilim adamlarının ya firavun dönemi Mısır'ıyla daha fazla ilgilenmeleri ya da bu görevin önemli sonuçlar vermesinin olası olmadığını düşünmeleriydi.

--- SAYFA 30 ---

El yazması sayfalarının koruma amaçlı olarak üzerinde ilk kez çalışıldığı 1991 yılına kadar bilinmiyordu. Metin ilk kez 1999'da yayımlandı ve editörleri tarafından Kurtarıcı'nın İncili adı verildi. Yahuda'nın İncili olarak bilinen metin ilk kez 2006'da geniş çapta tanındı, ancak onun bir parçası olduğu kodeks ilk olarak 1978 gibi erken bir zamanda Orta Mısır'daki bir mezarda keşfedilmiş gibi görünüyordu. Buradan antika satıcılarının karanlık ve yasadışı dünyasından geçti ve sonunda 2001 yılında kodeksin restorasyonu için bilimsel çalışmalar başladığında İsviçre'deki Maecenas Vakfı tarafından satın alındı. Keşfedildiğinden bu yana kötü bir şekilde yanlış kullanılmıştı. Bir noktada, bunun korumaya yardımcı olacağı yönündeki yanlış inanışla donmuş gibi görünüyordu. Durum tam tersiydi ve bu kodeksin yapısı ve kırılgan sayfaları ciddi şekilde hasar görmüştü. El yazması onarıcılardan oluşan bir ekibin yetenekli çalışması sayesinde, içeriğinin çoğu ustalıkla bir araya getirildi, ancak keşfedildiğinde neredeyse tamamlanmış bir kodeks olduğu anlaşılan büyük parçalar bile geri dönülemez bir şekilde kaybolmuş durumda. Kıyamet müjdelerinin önemi Kanonik olmayan müjdelerle ilgili sıklıkla abartılı iddialarda bulunulur ve bu durum bilim adamlarının kolektif kafalarını sallamasına neden olur. Yeni bir keşfin sansasyonel, dünyayı sarsıcı veya Hristiyanlığın sonunun habercisi olduğunu ileri süren raporlar nadir değildir. Bu tür iddiaların temel sorunu, metinsel bir keşfin, metnin yazılmasından çok önceki bir döneme ilişkin bir şeyler söylemesini sağlamaya çalışmalarıdır. Özellikle, bu metinlerin çoğunluğunu 2. ve 3. yüzyıllara ait ürünler olarak görmekte bir başarısızlık var ve 1. yüzyıldaki Yahudiye'nin tarihi İsa'sı hakkındaki soruları yanıtlamak açısından çok az tarihsel bağlantı var. Bunun yerine, genellikle dini hiyerarşilere ve kurumsal dine karşı tepki gösterdikleri için, yakın zamanda ortaya çıkan bu metinler, İsa'nın imajını, onu yalnızca radikal bir figür yapmakla kalmayıp, aynı zamanda modern ruhsal zevklerle yankılanan son derece mistik bir kişi haline getirecek şekilde yeniden canlandırmak için bir araç olarak görülebilir. Kanonik İncillerden tarihsel İsa'nın doğru bir portresini çıkarma projesini kuşatan sorunlar oldukça fazladır. 21 Apokrif İnciller – ismin içinde ne var?

--- SAYFA 31 ---

bilinen. Bu zorluklar kanonik olmayan metinlerle ilgili olarak daha az şiddetli hale gelmez. Aslında, birçok açıdan, daha büyük tarihsel mesafe, ruhun gerçek ilahi doğasını yeniden yakalamak için yükselmesi gereken göklere ilişkin çok katmanlı bir anlayışın merceği aracılığıyla İsa'nın öğretisini kıran bir dünya görüşü ve kendinden geçmiş vizyoner deneyimin geleneğinin sürdürülmesine üstün gelmesine izin veren bir dünya görüşü nedeniyle bunlar birçok açıdan daha da şiddetlenmektedir. Yeni Ahit'in kendisi bu tür sorunlardan muaf değildir, ancak belki de bazı metinleri, gelişen teolojik kaygılarla daha da yoğun bir şekilde örtülen bazı kıyamet yazıları ile aynı derecede etkilenmemiştir. Bunu söyledikten sonra, kanonik olmayan müjdelerin değeri nedir ve neden bu tür metinleri okumaya zahmet edelim? Öncelikle bu metinler, 1. yüzyıldaki İsa hareketinin devamı olduğunu iddia eden 2. ve 3. yüzyıllardaki grupların çeşitliliği ve canlılığı hakkında çok şey söylüyor. İsa'ya olan temel bağlılığın ifade edilebileceği radikal biçimde farklı yollar göz önüne alındığında, gelişimin ilk aşamalarındaki bu tür akışkanlık, Hristiyanlığı, Gnostiklerin, Doketistlerin ve diğer birçok "sapkın"ın ayrıldığı yekpare ve doktrinsel olarak birleşik bir biçim olarak yorumlama konusunda aşırı dikkatli olmaya sevk etmelidir. İsa'nın önemine ilişkin kendi bakış açılarını geliştirmeye çalışan farklı ve zaman zaman rekabet halindeki akımlardan bahsetmek çok daha doğru görünüyor. Çağdaş kaygıları ve teolojik soruları eski bağlamlara yansıtmak cazip gelse de, bu tür eski belgeler, kültürel olarak uzak bir toplumdan geldikleri, bakış açılarının bilim öncesi anlayışlar tarafından şekillendirildiği ve kapsadıkları dünya görüşlerinin Aydınlanma öncesi düşünce tarzından kaynaklandığı kabul edildiği sürece, güncel meseleleri tartışmak için bazı önemli kaynaklar sunabilir. 'Bütün belgeler' olarak metinler, 1. yüzyıldan daha sonraki bir dönemi yansıtabilir ve dolayısıyla 2. ve 3. yüzyıllarda yaşayan çeşitli Hristiyan grupların kaygılarını barındırabilir, ancak yine de bireysel sözlerin veya belirli anlatıların ortaya çıkma ihtimali vardır.

--- SAYFA 32 ---

ara sıra İsa'nın hayatına dönebilir. Bu durum kanonik İnciller için de hemen hemen aynıdır. Belki de en önemli fark, bilim adamlarının çoğunluğunun kanonik İncillerin kompozisyonunu 1. yüzyıla tarihlendirmesi, oysa bilim adamlarının çoğunluğunun (bazı dikkate değer muhalif seslere rağmen) kanonik olmayan metinleri tamamlanmış halleriyle daha sonraki yüzyıllara tarihlenmesidir. Bu kesinlikle kanonik müjdelerin bozulmamış tarihsel anlatımlar olduğu anlamına gelmese de, bildirdiklerini iddia ettikleri olaylar ile kanonik olmayan müjdelerin yazılma zamanı arasındaki daha büyük 'tarihsel uçurumun', kanonik muadillerinden daha büyük bir tarihsel değere sahip olan İsa'ya ilişkin alternatif tasvirleri üzerine çok fazla şey inşa etmeden önce, düşünmeye bir duraklama vermesi gerektiği anlamına gelir. Dört kanonik anlatımdan İsa'nın gerçek sözlerini veya eylemlerini kurtarma süreci oldukça tartışmalı bir çabadır. Kanonik olmayan raporlar için bunun daha kolay bir iş olduğuna inanmak açıkçası saflıktır. Bu önemli uyarıya rağmen, bazı bilim adamları, İsa'nın gerçek sözlerini kanonik olmayan kaynaklardan, özellikle de Tomas İncili'nden kurtarmanın mümkün olabileceğini düşünmektedir. Tam da bunu yapmaya yönelik son derece tartışmalı bir girişimin bulgularını değerlendirmek belki öğretici olabilir. İsa Semineri 1985 yılında Robert Funk tarafından kuruldu. Temel amacı İsa'nın gerçek sözlerini tespit etmektir. Bunu yapmak için başka birçok girişimde bulunulmasına rağmen, daha önce bu kadar büyük ölçekli bir işbirlikçi girişim olmamıştı; İsa Semineri en geniş haliyle 200'den fazla bilim insanından oluşan bir gruba ulaştı. 1993 yılına gelindiğinde yılda iki kez yapılan toplantıların ardından müzakereler tamamlandı. Her bilgin, renkli boncuklar kullanarak, dört kanonik İncilde ve Tomas'ta yer alan İsa'nın her sözüne ilişkin bir oy vererek, söz konusu sözlerin İsa'dan kaynaklanıp kaynaklanmadığına dair kendi eleştirel görüşlerini belirtti. Renkler ve isimleri şu şekildeydi: kırmızı, İsa'nın bunu söylediği neredeyse kesin (ya da buna çok benzer bir şey); pembe, İsa muhtemelen şöyle bir şey söyledi; gri, İsa bunu söylemedi ama fikirlerini yansıtıyor; siyah, İsa bunu söylemedi ve daha sonrasını temsil ediyor 23 Kıyamet İncilleri – isimde ne var?

--- SAYFA 33 ---

bakış açıları veya farklı gelenekler. İlginç bir şekilde, İsa'nın yüzlerce sözü arasında, bu bilim adamlarının oyları, İsa'nın sadece 15 sözüne kıyasla 'kırmızı' bir söz için gerekli seviyeye ulaştı (0'dan 1,0'a kadar bir ölçekte 0,75). Kuşkusuz, bu sözlerden bazıları birden fazla müjdede yer aldı, dolayısıyla birden fazla tasdiki vardı; ancak tekrarlanan sözleri ayrı ayrı saymak bile, tartışmasız şekilde özgün olduğu düşünülen sözlerin yalnızca 25 örneğini veriyor. Bu 25 kişiden 12'si Luka'da, 9'u Matta'da, 3'ü Tomas'ta, 1'i Markos'ta ve hiçbir Yuhanna'da geçmiyor. Matta ve Luka'daki özgün sözlerin birçoğu, bilim adamlarının Q adı verilen erken bir kaynak olduğuna inandıkları ve bu iki İncil'in İsa'nın sözlerinin yazılı bir dizisi olarak paylaştığına inanılanların bir parçasıdır. Bu tür istatistikler bazı insanlara şok edici gelse de, bilim adamlarının kanonik veya kanonik olmayan İncillerde yer alan herhangi bir sözü kesin olarak İsa'ya bağlama konusunda yaşadıkları zorluğu göstermektedir. Her ne kadar pek çok kişi İsa Semineri'nin yetersiz bulgularına karşı çıksa ve bu yaklaşım, çoğunlukla İsa'nın öğretisinin kıyamet ve son zaman yönlerini küçümsediği için geniş çapta eleştirilmiş olsa da, konuyu tartışmak için bu kadar çok akademisyeni bir araya getirmedeki başarı büyük bir başarıydı ve çok az sayıda bilim adamı, ilk Kilise'de kendisi hakkında korunan geleneklerin herhangi bir kolundaki gerçek İsa sözlerini belirlemenin kolay bir iş olduğunu iddia edecekti. Bu nedenle, kanonik olmayan İncillerin bir bütün olarak, gelişen bir 'ortodoksluğun' teolojik katmanlarından arınmış alternatif bir İsa portresi ortaya koyduğu iddialarının yanlış görülmesi gerekir. Kuşkusuz, ilk Kilise hiyerarşik yapılar ve erkek egemen liderlik biçimleri geliştirdi ve kanonik olmayan bazı İnciller bu tür gelişmeleri eleştirdi. Ancak bu metinler, yazarlarının ve bunları okuyan toplulukların bakış açılarını savunur, ancak bunu İsa'nın yaşamı ve öğretilerinin tarihsel açıdan daha güvenilir bir versiyonunu sunarak yapmazlar. Bunun yerine ideolojik amaçlar doğrultusunda kurtuluş, evren ve bireyin kişisel bütünlük arayışı hakkında yeni bir düşünme biçimi yaratırlar. Apostolik Hristiyanlığı eleştirmek amacıyla pek çok kişi 24 Apokrif İnciller

--- SAYFA 34 ---

Bu metinlerin her biri, okuyucuları özgün tarihsel ana kayalara geri götürmek yerine, İsa'nın öyküsünü yeniden icat ediyor. Bu nedenle, bu metinlerin değerinin ne olduğu anlaşılmalıdır: 2. ve 3. yüzyıllarda kurtuluş, kilise düzeni ve İsa'nın önemi konusunda kökten farklı anlayışlara sahip Hristiyanlar arasında yapılan savaşırlara bir bakış. 25 Apokrif İnciller – ismin içinde ne var?

--- SAYFA 35 ---

Bölüm 2 Nag Hammadi Keşfinden 'İnciller' ve Yayın Nag Hammadi'de 12 ciltli elyazmasının ve 13. cildin kalıntılarının keşfinin hikayesi entrika, cinayet ve intikamla örtülmüştür. El yazması koleksiyonu, Nil nehrinin karşı yakasında Nag Hammadi'den Qasr adlı küçük bir köyde yaşayan Muhammed Ali el-Samman adındaki bir saha çalışanı tarafından gün ışığına çıkarıldı. Şeker kamışı hasadının ardından yakındaki bir uçurumun dibinde gübre kazıyordu. Bu olay, babasının kan davası nedeniyle öldürölmesinden yaklaşık altı ay sonra meydana geldi. Babanın ölüm tarihi, Nag Hammadi ölüm kayıtlarında 7 Mayıs 1945 olarak kayıtlı. Muhammed Ali, olayları takvime göre tarihleyemese de, keşfin Kıpti Noeli'nden (7 Ocak 1946) birkaç hafta önce ve babasının ölümünden yaklaşık yarım yıl sonra olduğunu hatırlayabildi. Bu, muhtemelen keşif tarihini Aralık 1945 başı yapıyor. Muhammed Ali'nin gerçekte ortaya çıkardığı şey, ağzı ziftle tutturulmuş bir kaseyle kapatılmış büyük bir kavanozdu. Hazine bulma umuduyla kavanozu kırar ama sadece eski kitaplardan oluşan bir koleksiyonla karşılaşınca hayal kırıklığına uğrar. Görünüşe göre yanında bulunan deve sürücöleri arasında paylaşmak için bazı kodları yırtmıştı. Ancak çoğunluk teklifini reddetti ve o da 26'sını paketledi.

--- SAYFA 36 ---

onları tekrar bir araya toplayıp eve götördüler. Bunlar evinin kapalı avlusuna bırakıldı ve annesinin bazı sayfaları açık havadaki kil fırını için çıra olarak yaktığı bildirildi. Kitapları yaklaşık bir Mısır pounduna satmaya veya birkaç sigara karşılığında takas etmeye çalıştıktan sonra, Muhammed Ali'ye kodeksleri gören biri bunların Arapça değil Kıpti dilinde yazıldığını bildirdi. Kodeks III'ü bir Kıpti rahibe emanet ettikten sonra, bu cilt sonunda Kahire'deki Kıpti Müzesi'nin mülkiyetine geçti. Bir antika dükkanında ortaya çıkan ve daha sonra Mısır'dan kaçırılan Kodeks I, sonunda Zürih'teki Jung Enstitüsü tarafından satın alındı ve bu nedenle Jung Kodeksi olarak tanındı. Geriye kalan kodekslerin çoğu, Kahire'deki Kıbrıslı antika satıcısı Phocion J. Tano(s) tarafından satın alındı. 5. Muhammed Ali el-Samman'ın gübre olarak kullanmak üzere yumuşak toprağı kazarken ortaya çıkan Nag Hammadi kodekslerinin keşfedildiğı yer. Kitaplar Denderah ve Panopolis arasındaki Nag Hammadi yakınlarında keşfedildi. Kodeks koleksiyonu, Djebel el Tarif kayalığıının eteğindeki Pacomian mezarlığında bulunan bir mezara özenle yerleştirilmişti. 27 Nag Hammadi'den 'İnciller'

--- SAYFA 37 ---

Biraz baskı uygulandıktan sonra onları hükümete 'emanet etmeye' ikna edildi. Mısır hükümeti daha sonra kodeksleri kamulaştırdı ve onları Kahire'deki Kıpti Müzesi'nde barındırdı. Kodekslerin keşfinden hemen sonraki dönemde Muhammed Ali'nin hayatında kişisel olarak daha büyük öneme sahip başka olaylar meydana geldi. Kan davası sırasında babasının öldürölmesinin ardından Muhammed Ali'nin annesi, yedi oğlundan kazmalarını keskin tutmalarını istemişti. İntikam fırsatı beklenmedik bir şekilde geldi ama hızla harekete geçildi. Muhammed Ali ile doğrudan temas halinde olan Nag Hammadi'nin önde gelen uzmanlarından James Robinson, kana susamış saldırının anısını şu şekilde kaydetmiştir: Muhammed Ali'nin intikam anısı: Biri onun evine koşarak ailesine, katil Ah: deli İsmail'in günün sıcağında yakındaki kirli bir yolda, bir sürahi şeker kamışı ile uyuduğunu haber vermiştir. Papirüs tabakaları, deri kayışlarla bağlanmış sağlam deri ciltlerin içine özenle yerleştirilmişti Apokrif İnciller 28

--- SAYFA 38 ---

Yanında yöresel ürün pekmez de var. Oğullar kazmalarını yakaladılar, talihsiz kişinin kaçmasına fırsat vermeden üzerine saldırdılar, onu parçalara ayırdılar, kalbini parçaladılar ve onu aralarında paylaştırıp çiğ olarak yediler; bu, kanlı intikamın nihai eylemiydi. Anlaşılır bir şekilde Muhammed Ali, Robinson'u bundan sonra keşif alanına götürme konusunda isteksizdi, çünkü bu onu Ah: deli İsmail'in ailesinin topraklarına yaklaştıracaktı ve kendisine karşı yeni bir kan intikamı eyleminin uygulanmasından korkuyordu. Robinson, daha sonraki bir tarihte Muhammed Ali'nin ailesinin de dahil olduğu bir cenaze kortejine ateş açtıklarında intikam aldıklarını hissettiklerini söyleyen deli İsmail'in ailesini aradı. Bunun üzerine Muhammed Ali, Robinson'u kodeksin bulunduğu kavanozun bulunduğu yere götürmeye ikna edildi. Keşfin öyküsünün gün ışığına çıkması biraz zaman aldı ve metinlerin yayınlanması da aynı derecede yavaş ve gecikmeli bir işti. 1950'ler Mısır'daki siyasi çalkantılar ve bazı akademik çevrelerden gelen ivme eksikliği nedeniyle fiilen hareketsizlik dönemi. Bu gecikmiş çeviri ve yayın sürecine dahil olan kişileri suçlamak veya isimlerini vermek verimli değildir. Göz önünde bulundurulmaması gereken şey, bu metinlerin gizlenmesini içeren herhangi bir komplo teorisi fikridir. Ölü Deniz Parşömenleri gibi, Vatikan'ın örtbas ettiği bir şey yoktu; yalnızca bireysel akademisyenler, şimdiye kadar bilinmeyen metinlerin mümkün olduğu kadar çoğunu yayınlama şerefine sahip olmak istiyorlardı. Şaşırtıcı olan şey, keşiften sonraki ilk on veya yirmi yılda bu fırsata sahip olanların bu fırsattan yararlanmamasıdır. Kodekslerin fotoğrafları, büyük ölçüde James Robinson'un, dosyalara erişmesine izin verildiği tek bir hafta sonu boyunca Paris'teki bir fotoğraf mağazasında görüntülerin UNESCO kopyalarını çoğaltma konusundaki yarı gizli çalışması sayesinde, 1960'ların sonlarına kadar kamuya açık hale gelmeye başlamadı. Daha sonra 1972 ile 1977 yılları arasında faks baskıları nispeten hızlı bir şekilde yayımlandı; bu aşamada tüm külliyyat oluşturuldu.

--- SAYFA 39 ---

kamu malı olarak mevcuttur. Ayrıca 1977'de İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi başlıklı tek ciltlik baskı yayınlandı. Bu, tıpkıbasım ciltlerde yer alan İngilizce çevirileri bir araya getirdi. Sonunda bilim insanları, yaklaşık 33 yıl önce ortaya çıkarılan metinlerin tamamına kolayca başvurabildiler. Nag Hammadi'den 'müjde' metinleri Nag Hammadi yazıları arasında keşfedilen 'müjde' metinlerinin sayısına ilişkin soru kolayca cevaplanamıyor. Bunun nedeni elyazmalarının parçalı olması değil, çünkü genel olarak metinler iyi korunmuştur, ancak 1. Bölüm'de tartışılan, gerçekte neyin müjde olup neyin olmadığını tanımlamanın zorluğundan kaynaklanmaktadır. En azından bu metinlere yönelik eski tutuma ilişkin yararlı bir ipucu, kendine gönderme yapmaktır. Ancak daha önce de belirtildiği gibi, bu çok dar bir tanımlamaya yol açabilir. Nag Hammadi'de keşfedilen bazı belgeler, kendine gönderme yapan açıklamalarda 'müjde' kelimesini içermektedir. Dört metin, belgelerin başında veya sonundaki başlıklarda veya açılış cümlelerinde açıkça 'müjde' terimini içeriyor; başlık olarak değil, içeriğin açıklaması olarak. Pragmatik nedenlerden ötürü, bu bölümde dört Nag Hammadi metni tartışılacaktır: Thomas'ın İncili, Philip'in İncili, Gerçeğin İncili ve Mısırlıların İncili. Bunlara ya 'müjde' terimi uygulanmış ya da bu kelimeyi içeriklerinin açıklaması olarak kullanmış olsalar da, farklı bir yazı koleksiyonunu temsil ediyorlar. Nag Hammadi koleksiyonunda müjde tipi metinler olarak düşünülebilecek başka metinler de vardır. Bunlar, Yuhanna'nın Apocryphon'u veya İsa Mesih'in Sophia'sı gibi 'vahiy diyaloglarını' içerir. Her ne kadar bu iki metin bu kitapta uzun uzadıya tartışılmamış olsa da, bazı bakımlardan Bölüm 5'te tartışılan diyalog müjde metinleriyle tür açısından daha büyük benzerlikler paylaşıyorlar.

--- SAYFA 40 ---

Thomas'ın İncili Kanonik olmayan müjdeler arasında en fazla ilgiyi çeken ve dört kanonik müjdenin külliyyatının dışında bağımsız erken dönem İsa materyallerinin kurtarılması konusunda en büyük olasılığı sunan Thomas'tır. Her ne kadar 1897 ve 1903'te Oxyrhynchus'ta Thomas'ın çeşitli Yunanca parçaları kazılmış olsa da, 1945'te Nag Hammadi kodekslerinin keşfine kadar bu parçaların Thomas İncili'nin bir parçası olduğu kesin olarak tanımlanamadı ve oldukça eksiksiz bir metne sahip olunması nedeniyle teolojik fikirlerinin kapsamlı bir analizi yapılamadı. Nag Hammadi metni Kipti dilinde yazılmıştır (MS 1. yüzyıldan itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlayan ve 17. yüzyılda dilin yerini Arapça alana kadar devam eden Mısır'ın yerli dili) ve Thomas'ın Kipti versiyonu yaklaşık 4. yüzyıla tarihlenmektedir. Kipti metni bir dizi kısa önsözden ve 'yaşayan İsa'ya atfedilen 114 sözden oluşuyor. Metin şu şekilde açılıyor: 'Bunlar, yaşayan İsa'nın söylediği ve Didymus Yahuda Tomas'ın yazdığı gizli sözlerdir.' İsa'nın 'yaşayan' olarak adlandırılması tartışmaya yol açtı. Çeşitli öneriler sunuldu. 'Yaşamak' kelimesinin İsa'nın diriliş sonrası durumunu belirtmek için kullanılmış olması mümkündür - bu tür diriliş diyalogları apokrif yazıların külliyyatında iyi bilinmektedir. Alternatif olarak, 'yaşayan' sıfatının, İsa'nın sonsuz yaşama sahip olduğunu ve başkalarına da bu yaşamı sağladığını belirtmek için kullanılabileceği kaydedildi. Daha edebi bir varyasyon, bu tanımlamanın İsa'nın sözleriyle yaşayan bir insan olduğunu temsil ettiğine işaret etmektir. Üstelik 'Didymus Judas Thomas' sözlerini yazan kişiye atfedilen isimler de açıklama gerektiriyor. Bu üç ismi tersten alırsak, öncelikle Thomas, kanonik İncillerde İsa'nın on iki isminden biri için kullanılan isimdir.

--- SAYFA 41 ---

müritler. Bu isim Matta, Markos ve Luka'nın mürit listelerinde yalnızca bir kez geçse de, Yuhanna İncili'nde Thomas'ın en çok öne çıktığı yer yedi kez anılır. İlginçtir ki 'Thomas' kelimesi Süryanice'de 'ikiz' anlamına gelen t'oma terimiyle ilişkili olabilir. İkincisi, 'Yahuda' adı, kötü şöhretli Yahuda İskariyot nedeniyle erken Hristiyanlıkta damgalanmaya başlandı. Bu, özellikle öğrenci çevresi arasında bu isme sahip olanların, isim değişikliği veya başka isimlerin eklenmesiyle İsa'ya ihanet edenlerden ayrıldığı anlamına geliyordu. Yuhanna İncili'nin Eski Süryanice versiyonunda, Yunanca metnin sadece 'Thomas'tan söz ettiği bir yerde, Süryanice metin onu 'Yahuda Thomas' olarak tanımlamaktadır (Yuhanna 14.5). Üçüncüsü, 'Didymus' terimi Yuhanna İncili'nde hem Yuhanna 11.16 hem de 20.24'te Thomas'ı tanımlamak için ve ayrıca Yuhanna 14.5'teki farklı bir okumada kullanılmaktadır. Didymus Yunanca 'ikiz' anlamına gelen kelimedir. Bu, Thomas'ın 'ikizliği' kavramının, ona 'Didymus Judas Thomas' denilerek yoğun ve kasıtlı olarak vurgulandığı anlamına gelir. Kanonik olmayan başka bir metin olan Thomas'ın İşleri'nde, Yahuda Thomas olarak bilinen havari, konuşan bir tay tarafından 'Mesih'in ikizi ve Yüceler Yücesi'nin Havarisi' olarak tanımlanır (Elçilerin İşleri Thom. 39). Yani, erken Hristiyanlığın Suriye merkezli gibi görünen bir kolunda, ikiz olan bu Tomas aslında (bir şekilde) İsa'nın ikizidir. Hristiyanlığın temel figürüne bu kadar yakın olmak, Thomas'ın sözlerine büyük bir yetki veriyor. Bu ayrıcalıklı bilgelik, okuyucuların (ya da muhtemelen başlangıçta dinleyenlerin) bir anlatı dünyasına girmelerine ve İncil'in dört İnciliyle tamamen ilgisiz olmayan bir dizi farklı İsa geleneğine erişmelerine olanak tanır. Sözlerin neredeyse tamamı standart 'İsa şöyle dedi' ifadesiyle açılıyor, ancak Söyleme 1 farklıdır. Şöyle diyor: 'Ve dedi ki, 'Bu sözlerin yorumunu bulan, ölümü tatmayacaktır'' (Gos. Thom. 1). Bu açılış sözünün konuyu açıkça İsa olarak tanımlamaması gerçeği, bunun okuyuculara yönelik, onlara ne yapmaları gerektiğini öğreten bir editoryal yorum olduğu iddiasını güçlendiriyor. Ancak 32 Apokrif İncil

--- SAYFA 42 ---

7. Thomas İncili metninin sonu. Eski belgelerde olduğu gibi başlık metnin sonunda yazılmaktadır. Kipti yazısında 'Thomas'ın İncili' yazıyor 33 Nag Hammadi'den 'inciller'

--- SAYFA 43 ---

Aşağıdaki 'kelimelerin' yorumunu bulmanın yolu belirtilmemiştir. Muhtemelen bu metnin orijinal okuyucuları için, yetkili anlamlar onu koruyan topluluk içinde tartışılmış olmalıdır. İsa'nın gerçek sözlerinin açık bir şekilde sunulması 2. Söz'e kadar mümkün değildir. İkinci söz şöyle der: 'İsa dedi ki, 'Kim ararsa, buluncaya kadar aramayı bırakmasın; ve bulduğunda sıkıntıya girecek, sıkıntıya düştüğünde hayrete düşecek ve Her Şeye hükmedecek.'" Yine vurgu, gizli anlayışı keşfetmenin yolu üzerindedir. Böyle bir söz, ayrıcalıklı bilgi ve Hristiyanlığın elitist biçimleri hakkındaki daha sonraki Gnostik fikirlerle uyumlu olabilir. Bununla birlikte, Thomas'ın çok katmanlı göklerden oluşan kozmolojik bir sistemin kapsayıcı bir tanımı bulunmadığından, bu, Thomas'ın kendisinin iyi biçimlendirilmiş bir Gnostik inanç sistemi bağlamında ortaya çıkmadığı, ancak daha tam gelişmiş kozmolojilere bağlı olan daha sonraki okuyucular için çekici olduğu anlamına gelebilir. Sözün ana hatlarını çizdiği sıkıntılı olma, sonra hayrete düşme ve sonra hüküm sürme aşamaları boyunca ilerleyiş, şaşkınlık ve kafa karışıklığının ruhsal keşif yolculuğunun ön aşamaları olduğunu öne sürüyor. Bu deyişin Kıpti ve Yunanca versiyonlarındaki son cümlelerin biçimi arasında önemli bir fark vardır. Daha sonraki Kıpti versiyonu, bu deyişte bahsedilen 'arayanın' eninde sonunda 'her şeye hükmeteceğini' vaat ediyor. Buna karşılık, eksik olmasına rağmen (yani metinde bazı boşluklar var) oldukça kesin bir şekilde yeniden yapılandırılabilen Yunanca versiyonda, son cümle 'hüküm sürecek ve hüküm sürerken dinlenecek' diyor. Bu farklı versiyonlardan ne yapılabilir? Yunanca versiyonun orijinal olduğu anlaşılıyor, hem iç açılardan hem de İskenderiyeli Clement'in (MS 200 civarında yazan) bu deyişin 'dinlenme'ye gönderme içeren bir versiyonunu bilmesi nedeniyle. Seçeneklerden biri, varyasyonun kopyacının veya çevirmenin hatasından kaynaklandığını açıklamak olabilir. 'Dinlenme' anlamına gelen Yunanca sözcük (I Æ Æ ÆØ) belki de yanlış 'hepsi' (I Æ) olarak okunmuş olabilir. 34 Apokrif İnciller

--- SAYFA 44 ---

özellikle de ilk kelime, hayatta kalan Yunanca elyazmasında olduğu gibi, bir satırın sonunda I Æ Æ-harfleriyle iki satıra bölünmüştü. Kötü koşullarda çalışan ve kötü yazılmış örnek metinleri kopyalayan yazıcılar arasında bu tür hatalar nadir değildir. Ancak bu değişikliğin kazadan çok tasarımdan kaynaklandığı da düşünülebilir. 'Hepsi' kavramı, hem belirli Yeni Ahit Kristolojik formülasyonlarında (özellikle bkz. Sütun 1.19; 2.9) hem de Nag Hammadi'de keşfedilen diğer bazı metinlerde (Filipus İncili dikkate değer bir örnektir) önemli hale gelen pleroma veya dolgunluk kavramıyla ilişkili olabilir. Bu durumda orijinal metin biçiminin daha sonraki kullanıcılar tarafından teolojik ve ideolojik nedenlerle serbestçe uyarlanması mümkündür. Dışlayıcı ve marjinal toplulukların taraftarlarının deneyimlemiş olabileceği altüst oluş duygusu, böylesine istekli bir varoluşun kutlanmasına yol açmış olabilir ve bu, münzevi bir yaşam arayışının nihai olarak gerçek kozmik düzene hükmetmeye yol açacağı inancıyla birleşmiş olabilir. Bu anlamda, bu metni okuyan potansiyel olarak yabancılaşmış izleyici, benimsedikleri rahatsız edici münzevi yaşam tarzının, kendilerinin algılayabildiği kozmik bir gerçeklikteki yüksek statüyle bağlantılı daha yüksek bir bilgi biçimine yol açacağı inancına tutunarak, yerinden çıkma duygusuyla baş etmiş olabilir. Thomas İncili, bilge sözler aktaran bilge bir metin olarak doğru bir şekilde sınıflandırılmıştır. Ancak içerdiği bilgelik türü, Atasözleri Kitabında bulunabileceği gibi, genel kabul görmüş veya ana akım kaynaklardan yayılan bilgelik değildir. Daha ziyade, özünde dünyayı tersine çeviren örtülü ve sezgilere aykırı içgörülerden oluşur. İsa, insanlar tarafından tüketilen bir aslanın insanlığa dönüştüğü için kutsandığını (Deyiş 7), ya da dünyayı anlayanın cesede dönüştüğünü (Deyiş 56), ya da yine paranın faizle ödünç verilmeyip borcunu ödeyemeyenlere verilmesi gerektiğini (Deyiş 99) iddia edebilir. Bu metni Nag Hammadi'den bir İncil olarak nitelendirmek belki de yanlış olacaktır.

--- SAYFA 45 ---

'manastır yönetimi', yalnız ve kendi kendine yeten bir varoluşu teşvik eder. Bu nedenle 49. Sözde İsa şöyle der: 'Ne mutlu yalnız olana ve seçilmiş olana, çünkü krallığı bulacaksınız, çünkü siz ondan çıktınız ve ona tekrar geri döneceksiniz.' Bu söze göre yalnız varoluşun savunulması, krallığın keşfedilmesiyle sonuçlanan derin düşüncelere dalma alanı yaratır. Yolculuk kavramı da önemlidir. İçgörüyü arayan kişi, başlangıç yerinden kopuşun farkına varacaktır, ancak tefekkür, bu yüksek seviyeye geri dönmeye izin veren yoldur. Bu yerinden edilme ve hac duygusu, bu koleksiyondaki en kısa sözlerle pekiştiriliyor. Orada İsa kısa ve öz bir şekilde 'Yoldan geçen olun' diyor (42. Söz). Bu sözün amacı fiziksel seyahat olmayabilir. Daha ziyade, kişi gerçek köken ve varoluş durumuna geri dönüş arayışındayken, yer eksikliğinin içsel olarak tanınmasını teşvik ediyor gibi görünüyor. Aslında dünyadan kopma duygusu, arayanın ruhsal yolculuğunun önemli bir parçası olarak görülüyor. Böyle bir bakış açısı dört kanonik müjdede bulunan sözlerle tutarlıdır: 'İnsanoğlu'nun başını yaslayacak yeri yoktur' (Mat. 8.20/Luka 9.58); İsa'nın öğrencileri giyim konusunda endişelenmemeli, bunun yerine Tanrı'nın tarladaki zambakları süsleme tarzından ders almalıdır (Mat. 6.28); ve dünyanın kaygıları gerçek öğrenciliği 'boğuyor' (Markos 4.19). Thomas İncili'nin bakış açısının özellikle ilginç bir yönü, çeşitli müritlere ve grup liderlerine karşı tutumudur. İsa'nın sözlerinin aktarıldığı aracının Tomas olduğu daha baştan açıkça belirtiliyor. Bu, Thomas'a İsa geleneğinin yorumcusu olarak belirli bir yetkili işlev sağlar. Ancak 12. Söz'de öğrenciler, İsa kendilerinden 'ayrıldıktan' sonra liderlerinin kim olacağını doğrudan sorduklarında, bu rol için belirlenen kişi Tomas değil, Adil Yakup'tur. Bu Yakup, geleneğe göre dirilen İsa'nın görünümünü deneyimlemiş (1 Korintliler 15.7) ve Yeruşalim'deki kilisenin lideri olan (Gal. 1.19; 2.9; Elçilerin İşleri 12.17) İsa'nın kardeşiydi (Mat. 13.55). MS 61 civarında, Roma Divanı'nın görevi sırasında ölümün ardından ortaya çıkan iktidar boşluğu sırasında, Yahudi başrahip Annas'ın emriyle taşlanarak öldürüldü.

--- SAYFA 46 ---

vekil Festus ve halefi Albinus'un gelişinden önce. Belki de bu biyografik ayrıntılardan daha önemli olan şey, James'in genellikle Yahudi yasalarına, geleneklerine ve uygulamalarına karşı daha olumlu bir tutumu sürdüren bir Yahudi Hristiyanlığı biçimini temsil ediyor olarak görülmesidir. İsa'ya Mesih olarak bağlılık ilan ederken, Hristiyanlığın bu biçimi, Pavlus'un Doğu Akdeniz'e ve ötesine yayılan daha radikal Yahudi olmayan yanlısı Hristiyanlık biçimiyle birçok bakımdan uyumsuzdu. Thomas İncili'nin Yakup'un otoritesini teşvik etmesi ve dolayısıyla kendisini bir tür Yahudi Hristiyanlığı ile aynı hizaya getirmesi ilginçtir. Ancak belki de Thomas'ın İncili'ndeki Adil Yakup'la olan bağlantı teolojik bir ifadeden çok bir stratejidir. Thomas'taki sözlerin birçoğunun hiyerarşi karşıtı olmasına ve yalnız bir maneviyatı savunmasına rağmen, bu noktada metnin bireysel bir figürün otoritesinden yararlanması dikkat çekicidir. Buradaki mesele daha çok, topluluğu ve öğretilerini Yakup'un mirasıyla ilişkilendirerek savunulan maneviyat türünün meşrulaştırılmasıyla ilgili olabilir. Ancak Adil Yakup'la ilgili bu ifadenin devamında yer alan ifadede Tomas, İsa'nın gerçek doğasına ilişkin içgörüsü nedeniyle diğer iki önde gelen öğrenciden üstün tutuluyor. Bu kısa anlatımın amacı İsa'yı doğru şekilde tanımlamanın yolu üzerine odaklanmıştır. Üstelik Matta'nın müjdesine göre Simon Petrus'un Filipus Sezariyesi'nde yaptığı itirafı kasıtlı olarak düzeltmek için olduğu anlaşılıyor. Orada Petrus, İsa hakkında şunu ilan etti: 'Sen, yaşayan Tanrı'nın Oğlu Mesih'sin'. Bu bakış açısı, 'Ne mutlu sana Simon Barjona, çünkü bunu sana et ve kanla değil, göklerdeki Babam'la açıkladı' (Mat. 16.16-17) diyen İsa tarafından da doğrulanmıştır. Karşılaştırıldığında, Tomas İncili, İsa ile üç havarisi Petrus, Matta ve Tomas arasındaki şu konuşmayla bu bakış açısını altüst ediyor gibi görünüyor: 1İsa öğrencilerine şöyle dedi: 'Beni karşılaştı, bana kime benzediğimi söyle?' 2Simon Petrus ona şöyle dedi: 'Sen adil bir melek gibisin.' 3Matta ona şöyle dedi: 'Sen bilge bir filozof gibisin.' 37 Nag Hammadi'den 'müjdeler'

--- SAYFA 47 ---

4Thomas ona, 'Efendim, benim ağzım senin kime benzediğini söyleyemez' dedi. 5İsa şöyle dedi: 'Ben senin efendin değilim. Sen ölçtüğüm kaynayan pınardan içip sarhoş olduktan sonra.' 6Ve onu alıp geri çekildi. Onunla üç kelime konuştu. 7 Tomas arkadaşlarının yanına döndüğünde ona, 'İsa sana ne dedi?' diye sordular. 8 Thomas onlara şöyle dedi: 'Onun bana söylediği sözlerden birini size söylersem, alıp bana taş atarsınız; ve taşların arasından ateş çıkacak ve sizi yakacak.' (Söz 13) Açılış sorusu, İsa'nın Filipus Sezariyesi'nde yaptığı iki soruyu hatırlatıyor: 'İnsanlar İnsanoğlu'nun kim olduğunu söylüyor? . . . ama sen benim kimim diyorsun?' (Markos 16:13, 15). Bakış açıları Thomas'ın gizemli "cevapsızlığı" ile düzeltilen Simon Peter ve Matthew'un edebi engelleyiciler olarak seçilmesi belki açıklanabilir. İlk olarak Petrus, İsa ile ilgili erken dönem Kristolojinin merkezinde yer alan temel beyanda bulunur: 'İsa, yaşayan Tanrı'nın Oğlu olan Mesih'tir'. Bu tür 'kesinlikler', Thomasine topluluğu tarafından onaylanan İsa'nın tarif edilemez ve örtülü doğasıyla uyumsuz görünmektedir. İlginçtir ki, Tomas İncili bu sözle Petrus'un İsa hakkındaki "itirafını" onun "doğru bir melek" olduğunun beyanına dönüştürmüştür. Bu değişikliğin Petrine'in görüşünü çürütülmeye daha açık hale getirmek için mi tasarlandığı, yoksa böyle bir beyanın yanlış olarak görülüp görülmediği, ancak Kristolojik anlayışların hiyerarşisi veya ilerlemesindeki en düşük aşamayı mı temsil ettiği belirsizdir. Her iki durumda da, böyle bir 'melekbiçimli Kristoloji' yazar tarafından bütünüyle veya kapsamı bakımından kusurlu olarak görülüyor ve ilginç bir şekilde İsa bu cevaba yanıt vermemeyi seçiyor. İlk tür yanıt Yahudi kıyamet metinlerinde halihazırda bulunan motiflere dayanabilirken, ikinci yanıt 38 The Apocryphal Gospels tarafından sunulmaktadır.

--- SAYFA 48 ---

İsa'nın bilge bir filozof olduğu Matta, bilgelik geleneğinin belirli bir koluna daha çok uyuyor. İsa'nın yüce öğretmen olarak tasviri Matta İncili'nde (Mat. 23.8) belirgindir ve burada Thomas, İsa'nın sadece mükemmel bir haham olduğuna dair sınırlı anlayış olarak gördüğü şeyi eleştiriyor olabilir. Sonunda Thomas konuşur ve İsa'nın sınıflandırmanın veya tanımlamanın ötesinde olduğunu ilan eder. Burada Thomasine topluluğunun Kristolojik perspektifleriyle bağlantılı çeşitli Yahudi mistik geleneklerinin bir birleşimi var gibi görünüyor. İsa'nın söylediği tekrarlanamayan üç kelimenin, kutsallığı nedeniyle Yahudi geleneğinde dile getirilmeyen ilahi isim Yahveh ile bağlantılı olduğu ileri sürülmüştür. Musa'nın çölde, yanan çalılıkta Tanrı ile karşılaşması sırasında ilahi isim tartışıldığında, Tanrı, üç İbranice kelimeyle (hjhā tua hjhā) özetlenen ancak açıklanmayan imalı bir yanıt verir: 'Ben benim' (Çıkış 3.14). İsa'nın Thomas'a ilahi ismi taşıyan kişinin kendisi olduğunu açıklamış olması muhtemeldir ve bu ismin kutsal doğası nedeniyle Thomas bunu öğrencilerine açıklayamaz. Dolayısıyla otorite figürleri ve Kristoloji konuları Thomas İncili'nde yakından bağlantılıdır. Öyle görünüyor ki, İsa'nın özünü ve doğasını anlamadaki farklılıklar, Thomasine Hristiyanları ile yeni doğmakta olan İsa hareketinin diğer dalları arasındaki sınır noktalarıydı. Thomas'ın son sözlerinde önemli bir otorite figürü daha ortaya çıkıyor. Metinde yalnızca Magdalalı Meryem'den söz ediliyor ve onun cinsiyeti Peter tarafından toplum yaşamının yararlarına katılımının önünde bir engel olarak sunuluyor. Yeni ortaya çıkan Ortodoks kilisesinde kadınların otorite rollerinden dışlanmasına yönelik bir eleştiri muhtemelen vardır. Thomas İncili'ndeki İsa'nın önerdiği yanıt, özellikle Meryem'in bir kadın olarak onaylanmaması nedeniyle, modern standartlara göre kadın düşmanı olarak okuyuculara çarpabilir. Bunun yerine İsa bir tür cinsiyet dönüşümü olasılığını sunuyor. 'İsa dedi: 'Bakın, onu erkek yapmak için ona önderlik edeceğim; öyle ki, o da siz erkeklere benzer yaşayan bir ruh olsun. Her 39 için Nag Hammadi'den "İnciller"

--- SAYFA 49 ---

Kendini erkek yapan kadın cennetin krallığına girecektir" (Deyiş 114). Bu tür bir toplumsal cinsiyet dönüşümünün üç çağdaş faktörü dikkate alması gerekir: 1) Thomasine topluluğunun gizli yaşamı; 2) diğer kanonik olmayan metinlerde cinsiyet değişimine ilişkin bakış açıları; 3) İsa'nın belirli metinlerde açıkça cinsiyeti aşan varlığı. Thomas İncili'nde savunulan yalnız yaşam, cennetin krallığına girişi kesinleştirmenin yolu olarak görülüyordu. Bu nedenle, özellikle 3. ve 4. yüzyıllardaki Mısır bağlamında, Hristiyan manastırcılığının gelişmesiyle ilgili daha geniş bir olguya uygun olarak, kendini inkarla geçen sert bir yaşam, daha yüksek bir maneviyatı takip etmenin bir yolu olarak görülüyor. Nag Hammadi külliyyatında bulunan diğer metinler de aynı şekilde adananların bir miktar cinsiyet değişikliğine uğramasını gerektirir. Örneğin, Philip İncili, müridin ruhsal yolculuğunun, bir varlığın dünyevi erkek kısmı ile artık ayrılmış olan meleksi dişi kısmın yeniden birleşmesiyle sonuçlandığını görür. Bu kurtuluş görüşü, şu anda tam varlığın cinsiyetlendirilmiş parçalanmış parçaları tarafından lekelenen, parçalanmış varlıkların onarılmasını sağlamaktır. Son olarak, 114. Söz'de, İsa, Petrus'a ve onun birlikteliklerine "siz erkekler" olarak hitap edebildiğinden, cinsiyetlendirilmiş varoluş alanının ötesinden konuşuyor gibi görünmektedir. Bu anlamda İsa, Thomasine topluluğu için cinsiyetlendirilmiş varoluşu aşan varlığın bütünlüğüne dair mistik bir örnek haline gelir. Dahası, kişi dar cinsiyet kategorilerinin ötesine geçerek cennetin krallığına girebilir; bu, bu topluluğun üyelerinin hedefidir; her ne kadar onların krallığa dair anlayışları, diğer topluluklardaki Hristiyan kardeşlerinininkinden tamamen farklı görünse de. Thomas İncili, Hristiyanlığın elitist, kendini inkar eden ve daha yüksek bir varoluş alanına odaklanan mistik bir versiyonunu sunar. Ezoterik bilgi ve sırba bağlılık 40 Apokrif İnciller

--- SAYFA 50 ---

Topluluğun yorumları onun anlayışının merkezinde yer alır ve İsa'nın öğretilerine olan bağlılığının temelidir. Thomas İncili'nde bulunan mistisizm biçimi, genellikle 'Gnostik' olarak etiketlenen diğer metinlerde bulunan ayrıntılı kozmolojiler ve onay yolculuklarından çok daha az karmaşık olsa da, Thomas'ın neden bu daha gelişmiş inanç sistemlerinin taraftarlarına hitap eden bir metin olduğunu anlamak mümkündür. Thomas İncili kolay sınıflandırmaya meydan okuyor. İçerdiği bazı materyaller hiç şüphesiz erken dönemlere aittir ve hatta zaman zaman, belki de kanonik İncillerde bulunan daha gelişmiş biçimlerden daha eski olan sözlerin versiyonlarını da koruyabilir. Ayrıca kanonik müjdelerde benzeri olmayan materyaller söz konusu olduğunda, bu sözlerden bazıları, bir şekilde tarihsel İsa'dan kaynaklanan materyali koruyabilir. Bu gerçeklere rağmen, metnin 4. yüzyıla ait Kıpti versiyonu korunduğu için, kendilerini bu esrarengiz sözleri söyleyen "yaşayan İsa"ya daha da yakınlaştırmak için bu sözlerle değer veren, kullanan ve avlayan sonraki nesiller için "canlı" hale getirmek amacıyla, eklenen geleneklerin eklenmesiyle revizyondan geçen bir metni temsil etmektedir. Philip İncili Kanonik İncillerle karşılaştırıldığında, Philip İncili bu dört metinde yer alan geleneklerle çok az bağlantı noktasına sahiptir. Bakış açısı kökten farklı. Kurtuluşu günahattan kurtuluş olarak değil, varlığın yeniden birleşmesi olarak anlar. İnisiyeler için böyle bir süreç ancak 'gelin odası' ritüelini gerçekleştirmekle mümkündür. Varlığın erkek ve kadın kısımlarını yeniden birleştirmeyi amaçlayan bu kutsal ayini anlatırken cinsel imgeler yaygın olsa da, diğer bölümlerdeki metin münzevi uygulamaları ve cinsel kontrolü teşvik ediyor. Bu nedenle cinsel birleşme imgesi tam da bu "imgelem" gibi görünüyor ve fiziksel uygulamanın bir yansıması değil. Ancak bu durum, bazı bilim adamlarının metni grup üyeleri arasında kutsal ilişkiyi teşvik eden ve gruptaki bir tür "kutsal uygulama" olarak "gelin odasının oğullarının" röntgenci katılımını teşvik eden bir metin olarak anlaması nedeniyle tartışılmaktadır. 41 Nag Hammadi'den "İnciller"

--- SAYFA 51 ---

Metin, ruhun varoluşun daha yüksek alemlerine ilerleyişinin oldukça gelişmiş, ancak çoğu zaman belirsiz olan bir kozmolojisini sunmaktadır. Belki de bu metnin devam eden değeri, eski Hristiyanlıkta var olan çeşitliliğin anlaşılmasına olanak sağlamasıdır. Philip İncili'nin, Valentinianus'un insanın durumu, kurtuluş dönüşümü ve ölümden sonraki varoluş tarzına ilişkin bakış açılarıyla yakın bağlantılar sergilediği gözlemlenmiştir. Philip İncili'nin yalnızca bir kısmı kopyası hayatta kaldı. Thomas'ın İncili gibi, bu metin de Nag Hammadi koleksiyonunun kodeksi II olarak numaralandırılan metinde bulunur ve bu ciltte Thomas'tan hemen sonra gelen üçüncü metindir. Bu düzenlemenin dikkat çekici yanı, antik çağda kanonik olmayan iki İncilin bir araya toplandığı günümüze ulaşan en eski örneği temsil etmesidir. Üstelik, düzenleme çeşitli metinlerin tamamen rastgele bir özeti olmadığı sürece (ki bu imkansız değildir), o zaman derleyicinin bu metinler arasında en azından bir miktar bağlantı veya bakış açısı benzerliği görmesi muhtemeldir. Philip İncili'nin hayatta kalan bu nüshası 4. yüzyılın ortalarında yazılmıştır, ancak muhtemelen biraz daha önce yazılmıştır ve çeşitli dilsel nedenlerden dolayı orijinal olarak Yunanca yazılmış gibi görünmektedir. Bu metnin standart eleştirel baskısı, 3. yüzyılın ikinci yarısında bir kompozisyon tarihi önerirken, bilimsel fikir birliği, 3. yüzyılın ilk yarısında biraz daha erken bir tarihlendirmeye karar vermiştir - bazı bilim adamları, 2. yüzyılın ikinci yarısında daha da erken bir tarih önermektedir. Modern anlayışa göre, Philip İncili gevşek bir şekilde birbirine bağlı bir dizi başıboş malzeme gibi görünüyor. Bu izlenimi veren şey, benzetmeler, aforizmalar, küfürler, İsa'nın sözleri ve dogmatik ifadeler gibi edebi biçimlerin çeşitliliği değildir (çünkü kanonik İncillerde de böyle bir aralık mevcuttur). Daha ziyade, metin bir üniteden diğerine ilerledikçe malzemenin kopuk akışıdır. Birbiriyle bağlantılı bir düşünce dizisinin olmayışı nedeniyle, Philip İncili'nin tutarsız bir belge olduğu ileri sürülmüştür.

--- SAYFA 52 ---

Hoş bir teolojik bakış açısına sahip mevcut metinlerden materyaller çıkaran bir editör tarafından oluşturuldu. Diğerleri, Philip İncili'ndeki malzemenin yapılanmasına ilişkin değerlendirmelerinde o kadar da olumsuz olmadılar. Edebi bir metnin "akışı" ve yapısına ilişkin modern varsayımların, eski belgelere eleştirilmeden uygulanmaması gerektiği yararlı bir şekilde not edilmiştir. Kıvrımlı ve konu dışı yazı stilleri, Sextus'un Cümleleri veya Ankhsheshonqy'nin Mısır Talimatları gibi çok değerli eski belgelerde bulunur ve Philip İncili'nde bulunan fikirlerin zincirleme düzenine paraleldir ve bu otomatik olarak kaotik bir düzenleme olarak düşünülmemelidir. Dahası, Philip İncili'nde bu tür farklı materyal zincirleri çoğu zaman bir bölümden diğerine geçişe yardımcı olan sloganlarla birbirine bağlanır. Fikirler arasındaki hızlı sıçramalar ve metnin küçük bloklarında bulunan farklı materyal türleri nedeniyle bu metnin içeriği kolayca kataloglanamıyor. Bununla birlikte, Philip İncili'ndeki en önemli materyallerden bazılarının geniş bir taslağını vermek mümkündür. Aşağıdaki tabloda yer alan numaralandırma sisteminde ilk numara kodeksin sayfa numarasını, ikincisi ise satır numarasını ifade etmektedir. Bu ortak referans sistemidir. Referans İçerikleri 51.29-52.35 İnsanların kökeni, nesli ve varlığı. Ruhsal olmayan bir varlığa referans olarak 'İbranice'. 53.1-55.23 Mesih'in soteriolojik çalışması, fiziksel dünyanın ikili doğası, aldatıcı isimler, gereksiz hayvan kurbanları, arkonların aldatıcı rolü. 55.24-55.36 Meryem'in bakireden hamile kalması, dışı Kutsal Ruh aracılığıyla değil. 55.37-57.28 Bedende saklı ruhun metaforu olarak gizlenmiş değerli nesneler. 57.30-59.6 Mesih'in çok biçimli görünüşleri, Mesih'le birlik. 43 Nag Hammadi'den 'İnciller'

--- SAYFA 53 ---

59.6-60.34 Üç Meryem, Kutsal Ruh'u öğretir, Baba ve Oğul arasındaki ilişki, vahşi ve evcil hayvanlarla karşılaştırma. 60.34-62.7 Doğurulmuş olanın yaratılmışa üstünlüğü, Düşüş, manevi olmayanlar hala 'İbranilerdir'. 62.7-64.31 İsa için farklı isimler, 'Hristiyan' adı, ateş ve nefesin yaratıcı unsurları, İsa Efkaristiya'dır, İsa Mecdelli Meryem'i öper, insanın hayvanlara üstünlüğü, vaftiz töreni. 64.31-67.1 Evlilik metaforu, gelin odası tartışması, tene tarafsız bakış, 'günahkar' olmakla bağlantılı irade eksikliği. 67.2-69.1 Su ve ateş unsurları bir ruh, gelin odası, 'Hristiyan' adı, vaftiz demesi, mevcut durumların Mesih tarafından tersine çevrilmesi için birleşir. 69.1-70.34 Hayvanlar için olmayan gelin odası, kurban için üç bina, cinsiyetlerin ayrılması, gelin odasında yeniden birleşme. 70.34-73.8 Her şeyden önce İsa'nın doğurduğu, gelin odasının gizemi, sırasıyla hayvan veya insan üreten iki cennet ağacı. 73.8-75.2 Philip, Yusuf'un İsa'nın çarmıhını yaptığını, Yusuf'un bahçesindeki ikinci bir ağacın diriliş kutsallığını ürettiğini, İsa'nın çürümeye yol açmayan yiyecek verdiğini, vaftizden daha üstün bir kutsallık verdiğini anlatır. 75.2-78.12 Dünya amaçlandığı gibi mükemmel yaratılmadı, dua kadehi, köken, nesil, ebedi alemde birlik, mükemmel ışık, mükemmel vaftiz, hakikat bilgisi. 78.12-79.33 Çocuk metaforu, babasına benzeyen, hafifleşen, çiftçilik metaforu dört unsurdan oluşur. 80.1-84.14 Mesih gibi mükemmel olmak, öğrencilik, gelin odası, beden yok edilmesi, iç kısımların gizlenmesi. 84.14-86.18 Gelin odası hala gizlidir, burası Kutsalların Kutsalıdır, yeniden birleşme, anlayış gerçek ışığı getirir, ebedi diyarda ikamet eder. 86.19 'Filipus'a Göre İncil'. 44 Apokrif İnciller

--- SAYFA 54 ---

1) bir takım temalar metin boyunca neredeyse bir nakarat gibi tekrarlanıyor; 2) yazarın vurguladığı nokta genellikle pek açık değildir ve ezoterik metaforlar zaten "bilen" kişiler için tasarlanmış gibi görünmektedir; 3) bir dizi bölüm grup üyelerinin gerçek kült uygulamalarını anlatır. Philip İncili'ni okurken üç özellik hemen göze çarpıyor: Gelin odası Hiç şüphesiz, gelin odası ritüeli Valentinianus Hristiyanları için merkezi ayin ve kutsal uygulamalardan biriydi. Bu ritüel, ruhun içinde bulunduğu kötü durumun anlaşılmasıyla yakından bağlantılıydı; artık bağlayıcı bir maddi formda hapsedilmiş bir varlığın ebedi yönü. Gelin odası, yeniden birleşme, arınma ve manevi bir evliliğe adanma töreninin gerçekleştiği gerçek bir yer gibi görünüyor. Maddi insan formunun, varlığın cinsiyete dayalı olarak iki parçaya ayrılmasına yol açan gerçek manevi varlığın kopmasının sonucu olduğuna dair bir inanç vardı: dünyaya 'düşen' ve fiziksel maddeyle birleşip lekelenen erkek yönü; ve bir varlığın meleşinde bulunan ve daha yüksek bir kozmik seviyede ikamet eden dişi kısım. Philip İncili'nin soteriolojik şeması, cinsiyete dayalı bu kırılmayı onarma umudu vaat ediyordu. Gelin odası ritüelinin amacına ilişkin temel tanımlardan biri, bu ritüelin öncelikli amacının, varlığın dişi ruhani kısmının, tuzağa düşmüş erkek kısmıyla yeniden birleştirilmesi olduğunu açıkça göstermektedir. Eğer kadın erkekten ayrılmamışsa, erkekle birlikte ölmemesi gerekirdi. Onun ayrılığı ölümün başlangıcı oldu. Bu nedenle Mesih, başlangıçtan beri olan ayrılığı onarmak ve ikisini yeniden birleştirmek, ayrılık sonucu ölenlere hayat verip onları birleştirmek için geldi. Ancak kadın kocasıyla gerdek odasında birleşir. Gerçekten de gelin odasında birleşenler artık olmayacaklar.

--- SAYFA 55 ---

ayrılmış. Böylece Havva, Adem'le birleştiği yer gelin odasında olmadığı için Adem'den ayrıldı. (Gos. Phil. 70.9-22) Philip İncili'nin gelin odasını içeren iki farklı ardışık inisiyasyon modeli sunduğu ileri sürülmüştür. Bu tipolojik tanımlamalardan ilkinde, ruhun ruhsal yolculuğunun karşılaştırması, Kudüs Tapınağı'ndaki Kutsalların Kutsalı'na doğru fiziksel ilerlemeye dayanmaktadır. Yazar, tapınağın üç binasını veya alanını anlatırken şöyle diyor: 'vaftiz kutsal bir yapıdır; kurtuluş Kutsalın Kutsalıdır; Kutsalların Kutsalı gelin odasıdır' (69.22-25). İkinci model (bkz. 70.34-71.10) aynı zamanda soteriolojik ritüellerin ilerlemesini içerir, ancak bu tür ritüelleri tanımlamak için bazı ek aşamaları ve farklı dili kapsar. İlgili aşamalar yeniden doğuş, meshedilme, kurtuluş ve gelin odası olarak tanımlanır. İsa'nın yeniden doğuşu onun 'Ürdün'de açığa çıkması' (70.34) ile yakından bağlantılı olduğundan, bu yeniden doğuşun vaftizle eşdeğer olduğu görülmektedir. Bu, başlatma sürecinin meshedilmeden daha düşük bir aşamasıdır. Bu nokta metinde yazar 'Chrism vaftizden daha üstündür, çünkü biz Hristiyan olarak adlandırıldık, kesinlikle vaftiz sözcüğünden dolayı değil' (74.12-15) beyanında bulunurken açıkça vurgulanmaktadır. Burada kullanılan şüpheli etimolojiyi bir kenara bırakırsak, yazarın, Philip İncili'nde tanıtılan Hristiyanlık biçimine bağlı olanların, temel vaftiz ritüelinde duranlara göre daha yüksek düzeyde manevi katılım deneyimlediklerini öne sürdüğü anlaşılıyor. Gelin odası teolojisi, sistematik olarak açıklanmasa da, sıralı inisiyasyon sürecinin doruk noktasıdır. Kurtuluş aslında ayrı bir aşama olmayabilir, ancak gelin odası töreninin yapılmasıyla gerçekleşen bir şeydir. Tasarlanan 'evlilik', inisiyenin (erkeğin) meleğiyle (dişi) yeniden birleşmesidir. Bu süreçten geçen yeniden oluşturulan varlığın artık fiziksel cinsel uygulamalara dahil olmaması gerekir. Kırık bir pasajda, bu ritüele katılanların 46 Apokrif İncil olduğu anlaşılıyor.

--- SAYFA 56 ---

bir anlamda tanrısallaştırılmış olarak görülürler ve dolayısıyla 'gelin odasının oğulları' olarak bilinirler (76.3-5). Vaftizin tamamen küçümsenmesi de Hristiyanlığa kabulün yalnızca ilk aşaması olarak görülmesi ilginçtir. Yeni ortaya çıkan ortodoksluğun, Hristiyan olmak için gereken tek giriş töreninin vaftiz olduğu yönündeki tutumuna yönelik üstü kapalı bir eleştiri var gibi görünüyor. İsa Mecdelli Meryem'i öpüyor Philip İncili'nin gereğinden fazla sansasyonelleştirilmiş bir yönü de İsa'nın Meryem'i öptüğü sahnedir. Bu bozuk pasaj, metindeki boşlukları vurgulamak için aşağıdaki şekilde İngilizceye çevrilebilir: Ve [. . .] Mecdelli Meryem. [. . . onu [tüm] öğrencilerden daha çok severdi [ve] onu [sık sık] üzerinden öperdi [. . .] Geri kalan [öğrenciler. . .] Ona, 'Onu neden hepimizden daha çok seviyorsun?' dediler (Gos. Phil. 63.30-64.5) Taslaktaki bu boşluklara rağmen, metin açısından bakıldığında Mecdelli Meryem'in ayrıcalıklı rolünü anlattığı ve İsa ile ilişkisinde bariz bir yakınlığa sahip olduğu açıktır. Ancak metnin çeşitli yeniden yapılandırmaları, yakınlık düzeyini cinselleştirerek ve öpücük ağzından verilen bir öpücük olarak tanımlayarak ilişki türünü daha açık hale getirmeye çalıştı. Rekonstrüksiyonlar arasında tipik olan şudur: Ve [Mesih'in eşi] Mecdelli Meryem'dir. [Rab, Meryem'i] [tüm] öğrencilerden daha çok sevdi ve onu sık sık [ağzından] öptü. Diğerleri de [. . .] ona şöyle dediler: 'Onu neden hepimizden daha çok seviyorsun?' (Gos. Phil. 63.30-64.5) Bu, sıklıkla komplo teorisyenleri veya popüler edebiyat yazarları tarafından İsa'nın fiziksel yapısına bir pencere sağladığı şeklinde yorumlanır.

--- SAYFA 57 ---

Mary Magdalene ile olan ilişkisi ve kurumsallaşmış kilisenin bastırdığı 'bir gerçeğin' ortaya çıkarılması. Gerçek ise çok daha az heyecan verici. Hristiyan iman kardeşleri arasında öpüşme uygulaması Yeni Ahit'in sayfalarından bilinmektedir. Pavlus, Romalılara yazdığı Mektubun muhataplarına 'birbirlerini kutsal bir öpücükle selamlamalarını' söyler (Romalılar 16:16). Daha geniş kültürde öpücükler, aile üyelerini selamlamanın yaygın bir yoluydu ve oldukça cinselleştirilmiş modern bir toplumda bu uygulamaya bağlı hale gelen aynı imaları taşımıyordu. İsa'yı takip edenlerin çoğu ailelerinden dışlandığından beri, birçok yeni dini hareket gibi, Hristiyan edebiyatı da kurgusal bir akrabalık sunuyordu; bu sayede, imanlıların yerine geçen aile, ailesel sevgi belirtilerinin kullanımı için gerçek mahal haline geliyordu. Kabul edilmesi gereken ikinci faktör, kanonik olmayan bazı İncillerde Meryem'in, bu metinleri okuyan ötekileştirilmiş gruplar için yıkıcı bir otorite figürü haline gelmesidir. İçgörüsünün ve müritliğinin kalitesinden dolayı önemli bir figür olarak sunuluyor ve böylece Petrus gibi figürlerin daha yapılandırılmış ve hiyerarşik liderliğine odaklanan Hristiyanlık biçimleri eleştiriliyor. Philip İncili'ndeki İsa geleneği Philip İncili yalnızca ara sıra İsa'nın bir sözünü sunar. Daha kesin olmak gerekirse, bu uzun metinde bu olgunun yalnızca 17 örneği vardır ve bunlardan 9'u, kanonik müjdelerde zaten bulunan İsa'nın sözlerinden yapılan alıntılar veya değişikliklerdir. Tipik giriş formülleriyle ('Rab dedi', 'Kurtarıcı dedi' veya 'dedi') tanıtılan geri kalan 8'i, Valentinianusçu teolojiyle rezonansa giren, İsa'nın dudaklarına esrarengiz sözler yerleştirir. Birkaç örnek bu eğilimi göstermektedir. Bu Hristiyanlık biçiminin kurtuluş umutları doğrultusunda İsa öğrencilerine şöyle seslenir: 'Siz mükemmel ışığı Kutsal Ruh'la birleştirenler, melekleri de imgeler olarak bizimle birleştirin' (Gos. Phil. 58.10-14). Burada, kişinin varlığının meleksi kısmıyla yeniden birleşme doktrini ve dünyevi kısmının kabulü İsa tarafından savunulmaktadır.

--- SAYFA 58 ---

aşkın bir gerçekliğin sadece 'imajıdır'. Yeni bir İnsanoğlu beyanı, İsa'yı bir boyacıya benzetiyor. Rab Levi'nin boya işlerine girdi. Yetmiş iki farklı renk alıp fıçıya attı. Hepsini beyazlattı. Ve şöyle dedi: 'İnsanoğlu da boyacı olarak geldi.' (Gos. Phil. 63.29-30) İlginç bir şekilde, bu hikayenin ilgili bir versiyonu Thomas'ın Bebeklik İncili'nin bazı elyazmalarında bulunabilir. 'Boyacı' tasviri aynı zamanda Philip İncili'nde (61.12-20) daha önce yer alır. Tanrı, eşyaları ölümsüz kılmak için suya batırdığı için boyacı olarak adlandırılır. Bu vaftizi anlatmak için kullanılan bir görüntü gibi görünüyor, 72 renkten oluşan karışımın beyaza dönüştürülmesi vaftizin arınmasına bir başka gönderme olabilir. İsa'nın ağzından çıkan ve Valentinianus'un kozmolojisini yansıtan bir başka gizemli söz de Rab'in şöyle demesidir: 'Varlığa gelmeden önce var olana ne mutlu. Çünkü var olan olmuştur ve olacaktır' (Gos. Phil. 64.10-12). Burada vurgu, bu yeniden birleşmiş durumda yeniden var olma ihtimaline sahip olan gerçek 'Gnostik' inananın önceden var olması üzerinedir. Philip İncili'nde İsa'nın tarihsel İsa'dan türeyen hiçbir ek bağımsız sözü neredeyse kesin olarak yoktur. Bu uydurma müjde, 1. yüzyılda Celile'de öğretmenlik yapan gerçek kişi İsa'nın mesajını anlamamanın bir yolu olarak hiçbir şey sunmaz. Ancak İsa hareketinin bir bölümündeki 2. ve 3. yüzyıl Hristiyanlarının inançlarının temel figürünü nasıl anladıklarına dair öğrenilebilecek çok şey var. Philip İncili'nin 'değerini' değerlendirmek kolay değildir çünkü bu, neye değer verildiğine bağlıdır. Yukarıda belirtildiği gibi, tarihsel İsa'ya dair içgörü kazanmanın bir yolu olarak metin değersiz olarak sınıflandırılabilir. Ancak diğer tarihsel bilgiler 49 Nag Hammadi'nin 'İncilleri'nden elde edilebilir.

--- SAYFA 59 ---

Bu metin, özellikle son derece mitsel ve ezoterik bir kurtuluş anlayışına sahip bir grubun uyguladığı Hristiyanlık türüne ilişkindir. Bu tür perspektiflerin tarihsel olarak önemli olduğunun kabul edilmesi gerekir, ancak bunların tarihsel değeri, ortaya çıktıkları gerçek çağdaş durumun ve teşvik ettikleri maneviyat biçiminin anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Dahası, bu tür gelenekler, onun öğretilerine bağlılık iddiasında bulunan daha büyük bir hareketin küçük bir kolu arasında İsa geleneğinin kabul edilmesinin erken bir evresinin izini sürme potansiyeli sunmaktadır. Hristiyanlığın geniş tarihiyle ilgilenenler ve ortaya çıkan egemen grupların bastırdığı sesleri duymak isteyenler için Philip İncili paha biçilmez bir kaynaktır. Hakikat İncili Bu bölümde ele alınan önceki iki İncil'den farklı olarak, ele alınacak üçüncü metin Thomas veya Philip gibi bireysel bir otorite figürüyle ilişkili değildir. Hakikat Müjdesi adını bu çalışmayı başlatan uzun giriş cümlesinin açılış cümlesinden alır: 'Hakikat müjdesi, Hakikat Babası'ndan onu tanıma lütfunu almış olanlar için sevinçtir. . . '. Ayrıca Irenaeus, sapkınlık bilimsel eseri Adversus Haereses'te (3.11.9), 'Gerçeğin İncili' başlığı altında dolaşan bir Valentinianus eserinden haberdardır. Ne yazık ki o eserden alıntı yapmıyor ya da içeriğini uzun uzadıya tartışmıyor, dolayısıyla bu iki metnin aynı olduğundan emin olmak imkânsız ama kanıtlar kesinlikle düşündürücü. Durum böyleyse, Nag Hammadi'de bulunan Hakikat İncili muhtemelen MS 140 (Valentinus'un kariyerinin başlangıcı) ile MS 180 (Irenaeus'un Adversus Haereses'inin yazıldığı tarih) arasında yazılmış olmalıdır. Bu, Hakikat İncili'nin hayatta kalan en eski Valentinianus metinlerinden biri olacağı anlamına gelir. Bu metnin iki nüshası Nag Hammadi yazmaları arasında bulunmaktadır. Kodeks I'deki üçüncü, kodeks XII'deki ikinci eserdir. 50 Apokrif İncil'e ilişkin ikinci tanığın son derece parçalı yapısı nedeniyle

--- SAYFA 60 ---

Metin, bu kopya esas olarak, çoğu modern baskı için temel metin olarak kabul edilen daha eksiksiz biçimde bulunan okumaları desteklemek için kullanılır. Philip'in İncili gibi, bu eser de Valentinianus karakterinde görülüyor, ancak bu düşünce okulunun daha önceki bir aşamasını temsil ediyor olabilir. Bu eserin Valentinianus düşüncesine giriş işlevi görebileceği ileri sürülmüştür. Hedef kitle, daha önce Hristiyanlığın bu elitist dalında yer alan yüksek felsefi spekülasyonlara maruz kalmamış daha geniş Kilise üyeleri olabilir. Dahası, Hakikat İncili'ndeki fikirler ile Valentinus'un kendi yazılarından bazı ilk Hristiyan yazarlar tarafından korunan parçalar arasındaki benzerlikler nedeniyle, bazıları bu eserin yazarının bizzat Valentinus olduğunu ileri sürmüştür. Üslubunun gösterişli olması ve daha az gelişmiş teolojik sistemi bu öneriye ağırlık veriyor, ancak çekici bir öneri olmasına rağmen sonuçta kanıtlanamaz. Gerçeğin İncili belki de genellikle 'müjde' olarak sınıflandırılacak türde bir metin değildir. İsa konuşmuyor, dünyevi eylemlerinin hiçbirini kaydedilmiyor ve hiçbir ek biyografik bilgi sağlanmıyor. Ancak bu metnin yazarı için bu, gerçek anlamda bir "müjde"ydi, çünkü tuzağa düşmüş varlıkların "yanılma sisi"nden kurtarılmasının iyi haberini açıkça ortaya koyuyordu. Diğer bazı 'Gnostik' metinler, maddi alem tarafından lekelenemeyen yüce Tanrı ile fiziksel dünya ile aracı olarak işlev gören daha aşağı varlıklar ordusu arasında radikal bir ayrılığı ortaya koyarken, böyle bir ayrım Hakikat İncili'nde o kadar karmaşık değildir. Kuşkusuz, maddi yaratılış 'gerçeğin yerine geçer', ancak Baba, Söz ve Kutsal Ruh aracılığıyla daha az mesafeli bir şekilde müdahale eder. Kurtuluş hakkındaki bu inceleme, 'Baba'nın düşüncesinde ve zihninde olan pleroma'dan çıkan Söz'ün ana hatlarını çizer (Gos. Hakikat 16.35–36). 'Pleroma' kavramı Gnostik düşüncede son derece önemlidir - her ne kadar terimin tam anlamı bir bakıma Nag Hammadi'den "İnciller"

--- SAYFA 61 ---

'hareketli hedef'. Daha geniş Yunan edebiyatında terimin temel anlamı 'doluluk'tur. Ancak Hristiyan metinlerinde bu 'doluluk' kavramı daha dar bir referans alanına sahiptir. Bu, Yüce İlahiyat'a ait olan bir şeydir ve yukarı doğru kozmik yükselişin en yüksek seviyesindeki mükemmel 'Gnostik' müridin içinde ikamet edebileceği manevi bir alanı temsil eder. Pleroma ile ilgili embriyonik fikirler Yeni Ahit'in sayfalarında bulunabilir. Gnostik düşünce üzerinde çok etkili olan Yuhanna İncili'nin önsözünde yazar şunu beyan eder: 'Hepimiz O'nun (Söz'ün) doluluğundan aldık' (Yuhanna 1.16). Koloselilere göre, bütünlük Oğul'da ikamet ediyordu (Koloseliler 1.19, 2.9) ve inanlıların Oğul'a katılımı sayesinde onlar bu doluluğun ortakları haline geliyorlar. Bu tür fikirler, çoğu zaman pleromanın ruhsal yolculuğun hedefi haline geldiği çok sayıda Gnostik metinde büyük ölçüde genişletilir ve geliştirilir. Bu anlamda pleroma, tanrının tamamen düşünüldüğü ve maddi varoluşun dikkat dağıtıcı unsurlarının tamamen ortadan kaldırıldığı mükemmel ruhsal bilincin nirvanik durumu gibidir. Dolayısıyla Hakikat İncili'nin yazarı için, Söz bu alemden çıktığı için, mükemmel manevi alem ile bozulmuş dünyevi varoluş arasında iletişim olasılığı vardır. Üstelik Söz, iletişim aracı ve restorasyon aracı olarak Baba'nın zihninden ve düşüncesinden ortaya çıkar. Baba'nın Oğul'la ilişkisi, 3. ve 4. yüzyıllardaki Kristolojik tartışmalarda merkezi soru haline gelecekti. 2. yüzyılın sözde Logos (veya 'Kelime') Kristolojisi, Justin'in düşüncesinin önemli bir yönüydü. İlk Savunmasında, Logos'a uygun olarak yaşayanların (burada terimin hem rasyonellik için felsefi teknik bir terim olarak hem de İsa'ya verilen bir unvan olarak çifte anlamı ile oynanarak) Tanrı'nın gerçek takipçileri olduklarını belirtmiştir. Logos'un İsa'da tamamen açığa çıktığını vurgulayarak devam ediyor. Bu noktada, 'ortodoks' Justin'in düşüncesi, Hakikat İncili'nde bulunana oldukça yakındır, ancak ikincisi, Söz'ün Kutsal Kitap ile ilişkisine ilişkin daha gelişmiş bir kozmoloji sunmaktadır.

--- SAYFA 62 ---

Baba. Aynı şekilde Kutsal Ruh'un da Baba ile son derece yakın bir ilişkisi olduğu anlatılır. Gerçeğin Müjdesi, Ruh'u hem Baba'nın koynu (Gos. Truth 24.10-11) hem de Baba'nın ağzındaki dil (Gos. Truth 26.35-36) olarak tanımlayabilir. Ağızın Baba'ya ait olduğunu, Ruh'un ağızdaki dil olduğunu ve Söz'ün o ses organından çıktığını gören bu bedensel imge, birbirine sıkı sıkıya bağlı üç varlığı tanımlamaktadır. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Baba, Söz ve Ruh arasındaki ilişkiyi tanımlamak için kullanılan tasvirler, Tanrı'nın özünde Baba, Oğul ve Kutsal Ruh olmadığını söyleyerek Teslis'in üç kişisini temelde karıştırdığı için kusurlu görülen daha sonraki modalizm suçlamasına açıktır, ancak kapris ya da zorunluluğun gerektirdiği şekilde bu modlardan birinde görünmeyi seçebilir. Ancak 2. yüzyıl yazarlarını 4. yüzyıl tartışmalarının standartlarına göre yargılamak anakroniktir. Bunun yerine, önemli olan, Hakikat İncili'nde Baba, Söz ve Ruh arasındaki varsayılan ilişkinin, 2. yüzyılın ortalarında bu konudaki daha geniş düşünceye nasıl rahatça oturduğunu not etmektir. Gnostik metinleri tartışırken, onların İsa hakkında 'doketik' bir anlayışa sahip oldukları şeklinde genelleştirilmiş bir sınıflandırma yapma eğilimi vardır. 'Docetic' terimi, İsa'nın insanlığının gerçek olmadığı, sadece onun varlığına dair gerçek bir algıya sahip olmayanlara nasıl görüldüğü şeklindeki görüşü tanımlar. Bu tür metinlerde, insan formunun kabuğunda yaşayan ilahi Logos'un gerçek doğası, Tutku'nun bir aşamasında ortaya çıkar. İlahi varlık genellikle dış kabuğu terk eder, çünkü o, insanın çektiği acı veya 'pasiflik' tarafından lekelenemeyecek daha yüksek bir aleme aittir. Bir takım Gnostik metinler böyle bir anlayışı ilan ederken, Hakikat İncili bunlardan biri değildir. Daha ziyade, İsa'nın ölümünün, Baba'nın mesajını çarmıh aracılığıyla iletme biçimini tanımlar ve kutlar. Bu nedenle İsa ortaya çıktı; o kitabı koydu; bir ağaca çivilenmişti; Babanın çarmıhtaki fermanını yayınladı. Ey böyle 53 Nag Hammadi'den 'İnciller'

--- SAYFA 63 ---

harika öğretim! Sonsuz yaşam onu giydirse de kendini ölüme sürükler. Kendini çabuk bozulan paçavralardan sıyrıp, kimsenin ondan alamayacağı ölümsüzlüğü giydi. Dehşetlerin boş yerlerine girerek, unutkanlığın, ilim ve kemalin çırılçıplak soyduğu, kalpteki şeyleri ilan edenlerin arasından geçti, [. . .] öğretim alacak olanlara öğretin. (Gos. Truth 20.24-21.2) Bazı resimler tanıdık gelmese de ("kitabı takmak" gibi), temel anlayış, daha sonra İsa'nın ölümüyle ilgili "ortodoks" anlayış haline gelecek olana oldukça benzer görünecektir. Çarmıha gerilmenin gerçekliği doğrulanmıştır ve paradoksal olarak ölmesine rağmen İsa, sonsuz yaşam giymiş olan kişidir. Aynı zamanda, ortaçağ düşüncesinde çok önemli bir motif olan, İsa'nın cehenneme inmesi -'dehşetin boş alanlarına girmesi'- geleneğinin de bir yansıması var gibi görünüyor. Dahası, eksik olmasına rağmen metin, İsa'nın öğretisini o bölgelerde yaşayan varlıklara duyurduğundan da söz ediyor gibi görünüyor. Bu tür fikirler, Rab'bin tüm doğruları Hades'in gücünden kurtardığını anlatan Nicodemus İncili gibi daha sonraki kanonik olmayan metinlerde büyük önem kazandı. Onlar, günahın yaratıcısı olan ve alnına (ve Latince versiyonlarından birinde, ona eşlik eden tüm azizlerin başlarına; Latince A, 8.2) haç işareti verilen Adem tarafından yönlendirilirler. Daha sonra doğruların topluluğunu cennete götürür. Kristoloji alanında Justin Martyr düşüncesi ile Hakikat İncili arasındaki bir diğer önemli temas noktası, Oğul'un Baba isminin sahibi olmasıyla ilgilidir. Gerçeğin İncili, Baba'nın Oğul'a kendi adını vermekten memnuniyet duyduğunu belirtir (Gos. Truth 40.23-41.3). Aslında bu isim paylaşımı, Oğul'un Baba'nın elçisi olarak statüsünü belirtir ve paylaştıkları ayrıcalıklı ilişkiyi ortaya çıkarır. Justin, muhatap Trypho ile Diyalog'unda çarpıcı bir iddiada bulunur: "İbrahim'e ya da Yakup'a vahyedilmediğini söylediği Tanrı'nın adı, 54 Apokrif İnciller'dir."

--- SAYFA 64 ---

İsa'nın (Kadran. 75). Justin'in bu iddiayı doğrulamak için sunduğu Eski Ahit pasajlarının karmaşık tefsirini tekrarlamadan, çarpıcı olan şey, daha sonraki Kilise şahsiyetlerinin "ortodoksluk" ve "sapkınlık" gibi taban tabana zıt kutupları temsil ettiği iddia edilen iki yazarın eserlerindeki bu fikrin benzerliği ve merkeziliğidir. Aslında onların düşüncelerinin karşılaştırılması, birçok noktada yüksek düzeyde bir örtüşmenin olduğunu ortaya koyuyor. Bu metinde hem gerçek hem de hata canlandırılmış veya kişileştirilmiş varlıklar haline gelir. Böylece 'hata güçlendi; gerçeği bilmeden kendi meselesi üzerinde aptalca çalıştı. Gerçeğin yerini alacak olanı güç ve güzellikle hazırlayan bir yaratılışa yola çıktı" (Gos. Truth 17.14-20). Burada Gnostik teolojinin bir diğer temel kaygısı ön plana çıkıyor; orijinal yüksek kozmik düzenin bozulmasının ve maddi alemin kökenlerinin açıklanması. Protoloji olarak bilinen teolojinin bu alanı, bu mitolojik metinlerin çoğunda anahtar rol oynar. İdeal varoluş halindeki orijinal kopuşun nedenini anlayarak, Gnostik öğrencinin bu daha yüksek duruma dönüş yolunu takip etmeye başlayabileceği varsayılmaktadır. Özünde, soteriyolojik kaygılar Gnostik İncillerin çoğunun merkezi yönünü oluşturur. Böyle bir kurtuluş genellikle kişisel bir yolculuktur, içselleştirilir, özel bilgi içerir ve varoluşun bozulmamış durumuna geri dönüşü içerir. Bu kavramlar daha gelişmiş ve spekülatif hale geldikçe, kanonik ve kanonik olmayan İncillerin fikirleri daha açık bir şekilde kutuplaşmaya başladı. Ancak Hakikat İncili, daha önceki aşamalarda Gnostik düşüncenin, özellikle Justin gibi yazarlar tarafından temsil edilen daha geniş felsefi Hristiyanlık akışından çok da uzak görülemeyeceğini öne sürüyor. Mısırlıların İncili Nag Hammadi külliyatından ele alınacak dördüncü 'müjde' metni, Mısırlıların İncili, hem kodeks III hem de kodeks IV'te ikinci metin olarak bulunan iki bağımsız versiyonda günümüze ulaşmıştır. Başlangıçtan itibaren metinler arasındaki belirsizliği ortadan kaldırmak için, 55 Nag Hammadi'den 'İncil'

--- SAYFA 65 ---

Çeşitli Kilise Babalarının yazılarından aynı isimle bilinen ve İskenderiyeli Clement'in yazılarında bazı alıntıları saklanan eserin, Nag Hammadi'de korunan metinle aynı olmadığı unutulmamalıdır. Genellikle aynı metnin iki versiyonuna sahip olmak metin eleştirmenlerine büyük bir yardım sağlar; ancak bu durumda farklı versiyonlar yeniden inşa sorunlarını daha da kötüleştiriyor. Kodeks III'teki metin orijinal olarak 30 sayfadan oluşmaktaydı, ancak yalnızca 26'sı kısmen veya tamamen korunmuştur. Codex IV çok daha kötü durumda. Her ne kadar "seksen bir yazıtlı sayfanın bir kısmı korunmuş olsa da, çoğunluğu yalnızca parça parça olarak günümüze ulaşmıştır ve bu parçalar, pleksiglas kaplara konulduğunda iyice karıştırılmıştır". Kodeks III'te nüshanın bulunmasının, parçaların düzenlenmesine yardımcı olacağı düşünülebilir. Ancak bu iki versiyon, muhtemelen orijinal bir Yunanca metnin bağımsız tercümelerini temsil ediyor. İki versiyon anlam, kelime sırası ve Kıpti tercümesi için kullanılan terimlerin seçimi açısından büyük farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, bu son derece anlaşılması güç metnin anlamını çözmeye çalışmadan önce bile, bilim adamlarının öncelikle metnin biçimini bir araya getirmeye çalışması gerekiyor. Bu belgenin sonunda verilen resmi başlık 'Büyük Görünmez Ruhun Kutsal Kitabı'dır. Ancak bu metnin son sayfasındaki sütunun başında eser 'Mısır İncili' olarak tanımlanıyor; dolayısıyla modern başlığın kaynağı da bu. Mısır'la olan bu bağlantı pek de belirgin değil. Mısır kökenli olduğunu öne sürmek olası bir çıkarımdır, ancak kolofondaki referans ve keşif yeri dışında bunu destekleyecek çok az şey vardır (ancak bu, diğer Nag Hammadi metinlerini özellikle 'Mısırlı' yapmaz). İlişkilendirmenin daha çok anlatıdaki merkezi Seth figürüyle ve Eski Ahit'teki Seth ile aynı adı taşıyan Mısır tanrısı arasında kurulan olası çağrışımlarla ilgisi olabilir. Hem Philip'in İncili hem de Hakikat İncili makul bir şekilde Valentinianus'un düşünce okulunun ürünleri olarak görülürken, 56 Apokrif İnciller

--- SAYFA 66 ---

Mısırlıların İncili dünya görüşü açısından gözle görülür derecede farklıdır. Seth figürüne ve ondan kaynaklanan ırka odaklanan bu risale, genellikle Sethianizm olarak adlandırılan Gnostik düşüncenin bir dalının temsilcisidir. Aslına bakılırsa, Nag Hammadi yazıları arasında bulunan teolojik bakış açılarının çeşitliliği, bazı bilim adamlarının 'Gnostisizm' etiketinin korunmasından duydukları rahatsızlığı dile getirmelerinin temel nedenlerinden biridir. Gözlemlenen çeşitlilik bir gerçeklik olsa da, Valentinianusçu ve Sethiancı düşünce arasında, birbiriyle ilişkili ancak aynı olmayan bir dizi dini inanç sistemini kapsadığı kabul edildiği sürece 'Gnostik' tanımını muhtemelen yararlı bir şemsiye terim haline getiren temas noktaları vardır. Mısır İncili'nin standart eleştirel baskısı, metni dört büyük birime ayırır: 1) göksel dünyanın kökeni (III 40.12-55.16 = IV 50.1-67.1); 2) Seth ırkının kökeni, korunması ve kurtuluşu (III 55.16-66.8 = IV 67.2-78.10); 3) ilahiler bölümü (III 66.8-67.26 = IV 78.10-80.15); 4) risalenin kökeni ve aktarımıyla ilgili sonuç bölümü (III 68.1-69.17 = IV 80.15-81 sonu). Açılış bölümü, kendisinden bir dizi daha az ilahi varlığın yayıldığı yüce Tanrı'nın doğasını tartışıyor. Yüce Tanrı'nın altındaki sırada Baba, Anne ve Oğul'dan oluşan bir üçlü vardır (Gos. Örn. 40.1-4). Anne figürü aynı zamanda Barbelo adını da taşıyor. Bu figür, Sethian metinlerinde iyi bilinen bir karakterdir, ancak burada, bir dizi tercüme edilemeyen büyümlü sözden sonra, kendi kendini yaratan biri olarak tanımlanır, yüce Tanrı veya sessizliğin Babası ile aynı fikirdedir, bakiredir ve cennete başkanlık eder. Varlıklar, ilahi figürlerin ardışık seviyelerinin her birinden yayılırken, sessiz Baba onayını sallar ve ışıkların pleroması oldukça memnun olur. Metnin modern okuyuculara tuhaf gelen bir diğer özelliği de anlamsız kelimelerin veya harf kombinasyonlarının kullanılmasıdır. Bir noktada metin şu şekildedir: 57 Nag Hammadi'den 'İnciller'

--- SAYFA 67 ---

[illegible]

--- SAYFA 68 ---

Sonuçlar Nag Hammadi metin k lliyati arasındabulunan bu dört 'İncil', kullandıkları edebi biçimler, içeriklerinin şeffaflığı ve dünya görüşlerini yöneten temel kozmolojik sistemler açısından büyük farklılıklar göstermektedir. Karşılaştırıldığında, dört kanonik İncil, biçim ve teolojik bakış açısından çok daha yüksek düzeyde bir homojenlik göstermektedir. Kuşkusuz, Yuhanna İncili ton açısından diğ r   kanonik anlatımdan biraz farklıdır, ancak burada ele alınan kanonik olmayan metinlerin eşitliliğı ile karşılaştırıldığında, kanonik anlatımlar arasındaki farklar nispeten küçük görünmektedir. Bu durum, bu kadar farklı metin gruplarının aynı koleksiyonda nasıl bir araya getirildiğı sorusunu gündeme getiriyor. Koleksiyondan sorumlu kişi veya grup hakkında hiçbir şey bilmiyoruz, ancak bu dört Nag Hammadi İncilinin bakış açılarının farklı olmasına rağmen yine de çeşitli benzerliklere sahip olduğı gözlemlenebilir. Hepsı gizli bilginin arayışını teşvik eder, manevi yolculukta ilerlemek için yorumsal anahtarlar sunar, çeşitli şekillerde hepsi dünyayı inkar eder ve onların temel kaygısı soteriolojiktir - bireyin kurtuluşunu ve yeniden eski haline getirilmiş bir varoluş durumuna geri dönüşü aramak. Seçkin mistik Hristiyanlar için bu kadar çeşitli metinler, muhtemelen kişinin göksel kürelere yükselişini zenginleştiren manevi fikirlerin deposuydu. Metinlerin incelenmesi hem sorunsallaştırır hem de aynı zamanda řu soruyu yanıtlamaya yardımcı olur: 'İncil nedir?' Thomas'ın İncili gibi bir metin, İsa'ya atfedilen bir dizi sözün, bazı öğrenciler tarafından hareketin temel figürünün temel öğretilerini özetleyen bir şey olarak görülebileceğini göstermektedir. Buna karşılık, Philip İncili'nde, tamamen yok olmasa da, sözler en aza indirilmiştir ve ayinle ilgili ayinlerin tanımları ve Valentinianus'un inançlarının bir  zeti, bu metni okuyanlar için bir 'müjde' oluşturur. Hakikat İncili, dünyevi İsa'nın sözlerini veya eylemlerini kaydetmez; ancak metin oldukça Hristiyan merkezli kalır. 59 Nag Hammadi'den "İnciller"

--- SAYFA 69 ---

İsa'nın ilahi Logos olarak anlaşılması gerektiğini öne süren bir Kristolojik düşünce akışı içinde duruyor. Kendi zamanında Baba ve Oğul arasındaki ilişkiyi temsil etmenin yaygın yolu olan bu anlayış, Hakikat İncili'nin bakış açısının, çağdaş ortamında belki de daha sonraki nesiller tarafından görüleceği gibi sapkın görülmediğini ileri sürebilir. Ancak çarpıcı olan şey, tarihsel İsa'nın sözlerini veya eylemlerini kaydetme kaygısıyla bir inceleme biçiminde yazılmış bir metnin yine de kendine atıfta bulunarak kendisini bir 'müjde' olarak adlandırabilmesidir. Son olarak, Mısırlıların İncili belki de çoğu insanın müjde olarak anlayacağı şeye en az benzeyen metindir. Aslına bakılırsa bu metin, Hristiyanlık öncesi karmaşık bir kurtuluş mitinin 'Hristiyanlaşmasını' bile temsil ediyor olabilir. Peki 'müjde nedir?' sorusuna nasıl cevap verilir? Bu kısmen bu terimle tanımlanmasına izin verilen metinlerin seçimine bağlıdır. Buradaki yaklaşım, Nag Hammadi'den gelen ve kendilerinden müjde olarak söz eden veya başlık veya kısa yazı olarak 'müjde' kelimesinin eklendiği metinleri dikkate almak olmuştur. Kuşkusuz, bu geniş bir ağ oluşturabilir; ancak bu, terimin erken dönem Hristiyan çevrelerindeki kullanımını temsil etmektedir. 60 Apokrif İnciller

--- SAYFA 70 ---

3. Bölüm Bebeklik İncilleri Kanonik anlatımlarda İsa'nın bebekliği Hayatta kalan en eski Hristiyan yazılarında - Pavlus'un mektuplarında - İsa'nın erken yaşamını çevreleyen olaylara çok az ilgi vardır. Aslında Pavlus'a göre, İsa'nın yaşamının o evresine ait yalnızca iki 'gerçek', teolojik anlamlarından dolayı önemli görünüyor. Birincisi, İsa Davut'un soyundandı (Romalılar 1.4) ve ikincisi, bir kadından doğmuştu (Gal. 4.4). Eğer bu geçici ayrıntılar teolojik amaçlarla kullanılamamış olsaydı, Pavlus'un bunlardan bahsetmeyeceği neredeyse kesindir. Benzer şekilde, en eski kanonik müjde - Markos - İsa'nın Celile'de kamu hizmetine başlamasıyla başlar. Ancak ilk inananların merakı, doğal olarak, İsa'nın hayatı ve kökenleri hakkında giderek daha fazla bilgi edinmek istemeleri anlamına geliyordu. Yuhanna İncili'nin yazarı, İsa'nın kökenlerini zekice kozmolojik bir şekilde tanımladı; bu, İsa'yı Yahudi bilgelik geleneğinde öne çıkan Logos'la eşitledi. Böyle bir teolojik yenilik, Nag Hammadi'de keşfedilenler gibi diğer erken dönem Hristiyan metinlerinde bulunan daha gelişmiş kozmolojilere önemli bir ivme kazandırdı. Ancak bu yaklaşım tek olasılık değildi. Kanonik müjdeciler arasında Matta ve Luka'nın her ikisi de İsa'nın halka açık hizmetinden önceki dünyevi yaşamındaki olayları anlatırlar. 61

--- SAYFA 71 ---

Bu "gizli yıllar" yüzyıllar boyunca inananların ilgisini çekmiş ve büyülemiştir; Matta ve Luka'da yer alan çok sıkıştırılmış ayrıntılar, geç antik çağda artan, orta çağda gelişen ve modern yazarların eserlerinde bile devam eden İsa'nın ilk yaşamını "yeniden yapılandırma" sürecinin başlangıcını temsil etmektedir. Matthew, iki bölümün açılışında, sözde tarihsel ayrıntıları teolojik yorumlarla birleştiriyor. Hepsinden önemlisi, İsa'nın Davud'a ait soyağacı doğrulanmıştır. Kral soyundan biri olarak sunulur ve Davut'un şehri Beytüllahim'de kendi evinde doğduğu anlatılır (Matta 2.7-11). Babası Yusuf (Yusuf adıyla İncil'de rüyaları gören ikinci kişidir, bkz. Yaratılış 37.39-50) bir rüyada uyarıldığında, aile, Büyük Herod'un ölümünden sonra Celile'nin bir şehri olan Nasıra'ya dönmeden önce Mısır'a göç eder. Luke'un anlatımı Matthew'la birçok ortak ayrıntıyı paylaşıyor ama aynı zamanda çarpıcı farklılıklar da var. Yusuf değil Meryem melekse görümler alır. Memleketi Beytüllahim değil Nasıra'dır. Ancak yine de çift, insanların atalarının evlerine kaydolmalarını gerektiren bir nüfus sayımı nedeniyle Beytüllahim'e gidiyor. İsa evde değil, bir handa doğdu. Ve Matta'nın aksine, hediye sunan büyücüler (bilge adamlar) yoktur, yeni doğan çocuğu gözlemlemeye gelen basit çobanlar vardır. Her iki hikaye de ebeveynleri - Yusuf ve Meryem olarak adlandırılan - tanımlıyor; asıl doğum Beytüllahim'de gerçekleşiyor ve Nasıra ile bir ilişki var. Bu anlatılar ortak geleneklerin özünü açığa çıkarıyor, ancak bu ayrıntıları genişletilmiş bir anlatıya dönüştürmenin kesinlikle farklı yollarını yaratıyorlar. Kanonik İnciller arasında yalnızca Luka, ergenlik yıllarına ait bir olayı kaydeder: İsa 12 yaşındayken ailenin Kudüs'e yaptığı ziyaret (Luka 2.41-52). Bu ziyaret sırasında aile, farkında olmadan olağanüstü genci, antik çağın önde gelen isimlerinin çocukluk hikayelerinde olduğu gibi, yaşını aşan bir bilgelik sergileyerek olağanüstü yeteneklerini sergilediği şehirde bırakır. 'Gizli yıllara' ilişkin bu kadar az ayrıntı belki de 62 Apokrif İnciller

--- SAYFA 72 ---

Okuyucuların merakını tatmin etmekten çok ilgi yarattı. Daha sonraki yazarlar ek bilgi sağlayarak dindar okuyucuları memnun etmeye çalıştılar. Genç İsa'nın kanonik olmayan anlatımlarının sadece uydurma mı yoksa tarihsel olayların kutsal özlerini mi temsil ettiği tartışılabilir. Ancak bilinçli bir cevap verebilmek için kanonik olmayan bu hadisleri biraz detaylı olarak ele almanın gerekli olduğu açıktır. Thomas'ın Bebeklik İncili Daha iyi bilinen kanonik olmayan metinlerden biri olan Thomas'ın Bebeklik İncili, İsa'nın mucizelerinin en çarpıcı ve tuhaflarından bazılarını içerir. Ancak bunlar yalnızca içsel mantıksızlıkları nedeniyle zorlayıcı değil. Daha büyük zorluk, çocuk İsa'nın yarattıkları portreden kaynaklanmaktadır. Burada ilahi yazarının "alçakgönüllü ve yumuşak" olarak övebileceği örnek bir Viktorya dönemi çocuğu İsa yok. Bunun yerine okuyucular, gittiği her yerde sürekli olarak ortalığı kasıp kavuran, 'öğretmenleri utandıran ve oyun arkadaşlarını sakatlayan' erken gelişmiş ve kaprisli bir çocukla karşı karşıya kalırlar - ve bu muhtemelen İsa'nın dindar bir takipçisi olarak yazan bir yazarın kalemindendir. Kontrol edilemeyen korkunç çocuğun böyle bir portresinin, bu metnin amacı konusunda sonraki okuyucuları şaşkına çevirmesine şaşmamalı. Bu müjde kaydı İsa'nın yaşamının yaklaşık 7 yıllık bir dönemini kapsamaktadır. İlk önsözden sonra, İsa 5 yaşındayken meydana gelen bir hikayeyi anlatarak açılıyor ve Luka İncili'nde 12 yaşındaki İsa ve ailesinin Kudüs'e yaptığı ziyaretle ilgili kaydedilen hikayenin değiştirilmiş versiyonunu anlatarak sona eriyor. Thomas'ın Bebeklik İncili'nin metni antik çağda biliniyordu. Bununla birlikte, ona eklenen başlık ya basitçe 'Thomas'ın İncili' (Origen, Hippolytus ve diğerleri tarafından bahsedilen) ya da 'İsa'nın Çocukluğu' (John Chrysostom, Salamis'li Epiphanius ve diğerleri tarafından bahsedilen) idi. Modern bilim adamları arasında, ilk başlığın Thomas İncili'nin sözleriyle ilgili yarattığı kafa karışıklığı, 19. yüzyılın sonlarında ikinci metnin parçaları keşfedilene kadar takdir edilmedi. 63'ün başlarındaki bebeklik müjdelerinin yorumları

--- SAYFA 73 ---

Hristiyan yazarların Thomas İncili'nin 'Gnostik' bir metin olduğunu düşünceleri, Thomas'ın Bebeklik İncili üzerinde çalışan bilim adamlarının metnin karakterini yanlış anlamalarına yol açmıştır. Bu ilk sorun açıklığa kavuşturuldu, ancak daha birçok sorun devam ediyor. En önemlisi, metnin biçimi (ya da belki biçimleri) daha fazla açıklığa kavuşturulmayı gerektirir. Thomas'ın Bebeklik İncili'nin (daha sonra kaybolan) bir el yazması, ilk kez 1675 tarihli bir katalogdaki modern bir bilimsel çalışmada kısaca anlatılmıştır. İkinci bir el yazması daha sonra J. B. Cotelier tarafından Apostolik Anayasalar'ın 1698 baskısında yayımlanmıştır, ancak bu metnin parçalı bir versiyonudur. Sonraki 150 yıl boyunca metnin başka el yazmaları da bulundu. 19. yüzyıl metin eleştirisinin dev ismi Constantin von Tischendorf, 1853'te metnin standart bilimsel baskısı haline gelen eseri yayınladı. Aslında metnin iki versiyonunu yayınladı. Esas olarak 15. yüzyıldan kalma iki el yazmasına dayanan ve Yunanca A olarak bilinen ilki, metnin 19 bölümlük bir versiyonunu sunuyordu. Bugün bu, metnin daha iyi bilinen biçimini temsil etmektedir. Bunun yanı sıra Sina'daki Aziz Catherine manastırını ziyareti sırasında bulunduğu bir el yazmasına dayanarak daha kısa bir form olan Yunanca B'yi yayınladı. Ayrıca metnin birçok Latince tanığına da dikkat çekti. Bunlar anlatının geniş tirajını ve popüler çekiciliğini gösteriyor. Tischendorf'un zamanından bu yana metnin elyazmalarının sayısı arttı ve şu anda bilinen en az 11 Yunanca el yazması var. En önemlisi, 1927'de Delatte, Yunanca A biçimine Yunanca B'den daha yakın olmasına rağmen, Latin tanıklara büyük yakınlık gösteren ve Yunanca D olarak etiketlenen başka bir metin biçimine tanık olarak görülen 15. yüzyıldan kalma bir el yazması yayınladı. Daha sonraki keşifler, bu metnin Süryanice, Gürcüce, Etiyopyaca, Slavca ve İrlandaca dahil olmak üzere Latince dışındaki dillere çevrildiğini gösterdi. Thomas'ın Bebeklik İncili kesinlikle yüzyıllar boyunca 'gizli bir metin' olmadı. Metnin önsözü, yazarlığın bir 'İsrailli Thomas'a atfedilmesiyle açılıyor ve kendisini İsa'nın çocukluğunun ayrıntılarını Yahudi olmayan inananlarla paylaşıyor olarak sunuyor. 64 Apokrif İnciller

--- SAYFA 74 ---

Ben, İsraili Tomas, Rabbimiz İsa Mesih'in çocukluk dönemindeki olağanüstü eylemlerini, doğumundan sonra benim bölgemde yaptığını size, Yahudi olmayan tüm kardeşlerime bildiriyorum. Her şey böyle başladı: (Inf. Gos. Thom. 1.1) Yazarın ve amacın bu kısa tanımından sonra, bu müstehcen anlatı hızla çocuk İsa'nın muhteşem ve bazen de korkunç mucizelerini anlatmaya geçiyor. İlki yeterince zararsızdır. İsa, 5 yaşındayken akan bir derenin yanına 12 kil serçesi yapar ve bu işlem kapsamında dereden su havuzları yapar ve ardından 'tek bir sözle' suyu anında arındırır. Bu masum anlatı, hem İsa'nın hayatındaki daha sonraki yüzleşmelerin habercisi olan, hem de Yahudilerin hukuka karşı tutumunu lekeleyen karanlık bir tarafı ortaya çıkarıyor. Anlatıcı, İsa'nın eylemlerinin Şabat günü gerçekleştiğini ve yaptıklarının bir Yahudi tarafından gözlemlendiğini belirtiyor. İsimsiz bu kişi, İsa'nın babası Yusuf'u arar ve ona oğlunun 'Şabat'ı ihlal ettiğini bildirir. Joseph, bu Şabat ihlali nedeniyle oğluna yapılan nutuklara katılıyor. İsa iki yetişkine hitap etmez, bunun yerine kil serçeleriyle konuşur: 'Gidin, uçup gidin ve unutmayın, siz şimdi hayattasınız.' Uysal kuşlar kendilerine söyleneni yapar ve Yahudiler (artık çoğul) hayrete düşmelerine rağmen bunları liderlerine bildirirler. Daha sonraki birçok Hristiyan metninde ortak olan üç özellik hemen göze çarpıyor. İlk olarak, İsa geleneğinin mucizevi unsurları vurgulanıyor. Aydınlanma öncesi çağda, daha mucizevi bir İsa'nın daha fazla takipçi çekebileceği görülmüyordu. Hikaye belki de saflığı zorlamak olarak değil, daha ziyade inancı övmenin bir yolu olarak anlaşıldı. İkincisi, Yahudi karşıtı duygular da artıyor ve 'Yahudiler' ile bu etiketin uygulanmadığı İsa arasında daha büyük bir ayrım var. Hikayenin bu aşamasında Yusuf'un 65 yaşında olması dikkat çekicidir.

--- SAYFA 75 ---

Yahudi muhbirin yanında yer almasına rağmen kendisi Yahudi olarak etiketlenmeyen belirsiz bir karakter. Metin, bir bütün olarak Sami halkına karşı ırksal veya etnik bir önyargının olmadığı görüldüğünden, Yahudi karşıtlığı yerine Yahudi karşıtlığı olarak sınıflandırılmalıdır. Aksine, İsa'nın mesihlik iddialarına karşı çıkan dini bir grup olarak görülen Yahudiler inatçı olarak görülüyor ve haklarında verilen her türlü hükmü hak ediyor. Üçüncüsü, 'Yahudi' kategorisine olumsuz bakılırken, bu metnin olası yazarını tanımlamanın bir yolu olarak 'İsraili' olma kavramının benimsendiği gözlemlenmelidir. Bu nedenle, Hristiyanların kendilerini İsrail ulusuna verilen antlaşma vaatlerinin mirasçıları olarak gördükleri, ancak tarihsel İsrail ile çağdaş Yahudi halkı arasındaki herhangi bir bağlantıyı rahatlıkla inkar ettikleri üstü kapalı bir "ses üstü" teoloji iş başındadır. 8. Bebeklik müjdeleri, popüler dindarlık ve İsa'nın hayatından sahnelerin sanatsal temsilleri üzerinde geniş bir etkiye sahipti. Burada, Tomas'ın Bebeklik İncili'nden yararlanarak, İsa'nın Şabat Günü yaptığı kilden hayat bulan çocuk 66 Apokrif İnciller

--- SAYFA 76 ---

Sonraki iki hikaye korkunç bir hal alıyor. Canlandırılan kilden serçelerle ilgili hikayenin ardından 'Alim Annas'ın oğlu' olarak adlandırılan genç bir çocuk, İsa'nın yaptığı su havuzlarını boşaltıyor. Öfkeli İsa, acı bir sövgüyle karşılık verir: 'Sodomit, dinsiz ve cahil. Su havuzlarının size ne zararı oldu? Bu andan itibaren siz de bir ağaç gibi kuruyacaksınız ve asla yaprak veya kök üretemeyecek veya meyve veremeyeceksiniz' (Inf. Gos. Thom. 3.2). Bu lanete yanıt olarak çocuk kuruyup ölür. Bu epizodik dramın bir sonraki bölümünde, İsa köyünden geçerken, koşan başka bir çocuk masum bir şekilde onun omzuna çarpıyor. Huysuz İsa ikinci kez öfkelenir. 'Yolculuğuna devam etmeyeceksin' diye bağırıyor ve bir çocuk daha ölüyor. Köy halkı ve ölen çocuğun anne ve babası da aynı şaşkın ve korku dolu ses tonuyla konuşuyor: Bazıları olanları görüp 'Bu çocuk nereden çıktı? Söylediği her şey anında oluyor!' Ölen çocuğun annesi ve babası Yusuf'a gelerek onu suçladılar ve şöyle dediler: 'Senin böyle bir oğlun olduğu için köyde bizimle yaşayamazsın, yoksa ona lanet etmeyi değil, kutsamayı öğretemezsin. Çocuklarımızı öldürüyor!' (Inf. Gos. Thom. 4.3-4) Hikayelerin büyüleyici olduğuna şüphe yok, fakat genç İsa'yı küstah, kontrolsüz ve cani olarak tasvir eden anlatıların yaratılmasına ne sebep oldu? Daha sonra Thomas'ın Bebeklik İncili'nde İsa'nın davranışı, hayat veren olmaktan, hayat verene dönüşür. Belki de mesaj İsa'nın karakterindeki bu tersine dönüşten kaynaklanıyordur. Amaç, diğer insanlardaki kontrolsüz davranışların tersine çevrilmesini teşvik etmek olabilir, ancak İsa'yı kişisel reforma ihtiyaç duyan bir karakter olarak sunmak alışılmadık görünebilir. Metnin 5. bölümü, çocuk İsa ile babası Yusuf arasındaki diyalog yoluyla biraz farklı bir bakış açısı sunuyor. Sorulara yanıt olarak İsa, söylediği sözlerin kendisine ait olmadığını ve halkın cezasını çekmesi gerektiğini açıkladı. Ne zaman bıkkın bir 67 Bebeklik müjdesi

--- SAYFA 77 ---

Yusuf, İsa'nın kulağını tutar, çocuk şöyle cevap verir: 'Senin için arayıp bulamamak bir şeydir; senin bunu akılsızca yapman bambaşka bir şey. Aslında sana ait olmadığımı bilmiyor musun? Beni üzme' (Inf. Gos. Thom. 5.5-6). Anlatı açısından bakıldığında, hikayeler daha çok İsa'nın gizli kimliğine dair bir şeyleri açığa çıkarmayla ilgileniyor gibi görünüyor. Hikayeler, insanların Tanrı'nın kutsallığını ihlal ettikleri için öldüğü Eski Ahit hikayelerini biraz anımsatıyor. Özellikle, Uzzah adında bir adamın, taşındığı arabadan düşeceğini düşündüğü sırada Ahit Sandığı'na dokunduğu bir olay vardır. Onun cezası, 'Tanrı'nın saygısızlığından dolayı onu orada vurmasıdır' (2 Sam. 6.7). Thomas'ın Bebeklik İncili, okuyucuların çocuk İsa'yı Eski Ahit'teki Tanrı'nın kutsallığıyla özdeşleştirmelerini isteyebilir. Okul seçimi genellikle zor bir karardır ve en iyi ihtimalle öğretmen-öğrenci ilişkileri gerginleşebilir. Böylesine tehlikeli ve huysuz bir çocukla, anlatının da açıkça ortaya koyduğu gibi sorunlar daha da öngörülemez hale gelir. İsa'nın eğitimini tasvir eden üç sahne vardır. Birincisi, Zacchaeus adındaki talihsiz bir okul öğretmeninin yanlışlıkla çocuğa hem öğretebileceğine hem de disipline edebileceğine inandığı anlatıdaki genişletilmiş hikayedir (Inf. Gos. Thom. 6.1-8.4). Zakkay İsa'ya mektupları öğretmeye çalıştığında çocuk her harfin mistik anlamını ortaya çıkarır. Burada metin, gizem kültlerinin ezoterik öğrenimi veya Gnostik din biçimleriyle en yakın temas noktasını göstermektedir. Ancak bu benzerlikler çok azdır ve amaçları Hristiyanlığın Gnostik biçimlerini desteklemek değil, İsa'nın öğreniminin üstünlüğünü göstermektir. Şaşkına dönen Zakkay, İsa hakkında çok sayıda anlayışlı yorumda bulunuyor. Şöyle diyor: 'Bu çocuk sıradan bir ölümlü değil. . . belki de dünyanın yaratılışından önce doğmuştur. Daha sonra şöyle devam eder: 'O ne kadar büyük bir şey - tanrı mı, melek mi, ya da ona başka ne ad verirsem vereyim - bilmiyorum' (Inf. Gos. Thom. 7.4, 11). Okuyuculara sunulan inanç türü oldukça mucizelere dayalıdır. Harikalar yaratan İsa, takipçilerinin güvenmeleri gereken kişidir. 68 Apokrif İnciller

--- SAYFA 78 ---

Diğer iki olayda İsa'yı eğitmeye yönelik girişimler var. 14. bölümdeki hikaye aslında ilk hikayenin ikili ve daha kısa bir versiyonudur. İsa alfabenin yazılması talimatına tepkisiz kaldı. Bir süre sessizliğin ardından isimsiz okul müdürüne harflerin anlamını açıklaması için meydan okur. Öfkelenen öğretmen İsa'ya vurur ve bunun sonucunda lanetlenir ve bilinçsiz kalır (Inf. Gos. Thom. 14). Yusuf, İsa'nın okula gitmesini üçüncü kez kabul ettiğinde, yeni okul müdürü İsa'nın halihazırda kendisinden daha fazla bilgiye sahip olduğunu fark eder. Daha saygılı bir tutum benimseyen bu üçüncü öğretmen, İsa'dan sert bir yanıt alır. Bu, anlatının başlarında İsa'yla yüzleşmesi nedeniyle vurulan ikinci öğretmeni iyileştirme vaadi ile sonuçlanır (Inf. Gos. Thom. 15.7). İsa'nın harfleri öğrenmesi ve daha sonra onların içsel anlamlarına ilişkin üstün ezoterik bilgiyi sergilemesi hakkındaki geleneğin, Thomas'ın Bebeklik İncili'nin dışında da bilinmesi ilginçtir (Irenaeus, Adversus Haereses 1.20.1). Böylece hikayenin Inf'de yer alan daha kısa biçime daha yakın olan bir çeşidi. Gos. Thom. 14, en azından 2. yüzyılın ikinci yarısında dolaşımdaydı. Bu, Thomas'ın Bebeklik İncili'nin bu zamana kadar yazıldığını göstermez, çünkü bu geleneği metnine dahil etmiş olabilir, ancak İsa'nın çocukluğuna dair bu tür hikayelerin bu aşamada bazı Hristiyanların zaten ilgisini çektiğini gösterir. İsa'nın hiperaktif davranışları her zaman etrafındakileri korkutan davranışlarla sonuçlanmıyor. Kuşkusuz karışık nedenlerden ötürü, 9. bölümde İsa, çatıdan düşüp ölen bir çocuğu diriltiyor. Bu, ölen çocuk ve İsa'nın da aralarında bulunduğu diğer çocukların çatıda oynamasından sonra meydana geldi. Diğer oyun arkadaşları kaçtığından, İsa, çocuğu çatıdan ittiği suçlamasına karşı kendini savunmak için, masumiyetine tanıklık edebilmesi için çocuğu hayata döndürür. 10. bölümde İsa, ayağını baltayla kestikten sonra kan kaybindan ölen genç bir adamı mucizevi bir şekilde iyileştiriyor. Daha sonra, bir su sürahisi kazara kırılınca, İsa pelerinde suyu eve taşır (Inf. Gos. Thom. 11). İsa neden olur 69 Bebeklik müjdeleri

--- SAYFA 79 ---

süper bol hasatlar (Inf. Gos. Thom. 12); babasına yardım etmek için kısa tahta kalasları uzatır (Inf. Gos. Thom. 13); ilginç bir şekilde İsa'nın kardeşi olarak tanımlanmayan babasının oğlu Yakup'u bir engerek ısırtığından kurtarır (Inf. Gos. Thom. 16); ölen bir bebeğin yardımına koşar ve onu hayata döndürür (Inf. Gos. Thom. 17); ve bir inşaat alanında düşerek ölen bir adamı hayata döndürür (Inf. Gos. Thom. 18). Metnin daha uzun biçiminin (Yunanca A) İsa'nın davranışında olumlu bir ilerleme ve gelişme sunduğuna şüphe yoktur. Sakatlayan ve öldüren biri olarak davranışı, şifacı ve yaşamı onarıcı biri haline geldikçe değişir. Ancak son zamanlarda daha kısa olan biçimin (Yunanca B) metnin orijinal biçimine daha yakın olduğu ileri sürülmüştür. Dolayısıyla 10, 17 ve 18. bölümlerde yer alan hikayeler, lanetleyen bir kişiden kutsayan bir kişiye dönüşen İsa'nın nahoş portresini iyileştirme girişimleri olarak görülüyor. Eğer kısa biçim gerçekten orijinalse, o zaman metin lanetli bir mucize yaratıcıyı temsil eder ve bu karakterizasyonu anlatı boyunca daha tekdüze bir şekilde korur. Bunun neden çocuk İsa'ya dair çekici bir anlayış olduğu tamamen açık değil. Belki de bu, İsa'nın yargıç olarak Kristolojisini geliştirir. Bu öneri, 5. bölümde İsa'nın köy sakinlerine 'ceza' vermeyi kendi rolü olarak gördüğü gözlemiyle desteklenmektedir. Thomas'ın Bebeklik İncili'nin metni, Kudüs ziyaretinin öyküsünün gözden geçirilmiş bir biçimini anlatarak sona ermektedir (Luka 2.42-51). Bu, metnin Lukan sonrası olduğuna ve dolayısıyla 2. yüzyıldan önce yazılmadığına dair güçlü bir kanıt sağlıyor. İsa'nın hayret verici bilgeliğini vurgulayacak şekilde pek çok ayrıntı işlenmiştir. Thomas'ın Bebeklik İncili'nde İsa sadece 'öğretmenlerin arasında oturmak, onları dinlemek ve onlara sorular sormakla' kalmıyor (Luka 2.46), aynı zamanda hukuki tartışmalara daha aktif bir şekilde katılıyor ve tartışılan materyalin doğası hakkında daha fazla ayrıntı sağlıyor. 70 Apokrif İnciller

--- SAYFA 80 ---

Üç gün sonra onu tapınak alanında öğretmenlerin arasında otururken, kanunları dinlerken ve onlara sorular sorarken buldular. Bütün gözler onun üzerindeydi ve herkes onun daha küçük bir çocuk olarak halkın büyüklerini ve öğretmenlerini sorguya çekebilmesine, kanunun ana noktalarını ve peygamberlerin kışalarını açıklayabilmesine hayret ediyordu. (Inf. Gos. Thom. 19.4-5) Lukan tanımının bu şekilde genişletilmesi, İsa'yı daha vurgulu bir şekilde yetkili bir öğretmen ve bir Tora uzmanı olarak sunar. Bu son bölümün diğer dikkat çekici özelliği ise Meryem'in ilk kez burada açıkça anlatıya dahil edilmesidir. Yusuf'un olumsuz temsilinin aksine, Meryem olumlu bir şekilde sunulur ve Ferisilerin kendisine yönelttikleri kutsamalarla hürmetini kazanır. Burası, İncil metninin daha olumsuz yönlerinin yerini yeni ortaya çıkan 2. yüzyıl Mariology'sine duyulan dindar saygının aldığı en belirgin yerdir. Luka'da (2.50) bu noktada ebeveynlerin 'onun [İsa'nın] neden bahsettiğini anlamadıkları' belirtiliyor. Bunun yerini, Luka'nın kaydının 1. bölümünde Elizabeth'in Meryem'e söylediği duadan yararlanan, Meryem'e hitap eden mutluluk almıştır. Bu nedenle ona şöyle denir: 'Sen kadınlar arasında ilksin çünkü Tanrı senin rahminin meyvesini kutsadı, çünkü biz böyle ihtişamı, böyle erdem ve bilgeliği ne gördük ne de duyduk' (Inf. Gos. Thom. 19.10). Thomas'ın Bebeklik İncili, İsa hakkında, bebekliğinden sonraki dönemde kamu hizmetinin başlangıcına kadar geçen süre boyunca kanonik kayıtlardan bilinen tek hikayeyi radikal bir şekilde genişletir ve tamamlar. İsa'nın hayatındaki 5 ila 12 yaşları arasındaki yılları kapsayan metin, folklorik ayrıntılar açısından zengin bir hikaye oluşturarak hem fantastik hem de hayal ürünü bir anlatım ortaya çıkarıyor. Metnin değerini, anlattığı gerçek olaylara ilişkin tarihsel terimlerle değerlendirmek, açıkça, onun değerinin oldukça düşük bir tahminle sonuçlanmasıyla sonuçlanacaktır. Bununla birlikte metin, İsa'nın yaşamıyla ilgili gerçekleri açığa vurması açısından değil, fakat 71. yüzyıl Hristiyanlarının kullandığı çeşitli yollardan birinin daha eksiksiz bir resmini sunması açısından değerlidir.

--- SAYFA 81 ---

2. ve 3. yüzyıllar İsa hikâyesini kendi dini inançları ve teolojik kaygıları doğrultusunda genişletti. Thomas'ın Bebeklik İncili eğlenceli bir metin olsa da teolojik açıdan da kesinlikle zorlayıcıdır. Bir yazarı, en azından modern kulaklara, genç İsa'yı bu kadar hoş olmayan bir şekilde sunmaya neyin motive ettiğine ilişkin sorunun kolay veya açık bir yanıtı yoktur. Daha uzun versiyon, İsa'nın karakterindeki gelişimi göstererek sorunu çözüyor; daha kısa (ve belki de daha erken) biçim, bu tür sorunları çözmek için çok az girişimde bulunur. Bu metinsel versiyonda genç İsa bir lanet ve yargılama figürüdür. James'in Protevangelium'u Bir edebi türle ilişkili olarak 'İncil' teriminin tanımlanmasına ilişkin sorunlar, hem genel tartışmalarda hem de kendilerine bu etiketin uygulandığı belirli metinlerin değerlendirilmesinde zaten vurgulanmıştır. Protevangelium'daki malzemenin büyük bir kısmı İsa'nın doğumundan önceki olaylarla ilgili olduğundan, bu metnin bir müjde olarak sınıflandırılması gerekip gerekmediğini sormak doğrudur. Her ne kadar bu eserin olağan başlığı Latince '-müjde' anlamına gelen evangelium kelimesini içerse de, bu sadece olayların müjde hikâyesinin olağan başlangıç noktasından önce olduğunu gösteren ön ek proto- tarafından nitelenmekle kalmaz, aynı zamanda daha da önemlisi Yakup'un Protevangelium'u başlığının aslında modern bir yapı olduğunu ve metnin sağladığı başlık olmadığını kabul etmek gerekir. Pek çok eski kitap gibi bu eserin başlığı da başında değil sonunda yer alıyor. Kısa sonsözün son mısrasında 'Meryem'in Doğuşu, Yakup'un Vahiy' başlıklı çift başlığı yer alıyor. Bu ikiz antik başlıklar, James'in Protevangelium'unun modern yapısına tercih edilebilir olsa da, bunların kendi sorunları da var. 'Vahiy' veya 'Kıyamet' olarak etiketlenen diğer antik metinlerle karşılaştırıldığında bu yazı, o edebi türün bir özelliği olan kıyamet tasvirlerinin çoğundan yoksundur. 'Meryem'in Doğuşu' tanımı belki de daha fazladır.

--- SAYFA 82 ---

kullanışlıdır, ancak bu metin Meryem'in basit bir doğum öyküsünden çok daha fazlasıdır, çünkü Meryem'in kendi annesinin ilk yıllarına kadar olan olayları anlatır. Dolayısıyla bu metni tanımlamanın kabul edilen yolu olarak geleneksel başlık olan James'in Protevangelium'u kalıyor. Bazen kanonik ve kanonik olmayan İnciller arasındaki temel farkın, ilkinin ilk Kilise boyunca yaygın olarak dağıtıldığı, ikincisinin ise yalnızca Hristiyanlığın sapkın biçimlerini temsil eden küçük tecritçi toplantılarda okunduğu öne sürülür. Böyle bir anlayış, yalnızca Hristiyanlığın inançları tanımlamaya çabalayan birden fazla ifadesinin olduğu 2. yüzyıla hakim ortodoksluğun 4. yüzyıldaki yapısını geriye doğru atarak tarihsel olarak anakronik olmakla kalmaz, aynı zamanda kanonik olmayan İncillerin en azından bazılarının kullanımının son derece sınırlı olduğunu göstermek tamamen yanlıştır. James'in Protevangelium'u Hristiyanlığın birçok dalında özellikle geniş çapta okunan bir belgeydi. Hayatta kalan elyazmalarının kanıtlarına dayanarak, bu belgenin geniş çapta dağıtıldığı fazlasıyla doğrulanmaktadır. Bugüne kadar 140'tan fazla Yunanca el yazması kataloglandı. Metnin aynı zamanda Sahidik, Kıpti, Süryanice, Ermenice, Gürcüce, Etiyopyaca, Slavca ve Arapça dahil olmak üzere çok sayıda çeviri versiyonunda da görülüyor. Aslına bakılırsa Arapça metin, Meryem'in Hristiyan geleneğindeki yeri konusunda Kur'an'ı ve daha sonraki İslami anlayışları etkilemiş olabilir. Günümüze ulaşan tam bir Latince el yazmasının bulunmaması başlangıçta tuhaf görünebilir, ancak bunun nedeni bir takım faktörlerdir. James'in Protevangelium'unun Latince çevirisinin bir aşamasında var olduğu neredeyse kesindir. Benzer geleneklere ait bazı Latince parçaların, bu metnin bir el yazmasının kalıntıları olduğu tespit edilmiştir (her ne kadar bu tartışmalı olsa da), ama daha da önemlisi, bunun Gelasian Kararnamesini derleyen kişi tarafından biliniyor olması, aynı zamanda bir Latince versiyonunun varlığını da güçlü bir şekilde akla getirmektedir. 5. yüzyıldan önce yazılmış olan Kararname, kabul edilen ve reddedilenlerin listelerini içermektedir.

--- SAYFA 83 ---

Aralarında apokrif kategorisinde yer alan ve dolayısıyla reddedilmesi gereken yazılar arasında, 'kurtarıcının ve Meryem veya ebenin doğuş kitabı' olarak tanımlanan bir eser var. Bu açıklama James'in Protevangelium'unun içeriğiyle yakından uyumludur ve sonuç olarak aynı metnin tanımlandığından şüphelenmek için iyi bir neden vardır. Bu metnin Latince'deki olası varlığı göz önüne alındığında, ortadan kaybolması iki faktöre bağlanabilir. İlk olarak, içeriğinin büyük bir kısmı, Sözde Matta İncili, Marangoz Yusuf'un Hayatı ve Meryem'in Doğuşu İncili gibi bebeklik ve çocukluk dönemi derlemelerinin daha geniş genişletilmiş versiyonlarına dahil edilmiş gibi görünüyor. Ancak Latin metin geleneğinin kaybının daha temel bir nedeni, Batı Kilisesi'nde metnin, Yusuf'un ilk evliliği hakkındaki öğretisi nedeniyle şüpheli görülmesiydi. Kilisenin bazı kesimleri manevi bir disiplin ve daha saf bir varoluş durumu olarak bekaret üzerine sabitleştikçe, yalnızca Meryem'i daimi bakire olarak sunmak gerekli değildi - Protevangelium'un temel endişesi - aynı zamanda Yusuf'un daimi bekareti de iddia edildi. Protevangelium'un hikayesi Joseph'i hayatta kalan çocukları olan yaşlı bir dul olarak sunduğundan, bu metin Latin Kilisesi'nde oldukça sorunlu hale geldi. Ancak ortodoks gelenekte Yusuf'un ebedi bekaretinin doktrinsel bir kaygısı yoktu. Sonuç olarak, hayatta kalan elyazmalarının zenginliğinin de kanıtladığı gibi, metin geniş çapta yayıldı ve ortodoks inançları şekillendirdi. Metnin ana hatları Mevcut haliyle metin, Meryem'in hayatındaki ayrı ama ilişkili aşamalara atıfta bulunan üç ana bölüme ve takma adlı yazarın ayrıntılarını veren kısa bir sonsöze ayrılabilir. 74 Apokrif İnciller

--- SAYFA 84 ---

Metin, Matta ve Luka İncillerinde bulunan doğuş ve çocukluk hikayelerinin versiyonlarıyla ancak üçüncü bölümde örtüşmektedir. James'in Protevangelium'unun ilk iki bölümündeki materyal, efsanevi ayrıntılarla dindar teolojinin bir karışımıdır. Bu metinde, aktarmayı iddia ettiği gerçek olayları tarihsel olarak tanımladığı görülebilecek çok az şey var. Bunun yerine tarihsel değeri, böyle bir metnin yazılmasını, okunmasını ve dağıtılmasını sağlayan dini ve sosyal bağlamın bir yansımasını sağlama biçiminden kaynaklanmaktadır. Bekaret kültürüyle ilgili kaygıları, inanılmaz mucizelerin inancı engellemek yerine övdüğü tutumu ve Meryem'e olan bağlılığı, 2. yüzyılın sonlarından itibaren birçok Hristiyanın daha geniş zevkleriyle uyum içindedir. Bölüm 1: Korunan. Evet. 1.1-8.2 Açılış bölümünde Meryem'in hamileliği, doğumu ve ergenliğine kadar olan önemli yaşam olaylarının bir açıklaması vardır. Mary'nin ebeveynlerinin cinsel birlikteliğindeki kirlilik nedeniyle lekelenmediğini 'kanıtlamak' için kullanılan araçlar, bu metnin kaygılarının büyük ölçüde ön planında yer almaktadır. İsa'nın doğuşuyla ilgili kanonik hikayelerde benzer bakış açıları mevcut olsa da, Matta ve Luka tarafından yazılan anlatımlarda detaylandırma ve karmaşıklık derecesi çok daha az vurgulanır. Açıkçası Protevangelium'un yazıldığı dönemde İçindekiler 1.1-8.2 Bölümüne Genel Bakış Meryem'in hamileliği, doğumu ve ergenliğine kadar olan olaylara çok daha büyük bir ilgi vardı. 8.3-16.8 Yusuf'la 'Evlilik', hamilelik ve bekaretin korunması. 17.1-24.14 Beytüllahim'e yolculuk, İsa'nın doğuşu, şiddet olayları. 25.1-4 Sonsöz: varsayılan yazar ve kompozisyonun koşulları. 75 Bebeklik müjdeleri

--- SAYFA 85 ---

9. Marian'ın dindarlığı, James'in Protoevangelium'unda sanatta tasvir edilen Mary'nin çocukluğundan sahnelerin ortaya çıkmasıyla sonuçlandı. Bu örnek Albrecht Dürer'in, Meryem Ana'nın Tapınaktaki Sunumu (1502-3) 76 Apocryphal Gospels'idir.

--- SAYFA 86 ---

bakir devlet. Açılış bölümünün çarpıcı bir özelliği, anlatının, mucizevi bir şekilde hamile kalan kısır çiftlerin Eski Ahit hikayelerine dayanmasıdır. En ünlü iki örnek, İbrahim ve Sara'nın İshak'a hamile kalması ve peygamber Samuel'in kısır annesi Hannah'dan doğmasının hikayesidir. Protevangelium'da İbrahim-Sarah hikayesinin unsurları tespit edilebilse de, Meryem'in doğum efsanesini şekillendiren şüphesiz Hannah'nın Samuel'e hamile kalması hikayesidir. Bu hikayeyi özetlersek (1 Sam. 1-2), kısır Hannah, Elkanah ile evlidir; onun da kendisine birçok çocuk doğuran Peninnah adında başka bir karısı vardır. Peninnah, Hannah'nın rakibi olarak tanımlanıyor. Shiloh'daki tapınak-tapınaya yapılan yıllık aile ziyareti sırasında rahip Eli, bir çocuk için yaptığı duanın yanıtlanacağına söz verir. Söz yerine gelir ve Samuel sütten kesildikten sonra Hannah, yeminine uygun olarak onu tapınağa bırakır. Hannah, bereket duygusunun dışı vurumu olarak Rab'be bir övgü şarkısı söylüyor. Samuel, Shiloh tapınağında Eli'nin oğullarının hafif davranışlarıyla tezat oluşturan bir saflık figürü haline gelir. Bu hikayeyle karşılaştırıldığında Protevangelium'un benzerlikleri hemen ortaya çıkıyor. Meryem'i doğuracak kısır kadının adı Anna'dır. Yunanca'da 'h' sesi yoktur, dolayısıyla 1. Samuel'in hikayesi Eski Ahit'in Septuagint olarak bilinen Yunanca versiyonuna çevrildiğinde İbranice Hannah adı 0` Æ 'Anna' olarak yazılır. Her iki kadın da kısırdır; Hannah'nın Elkanah'ın diğer karısı tarafından eziyet edildiği yerde, hizmetkarı Juthine Anna ile alay eder. Bu, cariyesi Hacer'in Sara'yla alay etmesiyle de ilgili bir ayrıntı olabilir. Anna açılış bölümünde iki şarkı söylüyor. İlki, Hannah'nın neşeli şarkısından tamamen farklı bir tonda olan bir ağıt. Ancak daha sonra Anna anlatıdaki ikinci şarkısını söyler; artık yas değil, övgü yağmuru yağıyor. Burada, 1. Samuel 2'de yer alan Hannah'nın şarkısına daha doğrudan bir paralellik ve aynı zamanda Anna'nın daha önceki ağıtına karşı bir karşı nokta bulunmaktadır (Prot. Jas. 3.2-8). 77 Bebeklik İncilleri ışığında Protevangelium'un yazarının bu olduğuna pek şüphe yok.

--- SAYFA 87 ---

Meryem'in doğuşuyla ilgili tarihsel kaynak materyalin bulunmaması nedeniyle, anlatımına Samuel'in doğum hikâyesini temel alarak İncil'e özgü bir hava katmayı seçmiştir. Protevangelium'un metni, dindarlığı ve refahı Rab'be sunduğu armağanlarla örneklenen Anna'nın İsraili kocası Joachim'in tanımıyla başlıyor. Belirtilmemiş bir festival gününde, Joachim'in adağını ilk sunması Reubel adında biraz işgüzar bir kişi tarafından engellenir. İsmi dışında, Reubel hakkında, "İsraili bir çocuk doğurmadığın için ilk önce hediyelerini sunmana izin verilmiyor" şeklindeki protestosu dışında hiçbir şey bilinmiyor (Prot. Jas. 1.5). Joachim, Halkın On İki Kabilesi olarak bilinen bir esere veya kayda başvurur ve İsrail'in tüm erdemli üyelerinin gerçekten de çocuk sahibi olduklarını keşfeder. Hayal kırıklığı ve şaşkınlıktan çöle çekilir, 'kırk gün kırk gece' oruç tutar ve 'Tanrım Rab bana görünene kadar yiyip içmemeye' karar verir (Prot. Jas. 1.11). Bu durum anlatıda gerilim yaratıyor ve okuyucular böyle bir ültimatoma nasıl çözüleceğini merak ediyor. Ancak hikayenin hemen hemen aynı noktasında Anna, hamile kalacağını söyleyen bir meleğin ziyaretine gelir ve ona kocasının da benzer bir vizyon gördüğü ve eve dönmekte olduğu bilgisi verilir. Metin, bu noktada, olayların sözde gerçekleştiği şekliyle dramatik bir açıklama vermek yerine, Joachim'in vizyonunu ikinci elden aktarırken şaşırtıcı derecede kısıtlanmış durumda. Kocasının gördüğü görüntüyü Anna'ya aktaran bu meleksi rapor sırasında, Joachim'e söylenen gerçek sözler anlatılıyor. Burada büyüleyici bir metinsel sorun var. Bazı elyazmalarında 'işte karınız Anna rahimde hamile kaldı' yazıyor, bazıları ise 'işte karınız Anna rahimde hamile kalacak' diyor. Gelecek zaman tercih edilecek olsaydı, 4.10'daki 'Joachim ilk gün evde dinlendi' notu, kehanet vaadinin gerçekleştiği zaman olarak üstü kapalı olarak okunabilirdi. Ancak metinsel deliller mükemmel zamanı destekliyor gibi görünüyor, çünkü daha önceki Yunanca el yazmaları bu okumayı içeriyor. Bu, Anna'nın zaten bir çocuk olduğu anlamına gelecektir.

--- SAYFA 88 ---

Joachim eve geldiğinde mucizevi bir şekilde hamile kalmıştı. Böyle bir okuma, Meryem'in saflığını teyit etmek için olağanüstü çaba gösteren bu belgenin dindarlığıyla uyumlu olacaktır. Yazarının, öyküsünün kahramanının cinsel şehvetle lekelenmesine izin vermesi garip olurdu. Dolayısıyla bu metinde, teolojik açıdan bu kadar gelişmiş terimlerle çerçevelememiş olsa da, Meryem'in kusursuz anlayışına ilişkin bir teolojinin ortaya çıkışını görmek mümkündür. Anna'nın Meryem'i doğurmasının ardından ilk bölümün geri kalan kısmında folklorik unsurlar vurgulanıyor. Metin, Anna'nın Meryem için ritüel saflığı korumak için ne kadar çaba harcadığını anlatıyor. Bu, onun ortak zeminde yürütmesine izin vermemeyi (6.3), kızın yatak odasını bir sığınağa dönüştürmeyi (6.4) ve bebek Meryem'i eğlendirmek için 'kirlenmemiş' İbrani kadınları görevlendirmeyi içerir. Kutsal şahsiyetlerin çocukluk yıllarına ait efsanelerde bu tür kinayeler nadir değildir. Meryem'in tapınağa teslim edilmesi eylemi, genç kıza yönelik törenler ve adanma eylemleriyle oldukça ayinsel bir tarzda anlatılıyor. Kusursuz İbrani kadınlar Meryem'e eşlik etmek üzere lambalarla aydınlatılmış bir geçit töreni düzenlemeye çağırılır, böylece Meryem'in kalbi 'tapınağın dışındaki şeyler tarafından büyülenmez' (7.5). Rahip, Meryem'e vardığında onu öper ve kutsar (7.7). Sunağın üçüncü basamağında oturuyor, tapınakta dans ediyor ve İsrail halkının sevgilisidir (7.9-10). Doğrudan bir meleğin elinden beslenir (8.2). Böyle bir karakterizasyon, Meryem'i, kendi kutsal tapınağında saygı duyulan bir tanrıçanın kine yaklaşan bir tarzda sunar. Ancak çocukluktaki masumiyete duyulan bu mutlu saygı durumu, Meryem ergenlik çağına yaklaştıkça sorunsallaşır. Bölüm 2: Korunan. Evet. 8.3-16.8 Anlatı, hikayeyi ilerletmek için başka bir gerilim oluşturuyor. Levililer kanunlarına göre yönetilen tapınaktaki rahipler, Meryem'in ergenliğe yaklaşmasıyla birlikte adet akıntılarının mabedi kirleteceğinin farkındadır (bu, Eski Ahit, Lev. 12.1-6; 18.19'daki hükümlere dayanmaktadır). Neyse ki, bu metinde melekler, çetrefilli dinsel sorunlarla karşı karşıya kalan dindar insanlara yardım etmek için her zaman mevcuttur.

--- SAYFA 89 ---

bilmeceler! Melek, başkâhine halkın dullarını bir araya getireceğini ve Meryem'in mucizevi bir işaretle özdeşleştirilen kişiyle evleneceğini bildirir. Toplanan dulların arasında Yusuf da var. Muhtemelen dulların seçimi, okuyuculara, söz konusu erkeklerin cinsel arzu aşamasının ötesinde olduklarının sinyalini vermek içindir. Yusuf'un başına bir güvercin konar ve bu, vaat edilen ilahi bir işaret olarak kabul edilir. Joseph bu seçime direnmeye çalışır. Teolojik açıdan ilginçtir ki, bu role neden uygun olmadığını göstermek için öne sürdüğü nedenlerden biri de 'Benim zaten oğullarım var ve yaşlı bir adamım' (Prot. Jas. 9.8). Dolayısıyla Protevangelium'un, İsa'nın kardeşlerinin muhasebeleştirilmesi sorununa Epifani çözümü olarak bilinen şeyi yoğunlaştırılmış biçimde desteklediği görülebilir. Yeni Ahit'te (Markos 6.3; Matta 13.55-56), metnin İsa'nın erkek ve kız kardeşleri hakkında açık ve kesin bir şekilde söz ettiği örnekler vardır. Meryem'in ebedi bekaretini tasdik edenler için bu bariz bir sorun yaratıyor. Her ne kadar bu kardeşleri üvey erkek kardeşler ve üvey kız kardeşler olarak adlandırma 'çözüm'ü, Protevangelium'un gösterdiği gibi, 4. yüzyılda Kıbrıs'taki Salamis Piskoposu Epiphanius ile ilişkilendirilse de, bu fikir çok daha önce dolaşımdaydı. Sonuçta kardeşleri Yusuf'un daha önceki evliliğinden olan çocukları olarak gösterme hilesi yetersiz olduğu gerekçesiyle reddedildi. Kısım, 4. yüzyılda büyüyen bekaret kültü, 'üvey kardeş' açıklamasının reddedildiği iklimi açıklıyor. Bunun yerine, İsa'nın kardeşlerinin aslında kuzen oldukları ve hem Yusuf'un hem de Meryem'in daimi bakireler olduğu ileri sürüldü. Protevangelium'un, 4. yüzyılın teolojik bir yeniliği olan Yusuf'un ebedi bekaretini savunma gibi bir kaygısı yoktur. Ancak mümkün olan her noktada Meryem'in İsa'ya hamile kalmadan önce, doğumunda ve sonrasında saflığını ve bekaretini yineler ve tasdik eder. Şüphesiz metnin en önemli kaygılarından biri de budur. Ayrıca bu ikinci bölümde okuyucular, Meryem Ana'nın tapınağın perdesini dokumaktan sorumlu olduğu büyüleyici ayrıntıyı öğreniyorlar.

--- SAYFA 90 ---

İsa'nın öldüğü anda yukarıdan aşağıya doğru parçalanacaktı (Prot. Jas. 10, 12). Meryem'in perde dokuma işinin hemen öncesinde Yusuf evler inşa etmeye gider. Bu, anlatıma kolaylık sağlayan bir araçtır, çünkü bu, Mary hamile kaldığında isteksiz kocasının olay yerinden uzaklaştırılması anlamına gelir - yani metne göre onun çocuğunun babası olma ihtimali yoktur. 11. bölümde anlatıda ilk kez kanonik çocukluk anlatılarında yer alan olaylarla doğrudan bir paralellik söz konusudur. Luka İncili'ndeki ortaya çıkış hikayesine uygun olarak Cebrail, Meryem'in yaklaşmakta olan hamileliğini duyurur. Protevangelium'un içerdiği versiyonda, Mary birkaç soru daha sorma nezaketini gösterdi - bu okuyucular için çok faydalı! Meryem Cebrail'e 'kadınların genelde yaptığı gibi doğurup doğurmayacağını' sorar (Prot. Jas. 11.6). Kendisine 'hayır' deniyor ancak bu aşamada daha fazla ayrıntı verilmiyor. Eve döndüğünde Joseph, olaya başka bir adamın karıştığı sonucuna varır. Meryem masumiyetini protesto eder (Prot. Jas. 13.8), ancak biraz önce bahsedildiği gibi, faydasız bir şekilde, Meryem artık Cebrail ile yaptığı konuşmayı unutmuştu (Prot. Jas. 12.6). Görünüşte unutulmaz olan bu olayı nasıl hatırlamadığına dair hiçbir açıklama yapılmadı. Ancak bu hatırlama eksikliği hikayede gelişen gerilimi artırmaya hizmet ediyor. Joseph tapınak yetkililerinin huzuruna çıkarılır ve bu iğrenç eylemin sorumlusu olmakla suçlanır. Evliliğin asexual bir birliktelik olarak tasarlandığına dair herhangi bir şüphe olsaydı, Yusuf'un 'bakireyi ihlal ettiği' (Prot. Jas. 15.6) suçlaması, kendisinden herhangi bir evlilik töreni yapmasının beklenmediğini açıkça ortaya koyuyor. Masumiyetlerini kanıtlamak için hem Yusuf'un hem de Meryem'in 'içki testine' tabi tutulması gerekmektedir (Prot. Jas. 16.3-7). Bu, su içmeyi, vahşi doğaya seyahat etmeyi ve sanığın zarar görmeden dönüp dönmeyeceğini görmeyi beklemeyi içerir. Sonuç her ikisi için de olumlu olduğundan suçlamadan beraat ettiler. Bu ayın, Eski Ahit'te (Say. 5.11-31) anlatılan 'acı su ritüelinin' bir çeşidi gibi görünüyor. Hem karı hem de koca bu sınavdan sağ çıktılar ve sonuç olarak kendilerine yöneltilen suçlamalardan aklandılar ve beraat ettiler. 81 Bebeklik müjdeleri

--- SAYFA 91 ---

Bölüm 3: Korunan. Evet. 17.1-24.14 Başkâhin tarafından Meryem'in saf durumunun beyanı ile birlikte bakireden hamile kalmayı kanıtladıktan sonra anlatı, İsa'nın doğumunun koşullarını anlatmaya devam eder. Burada, İncil'deki iki anlatımdan alınan ayrıntılar, İsa'nın doğumuyla ilgili oldukça genişletilmiş anlatının içine serpiştirilmiştir. Mucizeler ve kozmolojik olaylar her yerde bulunabilir. Meryem görümler görür (Prot. Jas. 17.9), Joseph zamanın askıya alınmasını yaşar (Prot. Jas. 18), yeni doğan bebek mucizevi bir şekilde Meryem'in göğsünden emilerek doğar (Prot. Jas. 19.15-16). Ebe Salome tarafından yapılan bir muayene, Meryem'in kızlık zarının hala sağlam olduğunu doğrular - sırf bekaret hakkında bir fikir vermek için (Prot. Jas. 20.2) - ancak inançsızlığı nedeniyle Salome alevler içinde yanmaya başlar (Prot. Jas. 20.4) ve yeni doğan çocuğa elini uzatınca Salome iyileşir (Prot. Jas. 20.8-11). Bu mucizeler dizisinden sonra anlatı, İncil'deki öykülerden daha fazla yararlanmaya başlar. 21. bölümde, müneccimlerin ziyareti biraz farklı terimlerle anlatılıyor, ancak neredeyse tüm önemli özellikler mevcut - Herod'la bir karşılaşma, kutsal yazılara uygun olarak Beytullahim'in Mesih'in doğum yeri olarak belirtilmesi, yol gösterici yıldız, altın, buhur ve mür hediyeleri ve melek rüyasında büyücülerin aynı yoldan eve dönmeleri konusunda uyarılması. Hem Matta İncili'ndeki hem de Protevangelium'daki anlatımın Yunanca metninin karşılaştırılması, genişletilmiş anlaşmaları ortaya koymaktadır. Bu tür benzerlikler, bu iki metin arasında edebi bir ilişki olduğunu kuvvetle akla getirmektedir. Protevangelium'un yazarının önünde Matta'nın (ve başka yerlerde de Luka'nın) bir kopyasının bulunup bulunmadığını, ya da bu hikayeleri o kadar sık duymuş ki, cümlelerini içselleştirip neredeyse ezberlemiş olduğunu söylemek imkansızdır. Protevangelium, kanonik İncillerden neredeyse tartışmasız bir şekilde daha sonra olduğundan, yazarın Matta ve Luka'nın en azından iki İncilini bildiği açıktır. Bu, yazarın dörtlü müjde kanonundan veya 82 The Apocryphal Gospels'den haberdar olduğunu iddia etmekle aynı şey değildir.

--- SAYFA 92 ---

bilinen iki İncil'in aynı kitapta bir araya getirildiği. Ancak bu, en azından birden fazla müjde anlatımının var olduğunun kabul edildiği bir dönemi yansıtıyor. Bu yine Protevangelium'un, kanonik anlatımlardan en az ikisinden sonra, 2. yüzyılın herhangi bir aşamasından daha erken yazılmadığının kanıtıdır. Sonraki üç bölüm, Hirodes'in 'masumları katletmesi' geleneğine dayanan yayılmacı ve hayal ürünü bir açıklama sunuyor (Mat. 2.16-18). Matta'nın bu üç ayeti, Protevangelium'daki yaklaşık 32 ayetlik hikayenin temelini oluşturuyor. Herod'un iki yaşından küçük çocukları idam etmek için asker göndermesi, iki annenin eylemlerinin katalizörü olur. Meryem oğlunu kumaş şeritlerine sarıyor ve İsa'yı bir yem teknesine koyuyor (Prot. Jas. 22.4) - yemlik geleneğinin radikal bir yeniden yorumu. Daha sert önlem ise Vaftizci Yahya'nın annesi Elizabeth tarafından gerçekleştirildi. Elizabeth dağlık bölgeye kaçar, ancak yorgunluktan daha ileri gidemeyince haykırır: 'Tanrım Dağ, lütfen bir anneyi çocuğunun yanına al' (Prot. Jas. 22.7). Görünüşte cansız bir nesneye yapılan bu hitap, dağın yarılmasına ve bu anne ve çocuğun içeri girmesine izin vermesine neden olur; Dağ aynı zamanda yarı saydam hale gelir, böylece Elizabeth ve John karanlığa dalmaz ve Rab'bin bir meleği onlarla birlikte kalır. Hikaye daha sonra Elizabeth'ten kocası Zekeriya'ya geçiyor. Luka İncili'ndeki tanımına uygun olarak mabette hizmet ederken bulunur. Hirodes, 'özel bir teslim' eylemiyle, oğlunun nerede olduğunu Zekeriya'dan öğrenmek için hizmetkarlarını gönderir. Oğlunun yeri konusunda bilgisiz olduğunu belirten Zekeriya, bir şehidin konuşmasını, MÖ 1. yüzyıldaki bağlamdan çok, 2. ve 3. yüzyıllardaki şehitlik anlatılarına benzetiyor. 'Ben Allah yolunda şehidim, canımı alın' diyor. Ama Rab benim ruhumu alacak çünkü sen Rab'bin tapınağının girişinde masum kanı döküyorsun' (Prot. Jas. 23.7-8). 83 Bebeklik müjdeleri

--- SAYFA 93 ---

Vaftizci Yahya'nın babası Zekeriya'nın şehit edilişiyle ilgili böyle bir hikaye nereden kaynaklandı; bu saf yazarlık yaratıcılığı mıydı? Cevap hem 'evet' hem de 'hayır'. Bu geleneğin temelinde kurgudan çok kafa karışıklığı yatıyor gibi görünüyor. Luka 11.50-51'de (çapraz başvuru Matta 23.35), İsa'nın ağzından Yeruşalim halkına seslenen peygamberlik niteliğinde bir duyuru vardır: 'Dünyanın kuruluşundan bu yana dökülen tüm peygamberlerin kanı, Habil'in kanından, sunak ile tapınak arasında yok olan Zekeriya'nın kanına kadar bu nesilden istenecektir: doğrusunu söyleyeyim, bu nesilden istenecektir.' 'Zekeriya' bilim adamları için bir gizem olmaya devam ediyor. Çoğu kişi bunu, halkın tapınağın avlusunda taşıdığı Yehoyada oğlu rahip Zekeriya'ya bir gönderme olarak anlıyor (2 Tarihler 24.20-22). Matta İncili'nde Zekeriya ismi 'Barakya'nın oğlu' olarak nitelendirilir, bu da bunu peygamber Zekeriya'ya gönderme yapar - ancak onun şehit olduğuna dair bir gelenek yoktur. Protevangelium'un yazarı, Vaftizci Yahya'nın babası için bir şehitlik hikayesi yaratarak ve bu süreçte Herod ile yordakçıların itibarını daha da karalayarak bu muğlak referansı kendi hizmetine sunmuş görünüyor. Herod'un bu şekilde şeytanlaştırılmasının Protevangelium'da açık bir Yahudi karşıtı duygu olarak gerçekleşmemesi ilginçtir. Bunun yerine tapınak ve rahipleri Tanrı'nın dindar temsilcileri olarak görülüyor. Metin daha sonra Herod'un ölümünü anlatan ve metnin yazarını tanımlayan kısa bir sonsözle sona erer. Bebeklik müjdelerinin değeri Hem Yakup'un Protevangelium'u hem de Thomas'ın Bebeklik İncili, İsa'nın doğumu, çocukluğu veya atalarıyla ilgili hikayelerin oldukça kurgulanmış anlatımlarıdır. Ancak bu metinlerin değeri, anlatmayı iddia ettikleri olayların tarihselliğinden kaynaklanmıyor. Bunun yerine, kıyamet yazılarının bu alt türünün en eski örnekleri olan bu iki yazı, erken Hristiyanlığın canlı ve çeşitli dünyasına açılan bir penceredir. Bu hayal ürünü anlatıların anlatılma şekli hem ağır hem de harikadır. 84 Apokrif İnciller

--- SAYFA 94 ---

Bazen bu hikayeler son derece sıkıcı olabiliyor, ancak bazen de teolojik içgörü parıltıları sunuyorlar. Bu son derece yaratıcı metinlerde tuhaf, dindar ve derin yan yana oturuyor. Thomas'ın Bebeklik İncili'nin yazarının, çocuk İsa'nın böylesine başıboş ve korku dolu bir tasvirini yaratmasındaki teolojik amacı bir sır olarak kalıyor. Buna karşılık, Protevangelium of James'in yazarının amaçları genellikle şeffaftır, özellikle de ortaya çıkan Marian dindarlığının arka planında okunduğunda. Meryem'in doğum koşullarının kurgulanmış tasvirini doğru bir şekilde tanıyan tarihçi, onun kusursuz hamile kaldığına dair iddialar karşısında ikna olmayabilir ve kanonik İncillerde İsa'nın erkek ve kız kardeşlerine yapılan atıfların açık anlamını, onları üvey kardeşler olarak göstererek atlatmaya yönelik dindar hilelere karşı çıkabilir ve dahası, belki de Meryem'in İsa'nın doğumundan sonraki bakirelik durumunun şüpheli bir şekilde doğrulanmasıyla alay edebilir; metinler değersizdir. Bu metinlerin kaydettiğini iddia ettiği olayların tarihselliğinin şüpheli değerine rağmen, yine de bunlar, İsa'nın yaşamını takip eden yüzyıllardaki dindar inanlıların sosyal ve teolojik tarihine dair paha biçilmez tanıklar olarak takdir edilebilir. 85 Bebeklik müjdeleri

--- SAYFA 95 ---

4. Bölüm İsa'nın dünyevi yaşamı sırasında geçen İnciller Kırk metinler ve kısmi yaşamlar Bu bölümde ele alınan metinlerin hiçbirisi tam değildir. Bunlardan biri, kesin aralığı belirlenemese de, açıkça daha büyük bir metnin oldukça geniş bir kısmıdır. Diğerleri oldukça parçalıdır, en iyi ihtimalle İsa'nın hayatıyla ilgili olduğu varsayılan bir veya iki hikayeyi korurlar. Ancak diğerleri artık kendi başlarına mevcut değiller; görüşlerini çürütmek dışında alıntı yaptıkları metinlerin bakış açılarını paylaşmayan, anlayışsız yazarların yazılarındaki tuhaf geçici referanslar yoluyla korunuyorlar. Peki bu rengarenk metin koleksiyonunu birleştiren şey nedir? Nag Hammadi'nin müjdelerinden farklı olarak, bunlar aynı belge önbelleginden kaynaklanmazlar ve bebeklik müjdeleri gibi İsa'nın 'gizli yılları' hakkındaki bilgilerdeki boşlukları doldurmaya çalışmazlar. Bunun yerine, burada bir araya getirilen metinler, İsa'nın dünyevi hizmetinden göğe yükselişinin bildirildiği zamana kadar olan olayların farklı veya ek anlatımlarını aktardıkları için, materyalin keyfi ama umarım mantıklı bir düzenlemesini temsil eder. Dolayısıyla bunlar, dört kanonik müjdeyle, daha önce ele alınan metinlerde olduğundan daha büyük bir örtüşme sağlarlar. Bu tür paralellikler ve yeni gelenekler, bu yazılar hakkında yorum yapan bazılarını, bunların İsa'nın hayatına dair daha eski ve teolojik olarak daha az örtüşen açıklamalar sunabilme olasılığıyla heyecanlandırdı. 86

--- SAYFA 96 ---

Kategorizasyon seçimleri bir dereceye kadar keyfidir ve kesinlikle tartışılabilir. Nag Hammadi'de keşfedilen metinlere ilişkin tartışmaya Thomas İncili'ni dahil etme kararı bir bakıma doğaldır ancak tartışmasız değildir. Bu yazıların büyük çoğunluğu gibi Thomas'ın da bu yazılar külliyyatında toplanmadan önce bir 'hayatı' vardı. Thomas'ın çeşitli Yunanca parçalarının varlığı, bu metnin bir biçiminin, Nag Hammadi koleksiyonuna dahil edilmesinden yaklaşık 150 yıl önce Mısır'da okunduğunu gösteriyor. İsa'nın yaşamı sırasında ortaya çıkan müjdeleri ele alan bu bölüme Thomas İncili'nin dahil edilmesi şüphesiz bir gerekçe olarak gösterilebilir (her ne kadar bu sözler koleksiyonunun gerçek ortamı kesin olmasa da). Bununla birlikte, bu metnin tam biçimi yalnızca Nag Hammadi bağlamında bilindiğinden, Yunanca metnin genel şekli hakkında spekülasyonlar yapmak gibi karmaşık bir sorundan kaçınmak gibi pragmatik nedenlerden dolayı, Thomas'ı bu bölümde tartışmaya karar verildi. Petrus'un İncili Arkeoloji ve kanonik olmayan İncillerin keşfi sıklıkla yakından ilişkilidir. Napolyon Bonapart'ın Mısır'daki çıkarları yalnızca askeri değildi. Aynı zamanda entelektüel ve ideolojik motivasyonlarla da harekete geçmişlerdi. 1798'de Mısır'ı işgal etmesi, Toulon'a giden 35.000 askeri personelden oluşuyordu, ancak bu birliğin aynı zamanda arkeologlar da dahil olmak üzere 175 bilim adamını da içerdiği genellikle gözden kaçırılıyor. Bu, modern Mısır bilimi çalışmasının ilk ciddi aşamasını işaret ediyordu. Başlangıçta ve anlaşılır bir şekilde, bilim adamlarını cezbeden şey, o antik kültürün piramitler, sfenksler ve tapınaklar gibi hayranlık uyandıran fiziksel kalıntılarıydı. Antik metinlerin keşfine olan ilgi yaklaşık bir yüzyıl sonra ortaya çıktı. Kahire'de bir Fransız Arkeoloji Misyonu'nun kurulmasıyla çabalar ancak 1882'de resmileşti. 1886/87 kış sezonu kazısı sırasında Yukarı Mısır'daki Akhmî'm'da bir keşişin mezarı kazıldı. Cesedin fiziksel kalıntılarının yanı sıra, bu mezarda İsa'nın dünyevi yaşamı boyunca geçen 87 küçük İncil de bulunuyordu.

--- SAYFA 97 ---

Dört metinden parçalar içeren parşömen kodeksi. Her ne kadar baş kazıcı Urbain Bouriant en çok üçüncü metne vurgu yapıyor gibi görünse de (1 Hanok'un şimdiye kadar kanıtlanmamış Yunanca parçaları), daha geniş bilim dünyasını heyecanlandıran şey, Petrus İncili'nin kısmi ama oldukça kapsamlı bir parçası olarak tanımlanan ilk metindi. Alışılmışın dışında ve amatörcce derlenen kitabın içeriği şöyleydi: Bu kitaptaki metinlerin tamamı aynı elden değildir. Bu durum, kodeksin bu dört belgeyi barındıracak şekilde inşa edilmediği, daha önce var olan belgelerin parçalarından bir araya getirildiği varsayımına yol açmaktadır. Kesintisiz dokuz sayfalık Yunanca metni kapsayan ilk belge, İsa'nın yargılanmasından bazı havarilerinin balıkçı olarak işlerine dönmek üzere Yerusolim'i terk etmelerine kadar olan süreçteki olayların farklı bir versiyonunu sunuyordu. Anlatı iki noktada birinci şahıs anlatımına giriyor. Bu ilk kez gerçekleştiğinde, anlatıcı çarmıha gerilmeden sonra şunu belirtir: 'Arkadaşlarımla birlikte yas tuttum ve rahatsız edici duyularla kendimizi gizledik' Sayfa İçeriği İç ön kapak Boş 1 Dekorasyon, dini nitelikte, Kıpti haçları da dahil 2-10 Petrus'un İncili 11-12 Boş 13-19 Petrus'un Kıyameti (ancak sayfalar ters ve baş aşağı dikilmiş, bu nedenle sırayla okunmalı) 19 ila 13). 20 Boş 21-66 1 Enoch'tan iki parça Arka kapak içi St Julian Şehitliği 88 Apokrif İnciller

--- SAYFA 98 ---

(Gos. Pet. 7.26). Burada birinci şahıs yorumcunun kimliği açıklanmamaktadır. Birinci şahıs sesinin ikinci kez kullanıldığı durum, metnin cümlelerin ortasında kesilmesinden hemen önce, elyazmasının korunmuş son dizesindedir. Çarmıha gerilme sonrası olayların ardından, varsayılan anlatıcı kimliğini açıklar: 'Ben, Simon Peter ve kardeşim Andrew ağlarımızı aldık ve denize gittik' (Gos. Pet. 14.60). Böylece Peter ima edilen anlatıcı olarak sunulur. Buna ek olarak, Petrus adına dolaşan bir müjdeden iki kez söz eden ilk Kilise tarihçisi Eusebius tarafından korunan bir gelenek vardır. Sonuç olarak, bilim adamları yeni keşfedilen birinci şahıs İncil tipi anlatıyı, Eusebius'un yazılarında yer alan sözde Petrus İncili hakkındaki bildirimle özdeşleştirmekte hızlı davrandılar. Her ne kadar bu mantıksız bir varsayım olmasa da, yine de dikkatli olunmalıdır ve tanımlama son derece çekici olsa da sonuçta hala bir hipotezdir - sonuçta, Petrus'un adına birinci şahıs adına yazılmış çeşitli sahte metinler günümüze ulaşmıştır; bu da Eusebius'un Petrus İncili'nin Akhmî'm'da keşfedilen metinle aynı olmadığı anlamına gelebilir. Eusebius, Petrus İncili olarak bildiği metinden herhangi bir gerçek pasajdan alıntı yapmasa da, onun kökenleri, dolaşımı ve reddedilişi hakkında aşağıdaki önemli tanıklığı veriyor. Antakya piskoposu Serapion (MS 191-211) adlı bir kişiyle ilgili bilgiler aktaran Eusebius, Petrus'un Sözde İncili Hakkında başlıklı yazılarından birinin içeriğini özetlemektedir. Eusebius'un alıntı yaptığını iddia ettiği kaynağa göre, Serapion, Rhossus kilisesine yaptığı pastoral ziyaret sırasında, içeriğini incelemeyen, başlangıçta Petrus İncili'nin okunmasına izin vermiştir. Antakya'ya döndükten sonra bu belgenin içeriğini öğrendikten sonra kararından vazgeçti. Ama şimdi bana söylenenlerden onların zihinlerinin bir sapkınlık deliğinde gizlendiğini öğrendiğime göre, sana tekrar gelmek için çaba göstereceğim; bu nedenle kardeşlerim, beni çabuk bekleyin. Ama biz kardeşler, Marcianus'un ne tür bir sapkınlığa ait olduğunu (İsa'nın dünya hayatı sırasında 89 İncil'de belirtildiği gibi, ne söylediğini bilmeden kendi kendisiyle çelişen) anlıyoruz.

--- SAYFA 99 ---

Size yazılanlardan öğreneceksiniz), bu İncil'i inceleyen başkaları tarafından, yani onu başlatanların halefleri tarafından, Docetae dediğimiz (çünkü fikirlerin çoğu onların öğretilerine aittir) onlar tarafından sağlanan materyalleri kullanarak, bunu gözden geçirme ve büyük bir kısmının aslında Kurtarıcı'nın gerçek öğretilerine uygun olduğunu keşfetme olanağına sahip oldular, ancak bazı şeylerin de eklendiğini, sizin yararınıza olması için aşağıya yerleştiriyoruz. (bkz. H.E. 6.12.3-6) Ne yazık ki Eusebius, Serapion'un eklenen öğeler listesinin aynısını yapmıyor. 'Docetic' terimi, görünüm veya benzerlik anlamına gelen Yunanca bir kelimeden türemiştir. Yeni ortaya çıkan 'ortodoks' Hristiyanlar tarafından yetersiz görülen Mesih'in kişiliğine ilişkin anlayışı tanımlamak için teknik bir terim olarak kullanılmaya başlandı. Daha önce de belirtildiği gibi doketizm, ilahi Logos'un Nasıralı İsa'nın bedeninde onun varlığını gizlemek için yaşadığını, ancak insan formuyla gerçek anlamda birleşmediğini vurguladı. Çarmıha gerilmeden önce ilahi varlık insan kabuğunu terk etmişti. Logos acı çekmenin ötesinde olduğundan bu gerekliydi. Eusebius'un dolambaçlı cümlelerine göre, Petrus İncili'nin kendisinin öğretisel olarak kabul edilmediği (her ne kadar bazı 'eklenen şeyler' öyle olsa da), daha ziyade 'docetae' olarak etiketlenen Serapion tarafından kendi öğretilerini desteklemek için kullanıldığı anlaşıyor. Bu ayrıma rağmen, bu metnin ilk bilimsel analizinin bir kısmı, docetizmle uyumlu görülen özelliklerin belirlenmesini içeriyordu. Akhmî'm'da keşfedilen metindeki öğretisel unsurları ortaya çıkarmak isteyenler, dokuz sayfalık metnin tamamında İsa'nın söylediği tek sözlerin ötesine bakmaya gerek duymadılar. Matta ve Markos'un müjdelerindeki tanınmış terkedilmişlik çığılığı yerine, 'Tanrım, Tanrım beni neden terk ettin?' (Mat. 27.46/Markos 15.34), Petrus İncili İsa'nın dudaklarına şu sözleri yerleştirir: 'Benim gücüm, kudret, sen beni terk ettin' (Gos. Pet. 5.19). Pek çok bilim adamına göre bu 90 Apokrif İncil

--- SAYFA 100 ---

İsa'yı bırakan gücün kabulü, ilahi Logos'un insan kabuğunu acı çekmeye bırakması gibi okunur. Ancak bu okuma kesinlikle işe yaramayacaktır. Birincisi, dayak, kırbaqlama ve çarmıha germe gibi tüm acılar gerçekleşikten sonra 'güç' ayrılır. İkincisi, ölüm anında, kişinin yaşam gücünün veya gücünün onu terk etmesinden bahsetmenin doğal olduğu bir zamanda meydana gelir. Son olarak, 'Tanrım, Tanrım beni neden terk ettin?' gibi geleneksel sözler oldukça sorunludur. Gerçekten Tanrı tarafından terk edilmiş hissedenden umutsuz bir İsa'nın resmini yaratıyorlar. Bunun neden olabileceği teolojik huzursuzluk, Luka'nın bu çığılığı çok da incelikli olmayan bir şekilde "Baba, ruhumu ellerine teslim ediyorum" (Luka 23:46) şeklinde yeniden yazmasıyla açıkça görülmektedir. Benzer şekilde, Petrus'un İncili de çığılığı yeniden ifade ederek teolojik bir sorunu ortadan kaldırır ve bunun yerine İsa'nın ölüm anını neredeyse kehanet gibi tanımlamasını sağlar. Bu, uygun bir yazarlık stratejisi olabilir, ancak aslında öğretisel perspektifleri İsa hikayesine gizlice sokma girişimi gibi görünmüyor. Peki amaç Tutku'nun öğretici bir versiyonunu vermek değilse metnin amacı nedir? Aslına bakılırsa, metin Tutku öyküsünü çeşitli şekillerde hafifçe eğdiği için burada iş başında olan bir takım farklı gündemler var. Mucize geleneği kökten artırıldı. Bu bilim öncesi dönemde yazılan pek çok Hristiyan metni gibi, mucizelerle ilgili anlatılar da inananlar için bir teşvik kaynağı ve inancı yabancılarla tavsiye etmenin bir yolu olarak görülüyor. Erken Hristiyanlığın daha felsefi zihniyete sahip çağdaş eleştirmenleri bu tür hikayeleri yalnızca batıl inançlar veya kocakarı masalları olarak nitelendirebilirken, nüfusun büyük çoğunluğu saftı ve mucizevi hikayelerden etkilenmişti. Petrus İncili'nde yer alan mucizeler, hem kanonik anlatımlardan bilinen hikayeleri geliştirerek onları daha da çarpıcı hale getirir, hem de dört kanonik İncil'de kanıtlanmamış mucizevi işaretler ekler. Petrus İncili'ndeki en yeni yenilenen mucizeler dizisi, İsa'nın mezardan çıkarılması sırasında meydana gelir. Birincisi, gökten iki 'adam' iner ve adamlar yaklaştıkça mezarın girişindeki taş otomatik olarak yuvarlanır (Gos. Pet. 91 İnciller, İsa'nın dünyevi yaşamı sırasında geçer)

--- SAYFA 101 ---

9.36-37). Mezardan çıktıklarında aralarında üçüncü bir adamı destekliyorlar. Üçünün de vücut boyutları değişti. İnen iki kişinin 'göklere uzanan başları vardır, ancak onların önderlik ettiği kişinin göklerin ötesine uzanır' (Gos. Pet. 10.40). Ancak en tuhaf ve büyüleyici mucize, ilahi bir soruya yanıt olarak gelir. Gökten gelen ses, 'Uyuyanlara vaaz verdin mi?' diye sorduğunda, beklenenin aksine cevap veren İsa olmadı. Bunun yerine, mezardan çıkan üç adamı takip eden haç 'evet' cevabını veriyor. Bu, kanonik geleneğe bir süsleme olarak nitelendirilebilir. Hristiyan geleneklerinin gelişimiyle ilgilenenler için bu, İsa'nın çarmihini tefekkür etmeye odaklanan bir tür bağlılık olan 'çapraz dindarlığın' en eski örneklerinden biridir. Haçın yürüme ve konuşma görüntüleri çok sık görülmez, ancak daha sonraki bazı metinlerde de görülürler. Geç antik çağ ve erken ortaçağ metinlerinde öne çıkan sözde 'cehennemin canını sıkma' geleneği, Mesih'in kendisi tüm Eski Ahit figürlerini Hades'in bağlarından cennete çıkarırken, ölüme karşı kazanılan zaferin sembolik bir işareti olarak Mesih'in haçının cehenneme dikilmesiyle sonuçlanır. Haçların konuşması ve yürümesi gibi mucizeler, modern bilimsel kültürde yaşayan pek çok insanın duyarlılığına tuhaf gelse de, bunlar olağandır ve erken Hristiyan geleneğinde canlı biçimlerde gelişir. Suçu başkasına atmak aynı zamanda Petrus İncili'nin önemli bir özelliğidir. Kanonik İncillerde hem Romalılar (Pilatus figürüyle temsil edilir) hem de Yahudi liderler İsa'nın çarmıha gerilmesinin suçunu üstlenirler. Bunun tersine, Petrus İncili'nde Pilatus, Hiros Antipas'ın hizmetkârı olarak tasvir edilmesi onun çarmıha gerilmeyi engelleyememesini garantilese bile, İsa'nın savunucusu haline gelir. Bu yeniden tasvirin diğer tarafı, Herod Antipas'ın, Yahudi liderlerin ve Kudüs'teki Yahudi kalabalığının, İsa'nın ölümünde çok daha büyük bir rol oynadığı şeklinde temsil edilmesiyle sonuçlanır. Böyle bir olgu, Romalıları temize çıkarmak, böylece İsa'nın ölümünün işlenmesinde Yahudi halkının katılımını artırma ve böylece Apokrif İncilleri ortadan kaldırma yönündeki daha geniş Hristiyan uygulamasını yansıtır.

--- SAYFA 102 ---

İsa'nın imparatorluk sisteminin adli otoritesi altında idam edildiğine dair damgalanma ve sonuç olarak Yahudilik ile Hristiyanlık arasında 1. yüzyıl İsa hareketinin kökenlerinin gerçekte olduğundan daha büyük bir ayırım yaratılması. 10. Petrus İncili'ni içeren el yazmasının açılış sayfası. Dekoratif sanat eseri, İsa'nın dünyevi yaşamı boyunca geçen üç Kıpti haçı ve dini açıdan sembolik harfler olan alfa ve omega 93 İncillerinden oluşuyor.

--- SAYFA 103 ---

11. Petrus İncili metninin açılış iki sayfası. İlk sayfanın üst kısmında Kıpti haçı şeklinde bir bezeme bulunmaktadır. Bu, bir aşamada el yazması nemlendiğinde ön sayfaya basılmıştır.

--- SAYFA 104 ---

12. Petrus İncili'nin el yazmasının son sayfası. Metin cümlelerin ortasında bitiyor. Ancak yazarın, sayfanın alt kısmında üç Kıpti haçı ve desenli bir süsleme gibi süs süslemeleri eklemek için yeri vardı. Ayrıca aşağıdaki sayfa boş bırakılmıştır. Bu, yazarın, kendisi de tamamlanmamış bir metni kopyaladığı için cümleyi yarıda bıraktığını, çünkü yazmayı durdurma kararının yer kısıtlamasından kaynaklanmadığını gösteriyor.

--- SAYFA 105 ---

Metnin bir başka amacı da özür dilemektir. Matta İncili'nde 'Yahudilerin', öğrencilerinin yeniden dirilişi uydurmak için cesedi mezardan çaldıkları hikâyesini yaydıkları bildirilir. Matthew'a göre söylentinin asıl kaynağı, Yahudi yetkililerin dirilişi örtbas etmek amacıyla bu hikayeyi yaymak için mezardaki nöbetçiye rüşvet vermesidir. 2. ve 3. yüzyıllardaki diğer ilk Hristiyan yazarlar da aynı suçlamaya yanıt verdiler. Petrus İncili'nin büyük bir kısmı, bu hikayenin oldukça genişletilmiş bir versiyonunu, öğrencilerin cesedi kendilerinin çaldığı suçlamasını zayıflatacak şekilde yeniden anlatır. Bu, metnin güçlü bir şekilde özür dileyen bir tada sahip olduğu, Hristiyan inancını algılanan zayıflık veya hassasiyet noktalarına karşı savunduğu anlamına gelir. İçindekiler Petrus İncili'nin metni, bittiği gibi kırık bir cümlelerin ortasında başlıyor. Modern bilim adamları onu 14 bölüme ayırmışlardır (60 ayetlik bir alt bölüm daha vardır). Bu, tek tek sahnelerin tartışılmasına yardımcı olur. Kısım korunmuş ilk sahne, yalnızca Matta İncili'nde bulunan bir ayrıntının devamı gibi görünüyor; Pilatus'un ünlü ellerini yıkadığı ve "Ben bu adamın kanından masumum" diye ilan ettiği an (Mat. 27.24). Petrus İncili'nin günümüze ulaşan ilk satırı şöyle der: 'Fakat Yahudilerden hiç kimse, ne Hirodes, ne de onun yargıçlarından biri ellerini yıkamadı. Ve onlar yıkanmak istemeyince Pilatus ayağa kalktı' (Gos. Pet. 1.1). Kanonik geleneğin bu şekilde genişlemesi, Yahudi otorite figürlerinin davranışlarının, gözlemlendiği adaletsizliği protesto etmek için ayaklanan Pilatus'un davranışlarıyla tezat oluşturduğunu gösteriyor. Daha sonra Joseph olay yerine girer. Her ne kadar Matta, Luka ve Yuhanna'nın anlatımlarından açıkça Arimithea'lı Yusuf olarak adlandırılmamış olsa da, İsa'nın cesedini Pilatus'tan istemek gibi aynı görevi üstlendiğinden, aynı figürün kastedildiği konusunda çok az şüphe olabilir. Ancak kanonik anlatıların dizilişinden farklı olarak bu istek çarmıha gerilmeden sonra değil, çarmıha gerilmeden önce yapılır. 96 Apokrif İnciller

--- SAYFA 106 ---

Muhtemelen bu, Petrus İncili'nin yazarının çarmıha gerilme sonrası hikayeye kattığı ek ayrıntılara yer açan üslupla ilgili bir değişikliktir. 3. bölümde çarmıha gerilme öncesi alay konusunun anlatımı yer alıyor. Bu sadece kanonik müjdelerden daha acımasız olmakla kalmıyor, aynı zamanda Pilatus'un emirlerine göre hareket eden Romalı askerler tarafından değil, Herod Antipas'ın emriyle hareket eden Yahudi çetesi tarafından gerçekleştiriliyor. Böylece kontrollü bir Roma infazı acımasız bir çete şiddetine dönüşüyor. Bu Herod Antipas'ın yönetimi altında gerçekleştirilir. Sonuç, suçu Romalıların üzerinden atmak ve 'Yahudileri' İsa'nın çarmıha gerilmesine daha kapsamlı bir şekilde dahil etmektir. 4. Bölüm çarmıha gerilme sahnesini tam olarak başlatıyor. İlginçtir ki, çarmıhtaki başlık 'Bu Yahudilerin Kralıdır' değildir (Luka 23.58), fakat kurnazca 'Bu İsrail'in Kralıdır' (Gos. Pet. 4.11) olarak değiştirilmiştir. 'Yahudi' terimi aşağılayıcı hale gelirken, ilk Hristiyanlar tarihi İsrail mirasına kendilerininmiş gibi sahip çıkmak istiyorlardı. Aynı eğilim, sözde yazarın kendisini 'İsrailli Thomas' olarak tanımladığı Thomas'ın Bebeklik İncili'nde de bulundu (Inf. Gos. Thom. 1.1). Petrus İncili'nin bu bölümü, kanonik İnciller arasında yalnızca Luka'da geçen tövbekar hırsızın öyküsünü yeniden anlatarak Luka'nın anlatımına bağlılığını da gösterir. Ancak Petrus İncili, İsa'ya iftira atan iki suçludan birine yapılan atıfları dindar bir şekilde siler. Böylece İsa'nın statüsünün korunmasına yönelik daha saygılı bir tutumun tespit edilmesi gerekmektedir. Ardından gelen çarmıha gerilme anlatımında, eşlik eden mucizeler daha masalsi hale geliyor ve kıyamet alametleri daha canlı hale geliyor. Alçalan karanlığa, ellerinde lambalarla dolaşan insanların tasvirleri eşlik ediyor. İsa'nın ölümü sırasında meydana gelen deprem Matta'da kaydedilmiştir. 27.51, Petrus İncili'nde tam da İsa'nın kutsal bedeninin indirilip yere serildiği anda geçer. Bu cesetle temas ettiğinde dünyanın kendisi sarsılıyor. Hiçbir kapsamlı öğretisel teoloji, ilahi Logos'un ölü kabuğunu bu kadar saygılı terimlerle göremez. İsa'nın dünyevi yaşamı boyunca geçen 97 İncil

--- SAYFA 107 ---

Hesabın geri kalanı çarmıha gerilme sonrası olaylarla ilgilidir. Şaşkın ve titreyen izleyiciler, sinmiş öğrenciler ve sinsi Yahudi yetkililer hikayeyi renklendiriyor. Mezardaki gardiyanın hikayesi, Matta'nın anlatımındaki versiyonla karşılaştırıldığında oldukça gelişmiştir. Bu kısa versiyonun aksine, Petrus İncili'nde Yahudi yetkililer, öğrencilerin dirilişten önce cesedi çalma olasılığını öngörüyorlar. Proaktif aksiyon alınır. Bölgenin güvenliğini sağlamak için bir muhafız müfrezesinin görevlendirilmesi için Pilatus'a yaklaşılr. Girişi kapatmak için yerine devasa bir taş yuvarlanıyor, yedi mühür yapıştırılıyor ve 24 saat gözetlemenin yapılabilmesi için bir çadır kuruluyor. Olağanüstü önceden güvenlik, bu hikayenin efsanevi bir özelliğidir; bu, aynı anda öğrencilerin cesedi kapabileceği iddialarını çürütürken aynı zamanda bu tür savunmaları yalnızca ilahi müdahalenin aşabileceğini gösterir. Bu özelliklere yapılan vurgu, metnin, müritlerin korumasız bir mezara gelip cesedi aldıkları ve bunun sonucunda bir diriliş efsanesi yarattığı yönündeki iddiayı geçersiz kılmak gibi özür dileme amacı taşıdığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Petrus İncili hikayeyi böyle bir tartışmayı çürütecek şekilde anlatır. Mucizevi müdahalelerle dolu ve kanonik anlatıların ana hatlarını bilenler için yazılmış bir hikayede, diriliş olayları beklenmedik değildir. Ancak kesinlikle daha fantastik hale geldiler. Titreyen askerler, inen melekler, kendi kendini canlandıran bir taş, büyümüş bedenler ve yürüyen ve konuşan bir haç; hikayenin daha ilkel biçiminde kesinlikle özgürlükler alınır. Ancak bu muhtemelen bu tür gelenekleri öğretmek için kanonik metinleri kullananların tutumlarını göstermektedir. Metin, sabit ve değişmez bir varlık değil, teolojik yansıma için bir kaynaktı - en azından Petrus İncili'nin yazarı için ve bu tutumda kesinlikle yalnız değildi. Bu döneme ait diğer metinler de benzer bir eğilim sergiliyor. Metnin son bölümleri Pilatus'un 'Tanrı'nın Oğlu'nun kanından temiz' olduğuna dair beyanıya sona ermektedir (Gos. Pet. 11.46). 98 Apokrif İnciller

--- SAYFA 108 ---

Bu masumiyet ilanı sadece Pilatus'u aklamakla kalmıyor, aynı zamanda İsa'nın ölümündeki kan suçunu doğrudan Yahudi halkının üzerine yıkma amacını da taşıyor. Ancak kalabalıklardan korktukları için liderler şöyle düşünüyor: 'Yahudi halkının eline düşüp taşlanmaktansa, Tanrı'nın önünde kendimizi en büyük günahtan suçlu saymamız daha iyidir' (Gos. Pet. 11:48). Hristiyanlar, Yahudi rakiplerine karşı zaman zaman sert bir muhalefetle kendi kimliklerini tanımlamaya çalıştıkları için bu tür eğilimler tarihsel olarak anlaşılabilir olsa da, böylesi bir 'suçlama oyunu' teolojisinin sonuçları, Hristiyanlar tarafından yapılan en kınanması gereken Yahudi karşıtı zulüm eylemleriyle sonuçlandı. Açıkçası Petrus İncili bundan tek başına ve hatta öncelikli olarak sorumlu değildir. Ancak bu, Orta Çağ'da Yahudilere yönelik pogromların acı meyvesine dönüşecek olan Yahudi karşıtı tutumun erken bir ifadesini temsil ediyor ve hatta sözde Hristiyanların 20. yüzyıldaki Holokost olayları sırasında görmezden gelmesine veya daha da kötüsüne yol açabilecek düşünceyi şekillendirmiş olabilir. Anlatı, bir dizi diriliş sonrası olayla kesilmeden önce devam ediyor. Markos İncili'ndeki kadınların mezara ziyaretini anlatan hikaye, süslemeler olmasına rağmen oldukça ayrıntılı bir şekilde takip ediliyor. Anlatı, Simon Petrus ve Andreas'ın deniz kenarında balık tutarken, şaşkınlık içinde ve İsa'nın ölümünden sonra ne yapacaklarını bilmedikleri bir hikayenin başlangıcıyla sona erer. Burada Yuhanna İncili'nin son bölümünde yer alan hikayeye benzer bir hikayenin anlatılacağı anlaşılıyor. Yine de birileri bu büyüleyici metnin başka bir el yazmasını gün ışığına çıkarmadığı sürece bu bir varsayım olarak kalabilir; kuşkusuz son derece makul bir varsayım, ama yine de bir varsayım. Petrus İncili'nin süregelen değeri İçerdiği tuhaf mucizelere rağmen, Petrus İncili birçok açıdan okunması en kolay kanonik olmayan müjdelerden biridir. Tanıdık bir hikayeyi, kuşkusuz süslenmiş ve genişletilmiş bir şekilde ele alıyor, ancak kodlanmış bir dile veya İsa'nın dünyevi yaşamı sırasında geçen 99 İncil'e dayanmıyor.

--- SAYFA 109 ---

Nag Hammadi'de bulunan bazı müjde metinleri gibi spekülâtif kozmolojiler. Birden fazla amacı vardır. Boşluk doldurmak birincil amaçtır: yani, daha içsel olarak tutarlı bir açıklama üretmek için İsa'nın öyküsünü, eksik ayrıntıları tamamlayacak veya kanonik yazıların hikaye akışındaki zorlukları ortadan kaldıracak şekilde anlatmak. Bu metin üzerinde çalışan bazı yeni bilim adamları, onun, aslında kanonik İncillerde yer alan biçimden daha eski olan Tutku anlatısının bir biçimini koruduğunu iddia etmişlerdir. Bu teorinin daha sofistike versiyonu J. D. Crossan tarafından geliştirildi; Crossan, Petrus İncili'nin günümüze kadar varlığını sürdürdüğü sürece, Crossan'ın 'Haç İncili' adını verdiği erken dönem Tutku anlatı kaynağını içine yerleştirdiğini öne sürdü. Petrus İncili'nin (12.50-13.57) sonlarına doğru gerçekleşen ve Markos'a (16.1-8) bağlı görülen kadınların mezar ziyareti gibi kanonik anlatımlara bağlı sayılan materyaller çıkarıldıktan sonra ortaya çıkan malzeme, sinoptik İncillerden daha ilkel ve onların kullandığı bir kaynak olarak görülüyor. İki faktör bu teoriye karşı çıkıyor. Birincisi, varsayımsal 'Haç İncili'nde kalan materyalde bile, çarmıhtaki hırsızın hikayesi gibi hala kanonik kaynaklara bağlı olan unsurlar var gibi görünmektedir (Gos. Pet. 4.10-14; krş. Luka 23.39-43). İkincisi, Petrus İncili'nin gerçekten korunmuş metni, genellikle bu tür edebi dikişlere işaret eden türden ayrımlara sahip görünmüyor. Başka bir deyişle, metinde Crossan'ın önerdiği kaynak teorisi türünü destekleyen çok az şey var. Bu teorinin daha az incelikli bir versiyonu Paul Mirecki tarafından sunulmuştur. Petrus İncili'nin tamamının kanonik kayıtlardaki materyalden önceye dayandığını iddia ediyor: 'Petrus İncili (¼ Gos. Pet.), 1. yüzyılın ortalarında Petrus isminin otoritesi altında dolaşan sinoptik tipte anlatısal bir müjdeydi. Müjdenin daha önceki bir biçimi muhtemelen kanonik müjdelerin ana kaynaklarından biri olarak hizmet ediyordu.' Bu iddia, Petrus İncili'nin 1. yüzyılın ortalarından sonra yazılan kanonik kaynaklara bağlı olduğu bariz yerlerle gelişmektedir. Sadece mümkün değil 100 Kıyamet İncilleri

--- SAYFA 110 ---

Kanonik hikayeler ile Akhmî'm'da keşfedilen metinde yer alan versiyon arasındaki açık paralellikleri tespit etmek için, Petrus İncili'ndeki paralellikler kanonik İncillerden türetilmiş gibi görünmektedir ve dahası, teolojik kaygıları, Hristiyan düşüncesinin 2. ve 3. yüzyıllara kadar izlenebilen bilinen gelişmelerini yansıtmaktadır. Bu nedenle bu metin, İsa'nın çarmıha gerilmesine ilişkin saf tarihsel bilgilerin deposu değildir. Bunun yerine, Yahudi karşıtı duygularla, özür dileyen kaygılarla ve kanonik İncillerdeki ayrıntıları bir araya getirme arzusuyla yoğun bir şekilde örtülüyor. Bu, ilk Hristiyanların daha sonraki nesillerinin, kanonik İncillerde aktarılan İsa geleneğini nasıl ele aldıklarını kanıtlıyor ve bu geleneklerin, metnin oluşturulduğu dönemin teolojik kaygılarını ele alacak şekilde nasıl uyarlanabileceğini gösteriyor. Petrus İncili'nin yazarı, düşünceli bir çağdaş vaiz gibi, İsa'nın öyküsünü, ilk Hristiyan dinleyicilerinin mevcut durumunun kaygılarına ve ihtiyaçlarına hitap edecek şekilde anlatıyor. Papirüs Oxyrhynchus 840 Oxyrhynchus'ta keşfedilen papirüs el yazmalarının inanılmaz derecede zengin hazinelerinden ve Thomas İncili'nin son derece önemli parçalarından daha önce bahsedilmişti, ancak bir dizi başka önemli parça parça metin de keşfedildi. Yalnızca açıklama amacıyla burada bir örnek tartışılacaktır. Papyrus Oxyrhynchus 840 (P.Oxy. 840), İsa'nın Kudüs tapınağını ziyaret ettiği sırada yaptığı hizmet döneminden kaynaklandığı iddia edilen, başka türlü kanıtlanmamış bir İsa öyküsünü kaydeder. Kısa olması nedeniyle bu parçanın tam metni şu şekilde sağlanabilir: Papyrus Oxyrhynchus 840 ' . . . daha önce, yanlış yapmadan önce her şeyi sinsice mantık yürütür. Onlarla aynı kaderi paylaşmamak için dikkatli olun. İsa'nın dünyevi yaşamı sırasında geçen 101 İncil için

--- SAYFA 111 ---

İnsanlığa kötülük yapanlar sadece yaşayanlar arasında ceza almakla kalmıyor, aynı zamanda daha sonra cezaya ve çok fazla işkenceye de maruz kalacaklar.' Onları da yanına alarak arınma yerine gitti ve tapınağın içinde dolaştı. Sonra Ferisilerin başrahibi Levi onlara doğru geldi ve kurtarıcıya şöyle dedi: 'Yıkanmadığınız ve öğrencilerinin ayakları yıkanmadığı halde bu arınma yerinde dolaşmanıza ve bu kutsal kapları görmenize kim izin verdi? Ve şimdi onu kirlettiğinize göre, yalnızca yıkanmış ve kıyafetlerini değiştirmiş bir kişinin yürüyebileceği tapınağın bu temiz bölgesinde dolaşıyorsunuz ve böyle bir kişi bile bu kutsal kaplara bakmaya cesaret edemez.' Öğrencilerinin yanında duran kurtarıcı şöyle cevap verdi: 'Siz de burada tapınakta olduğunuza göre, temiz misiniz?' Ferisi ona şöyle dedi: 'Davut'un havuzunda yıkandığım için temizim. Merdivenlerin birinden havuza indim ve bir başkasından geri çıktım. Sonra beyaz elbiseler giydim, temizdi. Sonra gelip bu kutsal kaplara baktım.' Kurtarıcı ona cevap vererek şöyle dedi: 'Vay, görmeyen körlere! Gece gündüz köpeklerin, domuzların atıldığı fıskıran sularda yıkandınız. Ve kendinizi yıkarken, cildinizin dış katmanını, fahişelerin ve flütçü kızların erkeklerin arzusu haline gelmek için makyaj yaptıklarında yağ sürdüğü, yıkadığı ve fırçaladığı deri katmanını ovuyordunuz. Ama içleri akreplerle ve her türlü kötülükle dolu. Ama ben ve öğrencilerim, yıkanmadık dediğiniz, göklerin Tanrısı'ndan gelen sonsuz yaşam sularında yıkandık. Ama yazıklar olsun bunlara. . . Bu parçalı metin, alışılmadık derecede küçük boyutlu, tekdüze bir yaprak üzerine önden arkaya yazılmıştır. Boyutlar yaklaşık 7,4 x 8,8 santimetredir. Bunun daha uzun bir minyatür kodekse ait bir yaprak mı olduğu yoksa yaprağın sahibi tarafından kötülükten korunmak için takılan bir muska mı olduğu konusunda devam eden tartışmalar var. Kısmen korunmuş iki hikaye içerir. İlk öykünün sonu kısırdır ve bağlam belirlenemez. Bu, 102 Kıyamet İncilleri'nin yönlendirildiğini söyleyen bir kıyamet hükmünü içermektedir.

--- SAYFA 112 ---

'İnsanlığa kötülük yapanlara' karşı. Muhtemelen İsa tarafından söylenmiş olan bu söz, kendisini dinleyenleri kötülük yapanlarla aynı kadere maruz kalmaktan kendilerini korumaları konusunda teşvik etmektedir. Bu ilk hikaye hakkında çok az şey söylenebilir. İkincisi çok daha iyi korunmuştur ve bağlam, anlatı ve diyalogdan oluşur. Kudüs tapınağının çevresinde geçen İsa ve öğrencileri, başkâhinle saflık gereklilikleri konusunda bir tartışmaya giriyorlar. İsa ve arkadaşlarına yöneltilen suçlama, onların 'arınma yeri'nin kutsallığını ihlal etmeleri ve ön koşul olan abdest almadan 'kutsal kaplara' bakmalarıdır. İsa'nın cevabı başrahibin suçlamasındaki gerçekleri doğruluyor, ancak buradan çıkan sonuçları reddediyor. İsa suçlamayı tersine çevirerek başkâhine temiz olup olmadığını sordu. Baş rahibin verdiği yanıt, saflığı sağlamak için atılan resmi adımların standart bir şekilde okunmasıdır. İsa bu bakış açısına iki düzeyde saldırıyor. İlk olarak, baş rahibin yıkandığı suyun, köpeklerin ve domuzların pisliğiyle kirlendiğinden kendisinin de kirlendiğini belirtiyor. Bunun kelimenin tam anlamıyla mı anlaşılması gerektiği, yoksa 'köpekler ve domuzlar'ın kirli insanlar için bir metafor mu olduğu belirsizdir. İkincisi, yüksek rahibin üstlendiği arınmalar, yalnızca yüzeysel dışsal arınmayla ilgili olduğu için eleştiriliyor. Buna karşılık İsa, kişinin sonsuz yaşamın mecazi sularıyla arındığı içsel bir arınma çağrısında bulunur. Bu tür ihtilaflı hikayeler kanonik müjdelerde kanıtlanmıştır, ancak bu durumda İsa ile bir başrahip arasında şans eseri bir karşılaşma olasılığının uzak görüldüğünü kabul etmek gerekir. Üstelik Pers döneminden MS 70'teki tapınağın yıkılışına kadar geçen süre boyunca başka kaynaklarda Levi adında bir başrahip bilinmiyor. Sonuncusu gibi gözlemler, bu metinde karşılaşılan bir takım olası zorlukları gündeme getiriyor. 'Arınma yerinin' ve 'kutsal kapların' yeri hararetle tartışılıyor. Şamdanı, tütsü sunağını ve sofrak ekmeğini ifade eden bu tablonun, İsa'nın dünyevi yaşamı boyunca geçen 103 İncil'in üyesi olmayan insanlar tarafından görülüp görülemeyeceği sorgulanmıştır.

--- SAYFA 113 ---

rahip kastından. Son zamanlarda, Yahudi tarihçi Josephus'a göre, yılın belirli özel zamanlarında kapların görülmesine ilişkin kısıtlamaların geçici olarak askıya alınması ve halkın içini görebilmesi için çadırın perdesinin geri çekilmesi nedeniyle, tarihsel olarak bunun aşılabilir bir sorun olmadığı ileri sürülmüştür. Daha da büyük bir sorun, tapınağa gelen ziyaretçilerin, girişten önce tamamen banyoya girmeleri gerektiğine dair hiçbir kanıtın olmamasıdır. Bu tür zorluklar bu metne başka yaklaşımların getirilmesine yol açmıştır. Alternatif olarak, bu hikayenin Kudüs tapınağındaki gerçek tarihsel uygulamaları yansıtmadığı, bunun yerine su vaftizinin geçerliliği hakkındaki eski Hristiyan tartışmalarına daha iyi uyduğu öne sürüldü. Eğer bu doğrudur, metin 2. veya 3. yüzyıldaki dini bir tartışmadan kaynaklanıyor demektir ve 1. yüzyılda İsa'nın hayatındaki gerçek olaylara dair bir pencere sunmuyordur. Üçüncü bir aracılık seçeneği, metni tarihselleştirici olarak ele almaktır, ancak tarihsel olarak değil. Bununla kastedilen, metnin İsa'nın hayatındaki gerçek olayları aktardığı iddia edilse de, önemli ölçüde daha sonraki bir zamanda yaratıcı bir şekilde yazıldığı ve dolayısıyla tarihsel anakronizmler içerebileceğidir. Bu perspektiften bakıldığında metin vaftizle ilgili tartışmalara değiniyor olabilir veya olmayabilir. İsa'ya verilen isimler veya unvanlar, bu tür metinlerin olası yazarları ve okuyucuları hakkında aydınlatıcı olabilir. Bu kısa parça boyunca İsa 'kurtarıcı' olarak tanımlanıyor ve onun için başka bir unvan veya isim kullanılmıyor. Erken Hristiyanlık döneminde yaygın olarak kullanılmasına rağmen, 'kurtarıcı' unvanı Philip İncili gibi metinlerde de ön plana çıkmaktadır. Bu tür bağlantılara dikkat çekilerek, metnin Yahudi-Hristiyan vaftiz hareketlerine veya ana akım Hristiyanların vaftizi gerekli tek giriş töreni olarak teşvik etmesine karşı koymak için 'Gnostik' bir bakış açısıyla yazıldığı öne sürüldü. Bu tür teoriler, 'kurtarıcı' unvanını kullanan ve vaftizi yalnızca temel giriş ritüeli olarak gören bazı metinlerde var olan bağlantıdan yararlanırken, P.Oxy. 840, Gnostik metinlerin sıklıkla karakteristik özelliği olan kozmolojik yansımalarla dolu değildir. 104 Apokrif İnciller

--- SAYFA 114 ---

P.Oxy. 840 büyüleyici ama sıklıkla gözden kaçan bir metindir. Bahsettiği ana olay, kanonik tartışma öykülerinin çoğuyla aynı türde bir 'hissi' taşıyor. Bununla birlikte, tarihsel açıdan aşırı sayıda anakronik ayrıntılar var gibi görünüyor. Bu durum, yazarın ihtilafli hikayenin tarzını ve türünü taklit etmeye çalıştığı ve büyük ölçüde başarılı olmasına rağmen, bu anlatının İsa'nın hayatından biraz daha sonraki bir dönemde yaratıldığını ve tarihsel bir kaynaktan alınmadığını, daha ziyade yazarın hayali buluşunu yansıttığını ortaya koyan tarihsel olarak inanılması güç ayrıntılara dair izler bıraktığı şüphesine yol açıyor. Hikâyenin amacı ne olabilir? Belki de Hristiyanlığın iç vaftiz tartışmasıyla ilgilidir. Bu tamamen açık değildir, özellikle de birincil muhatap bir öğrenci arkadaşı değil, Ferisi bir rahip olduğu için. Metnin, Hristiyanlığın Yahudiliğe karşı polemik yaratmaya yönelik daha geniş gündemini yansıtmaması daha olasıdır. Temel suçlama, Yahudi kanunlarına sıkı sıkıya uymanın, kişinin varlığının daha önemli olan içsel temizliğiyle değil, yalnızca yüzeysel saflıkla sonuçlandırıldığıdır. Kalıplaşmış Tevrat ibadetine ilişkin bu tür bir eleştiri Yahudiliğin kendisinde - özellikle de peygamberlerin yazılarında - bulunabilse de, bu suçlamanın, Yahudi inancını eleştirmenin hazır bir yolu olarak Hristiyanlar tarafından benimsendiği görülmektedir. 'Bilinmeyen bir müjde': Papirüs Egerton 2 'Oxyrhynchus'ta İsa'nın Sözleri'nin keşfedilmesinden bu yana, mevcut parçalar kadar çok ve ilginç sorunları gündeme getiren bir Hristiyan papirüsü gün ışığına çıkmamıştır.' Böylece, bir antika satıcısından satın alındıktan bir yıl sonra yayınlanan bu parçaların eleştirel baskısındaki Papirüs Egerton 2 ile ilgili 1935 tarihli tartışma açılıyor. Bu yayın, bir kodeksin üç veya dört yaprağından dört parçanın bir baskısını sunuyordu; bu, papirüs yapraklarının her iki tarafına da yazıldığı için belirlenebilir. Parçaların şifresini çözmek ve bunların göreceli sıralamasını belirlemek, yapbozdan pek de farklı olmayan bir sorundur. Dördüncü parça tek bir harften oluşuyor - muhtemelen bir sigma ama belirsiz - ve bu, İsa'nın dünyevi yaşamı sırasında geçen diğer 105 İncille ilişkilendirilemediği için

--- SAYFA 115 ---

parçalar halinde, metnin belirlenmesinde hiçbir faydası yoktur. Üçüncü parça biraz daha büyüktür, 6,0 x 2,3 santimetredir, ancak yalnızca birkaç kelime içerir ve dolayısıyla metnin genel olarak yeniden yapılandırılmasına yardımcı olamayacak kadar küçüktür. Tek sütunlu metnin geri kalan iki parçası biraz daha büyüktür: Parça 1: 11,5 x 9,2 santimetre, Parça 2: 11,8 x 9,7 santimetre. Bu iki parça, en azından kısmen tutarlı bir yeniden yapılanmayı mümkün kılacak kadar yeterli metin sunuyor. Bu metnin parçalarının hikayesi 1935 tarihli kritik baskıyla bitmedi. 50 yıldan fazla bir süre sonra, Köln'de bulunan bir papirüs koleksiyonunda aynı el yazmasının başka bir parçası keşfedildi. 5,5 x 3,0 santimetre ölçülerindeki bu parçanın, Parça 1 ile aynı yaprağa ait olduğu görüldü. Aynı yaprağın bu yeni parçasının hem ön hem de arka yüzünde beş kısmi metin satırı korunmuştu. Bu yeni parça, Parça 1'de kısmen mevcut olan iki satırın tamamlanmasına yardımcı oldu ve ayrıca üç satırın daha parçalarını sağladı. Parçaların bu birleşimi artık metnin kesin olarak Papyrus Egerton 2 + Papyrus Cologne 255 olarak anılması gerektiği anlamına geliyor. Köln parçasının incelenmesi aynı zamanda tarihlendirmede de bir ayarlama yapılmasına yol açtı. Bell ve Skeat, 1935 baskısında Papyrus Egerton 2'nin "ikinci yüzyılın ortasından daha geç bir tarihe tarihlenebilmesinin" son derece olasılık dışı olduğunu belirtti. Köln parçasının fiziksel özellikleri dikkate alınarak, el yazmasının tarihlenmesi revize edildi; artık genel olarak kodeksin MS 200 civarına tarihleneceği kabul ediliyor. Bu, 2. yüzyılda değil, 3. yüzyılda sıklıkla onaylanan tipte bir aksan işaretinin (kesme işareti) varlığına dayanmaktadır. Bu iki parçayla (Parça 1 + P.Köln 255 ve Parça 2) ilgili temel sorun, bunların göreceli sıralamasıdır; hangisinin diğerinden önce geldiği ve daha da temel olan, her parçanın hangi tarafının önce okunması gerektiği sorusudur. Bu metinleri düzenlemenin geleneksel yolu, burada bu sırayla sunulan ve tartışılan Parça 1 verso, Fragman 1 recto, Fragment 2 verso, Fragment 2 recto'dur. 106 Apokrif İnciller

--- SAYFA 116 ---

1. parçanın tersi [. . .] Ve İsa hukukçulara şöyle dedi: 'Beni değil, her haksızlık yapanı ve günah işleyeni cezalandırın. [. . .] yapıyor, nasıl yapıyor?' Ve halkın yöneticilerine dönerek şu sözü söyledi: 'İçinde hayat olduğunu düşündüğünüz kutsal yazıları araştırın. Bunlar benim hakkımda şahitlik yapanlardır. Seni babama suçlamaya geldiğimi sanma. Sizi suçlayan biri var: Umduğunuz Musa.' Ve onlar da şöyle dediler: 'Tanrı'nın Musa'yla konuştuğunu biliyoruz, ama size gelince, nereden geldiğinizi bilmiyoruz.' İsa cevap verdi ve onlara şöyle dedi: 'Şimdi sizin onun tarafından tavsiye edilenlere inanmamanızla suçlanıyor. Çünkü Musa'ya inansaydınız, bana inanırdınız. Benim hakkımda babalarınıza yazdı [. . .]' Bu kısa olay, İsa'yı iki isimlendirilmiş insan grubuyla - 'avukatlar' ve 'halkın yöneticileri' ile polemik diyalogunda tasvir ediyor. İlk gruba karşı, İsa, kendisinin bir ihlalcisi olduğu yönündeki suçlamaya, hukukçuların suç işleyenleri cezalandırma hakkını onaylayarak, ancak İsa'nın kendisinin bu kategoriye girdiği yönündeki suçlamaları reddederek yanıt veriyor gibi görünüyor. Bu parçanın ikinci kısmı, kutsal yazıların İsa'ya tanıklık edip etmediği ve İsa'nın veya yöneticilerin kendi duruşları için Musa'nın otoritesini bir müttefik olarak iddia edip edemeyecekleri konusunda yöneticilerle yüzleşmeyi içermektedir. Bu anlatıdaki ifadeler birçok noktada Yuhanna İncili'ndeki pasajlara son derece yakındır. Yuhanna 5:39'da İsa muhaliflerine şöyle diyor: 'Kutsal yazıları araştırıyorsunuz çünkü onlarda sonsuz yaşama sahip olduğunuzu düşünüyorsunuz ve bana tanıklık edenler bunlardır'. Yuhanna'nın anlatımından birkaç ayet sonra, İsa düşmanlarına şöyle der: 'Sizi Baba'nın önünde suçlayacağımı düşünmeyin; sizi suçlayan, umudunuzu bağladığınız Musa'dır' (Yuhanna 5:45). Yuhanna 9.29'daki materyalle de kısmi paralellikler vardır. Ancak bu çarpıcı anlaşmalara rağmen Papyrus Egerton 2 burada hikayedeki birçok bağımsız özelliği koruyor. İsa'nın dünya hayatında geçen 107 İncil'i anlatmak imkansızdır.

--- SAYFA 117 ---

Yazarın kendi versiyonunu oluşturmak için Yuhanna İncili'nden alınan hikayeyi tekrar kullanıp kullanmadığı veya sözleri Yuhanna'nın anlatımından daha eski bir biçimde bilip bilmediği ve sonuç olarak geleneğin daha ilkel bir versiyonunu mu koruduğu. Bununla birlikte, her iki versiyonda da aynı temel fikir aktarılıyor: kutsal yazıların İsa'nın gelişinin ışığında eskatolojik olarak okunması gerekiyor. O, kutsal metinlerdeki anlamın yorumlayıcı anahtarıdır ve dolayısıyla Musa, İsa'nın kendisi hakkında öne sürdüğü iddiaları doğrulayan bir tanık olarak görülebilir. Parça 1 recto [. . .] ve onu taşlamak için taşları bir araya topladık. Ve yöneticiler onu yakalayıp kalabalığa teslim etmek için ellerini onun üzerine koydular. Tutuklanma saati henüz gelmediği için onu alamadılar. Ama Rab'bin kendisi onların elinden kaçarak onlardan çekildi. Ve işte, bir cüzamlı ona gelip şöyle diyor: 'Öğretmen İsa, cüzamlılarla seyahat ederken ve onlarla handa yemek yerken ben de cüzamlı oldum. Bu nedenle eğer istersen, ben temizim.' Ve Rab ona şöyle dedi: 'Temiz olacağım.' Ve cüzam hemen onu terk etti. Ve İsa ona şöyle dedi: 'Git kendini kâhinlere göster ve Musa'nın emrettiği gibi arınmayı teklif et ve bir daha günah işleme. . .]' Metnin bu bölümü yine iki hikayenin kalıntıları koruyor. Birincisi, muhtemelen kalabalığın İsa'yı taşlamaya çalıştığı ve yöneticilerin İsa'yı yakalayıp kalabalığa teslim etmeye çalışarak bu eyleme suç ortağı olmaya istekli oldukları bir sahnenin sonudur. İsa'yı öldürme arzusunun nedeni anlatının günümüze kalan kısmında korunmamıştır, ancak bu parçanın arka yüzü herhangi bir ipucu veriyorsa, bu, İsa'nın kendi statüsü ve Baba ile kimliği hakkında ileri sürdüğü abartılı iddialardan kaynaklanıyor olabilir. Bu aynı zamanda Yuhanna 7 ve 8'deki paralel pasajın daha geniş bağlamı tarafından da desteklenmektedir. Yuhanna 7:28-30'da İsa kendisinin Baba'nın atanmış elçisi olduğunu ve kökeninin Baba'dan olduğunu iddia eder. Buna karşılık, yöneticiler "onu yakalamaya çalıştılar ve hiç kimse onun izini sürmedi."

--- SAYFA 118 ---

Ona yardım edin çünkü saati henüz gelmemiştir. Benzer şekilde Yuhanna 8:58-59'da 'Yahudiler' İsa'yı taşlamak için taş topluyorlar. Bu bağlamda amaçlanan öldürücü plan, İsa'nın 'İbrahim'den önce ben varım' (Yuhanna 8.58) beyanından kaynaklanmaktadır. 'Ben varım' iddiası sadece zayıf bir dil bilgisi ya da İbrahim'den önceki bir varoluş iddiası değildir; daha kışkırtıcı bir şekilde, İsa'nın 'Ben varım' gibi bir anlama gelebilecek ilahi ismi Yahveh'i kendine mal etme girişimi gibi görünmektedir. Papyrus Egerton 2 bu bağlamlardan herhangi birini korumasa da, benzer yanıtlar İsa'nın Kristolojik sözlerinin bu parçanın önceki bağlamını oluşturabileceğini düşündürmektedir. İkinci hikaye bir cüzamlının iyileşmesini kaydeder. Bu, Markos 1.40-45'teki anlatımı anımsatıyor; ayrıca Matt'teki paralelliklere bakın. 8.2-4 ve Luka 5.12-14. Bu öykünün Matta ve Luka'daki versiyonlarında cüzamlı İsa'ya 'Rab' diye hitap eder, burada 'öğretmen' unvanı kullanılmıştır. Bu, hikayenin Papirüs Egerton 2'de korunan versiyonunun, 'Rab' unvanının sorunlu olduğu erken dönem İsa hareketinin bir bölümünden kaynaklandığını gösterebilir. Matt'teki deyiş. 7.21, İsa'ya 'Rab' olarak hitap etmekten duyulan bu tür bir rahatsızlığı doğruluyor: 'Bana 'Rab, Rab' diyen herkes cennetin krallığına girmeyecek, ancak cennetteki Babamın iradesini yerine getiren kişi girecektir'. Hikâyenin bu versiyonu ile kanonik anlatımlarda yer alanlar arasında çarpıcı benzerlikler olsa da, farklılıklar yine hikâyenin kendi gündemini ve önceliklerini belirleyen bir versiyonunu ortaya çıkarıyor. İlginçtir ki hikaye, cüzamlının hastalığa cüzamlılarla seyahat ederken ve onlarla bir handa yemek yerken yakalandığı şeklindeki romansal ayrıntıyı tanıtıyor gibi görünüyor. İsa tarafından verilen son talimatlar hem kanonik versiyonu koruyor hem de onu destekliyor. Yasalara uyma gereğine göre, arınmanın bir rahip tarafından tanınması gerekir; dolayısıyla kişinin kendisini rahibe göstermesi ve gerekli sunuyu sunması emri verilir. Ancak 'artık günah işlemeyin' emri orijinal hikayenin bir parçası değil. Aksine, iki kez geçen bir deyişi hatırlatıyor: Yuhanna'nın İncili'nde (Yuhanna 5.14); ve ayrıca İsa'nın dünyevi yaşamı boyunca 109 İncil'de yer alan, zina yaparken yakalanan kadınların yüzen geleneğinde

--- SAYFA 119 ---

kendisini Yuhanna'nın İncili'ne bağladı (bkz. Yuhanna 8.11). Yine Yuhanna İncili'nden unsurlar fark edilebilir. Fragment 2'nin verso'su kötü durumda. El yazması kötü bir durumdadır ve bu metnin yeniden inşasına yardımcı olacak belirgin bir kanonik paralellik yoktur. Bu nedenlerden dolayı metnin bu bölümünü inceleyenler tarafından çok az yorum yapılmıştır. Fragment 2 recto Ona gelerek onu zorlu bir şekilde sınadılar ve şöyle dediler: 'Öğretmen İsa, senin Tanrı'dan geldiğini biliyoruz, çünkü yaptıkların tüm peygamberlerin ötesinde tanıklık ediyor. O halde söyleyin bize, krallara, onların yönetimine yarar sağlayacak şeyleri ödemek yasal mıdır? Onlara para ödeyelim mi, ödemeyelim mi?' Fakat İsa onların amacını anlayıp öfkelenerek onlara şöyle dedi: 'Neden benim söylediklerimi yapmadan bana ağzınızla öğretmen diyorsunuz? İşaya sizin hakkınızda iyi peygamberlik etti ve şöyle dedi: 'Bu halk beni dudaklarıyla onurlandırır, fakat yürekleri benden uzaktır. Ve boş yere bana ibadet ediyorlar, doktrinleri olarak insanların emirlerini öğretiyorlar. . . İlginçtir ki, bu parça aynı zamanda İsa ile isimsiz muhalifler arasındaki bir yüzleşme sahnesini de koruyor. Statü iddiaları ve kanunlara uyma meseleleri üzerine İsa ile muhalifleri arasında ihtilaf hikayelerinin ve çatışma sahnelerinin tekrar tekrar ortaya çıkması, bu metnin profili hakkında bir şeyler önerebilir. Kanıt miktarı sınırlı olmasına ve sonuç olarak amaç ve kökenlere ilişkin önerilerin büyük bir dikkatle ve geçici durumları kabul edilerek yapılması gerekmesine rağmen, bu metnin Yahudi-Hristiyan çevrelerinde İsa'yı Tevrat'a riayet eden biri olarak tasvir etme amacıyla ortaya çıkmış olması söz konusu olabilir. Üstelik metin, Musa'nın tanıklığına ve kutsal yazıların tanıklığına dayanarak İsa'nın kendi statüsüne ilişkin iddialarını desteklemektedir. Papyrus Egerton 2 iki nedenden dolayı daha önemlidir. Birincisi, Hristiyanların metinleri tomarlar yerine kodeks biçiminde yazmayı tercih etmelerinin çok eski bir örneğidir. İkincisi, 110 Apokrif İncil'den biridir.

--- SAYFA 120 ---

nomina sacra kullanma uygulamasının en eski örnekleri. Bu, Hristiyan metinlerinde 'Rab', 'İsa', 'Mesih' ve 'Tanrı' gibi çeşitli kelimelerin kısaltılmasının bir şeklidir. Bu genellikle kısaltma yoluyla yapılır: yani bu kelimelerin ilk ve son harflerini, harflerin üzerine yatay (veya çizgi üstü) bir vuruşla yazmak. Akademisyenler arasında, bu uygulamanın, 'Yahveh' ismini telaffuz etmekten kaçınmak gibi, ilahi isme kutsal sayılması şeklindeki Yahudi yazım alışkanlıklarını mı yansıttığı, yoksa bunun sadece yüksek tekrar oranıyla kelimeleri kısaltmaya yönelik bir teknik mi olduğu konusunda bir tartışma devam ediyor. Papyrus Egerton 2'de bu şekilde kısaltılan alışlagelmiş kelimelerin yanı sıra 'Baba', 'Musa', 'Yeşaya' ve 'Peygamberler' kısaltması tekniğini de kullanması dikkat çekicidir. Bu metin daha büyük tartışmayı çözümülemiyor olsa da, sözleşmenin standart hale gelmesinden önceki uygulamanın erken bir aşamasını yansıtıyor gibi görünüyor ve dolayısıyla kısaltma biçimlerinde daha fazla özgürlük gösteriyor. Papirüs Egerton 2, büyük olasılıkla MS 200 civarında yazılmış bir erken Hristiyan elyazmasıdır. Birkaç on yıl önce yazılmış bir metni aktarıyor olabilir, ancak kompozisyonun makul bir tarihine ulaşmadaki zorlukların kabul edilmesi gerekir. Pek çok kişi, parçalı metindeki bağımsız unsurların sayısını belirtmiş olsa da, Yuhanna İncili'nde yer alan paralellik içeren sözlerin sayısı, yazarın bu kaynaktan gelen materyalleri bildiğini ve geri dönüştürdüğünü gösteriyor. Yine yakın bir analiz, kanonik olmayan bu müjdenin, kanonik müjdelerden daha eski olan İsa geleneklerini sunmadığını öne sürüyor. Bunun yerine, kanonik olmayan İnciller arasında yaygın ve sık sık tekrarlanan bir eğilimin kanıtıdır: Kanonik İncillerden materyal almak ve bu hikayeleri ve sözleri özgürce ve yaratıcı bir şekilde yeniden çalışmak. Yahudi-Hristiyan İncilleri Bu müjde metinleri grubundan hiçbir el yazması korunmamıştır. Bunların başlıkları yalnızca diğer çeşitli ilk Hristiyan yazarların çalışmalarından bahsedilerek bilinmektedir. Bazen bu yazarlar aynı zamanda İsa'nın dünyevi yaşamı sırasında geçen 111 İncil'den bir parçadan da alıntı yaparlar.

--- SAYFA 121 ---

Bu belgelerden gelen bir gelenek. Bu yetersiz kalıntılar sayesinde, bu metinlerin ifadeleri ve içermiş olabileceği bazı teolojik kaygılar hakkında en iyi ihtimalle kısmi bir izlenim bırakılmaktadır. 'Yahudi-Hristiyan' teriminin kendisi biraz açıklama gerektiriyor. Erken dönem İsa hareketinin kökeni Yahudiliğin matrisine gömülüydü. İsa halka açık hizmetine Celile'de başladı, Kudüs'te çarmıha gerildi ve akrabalarının ve ilk müritlerinin çoğu onun adına hareketi aynı şehirde sürdürdü. Bu insanlar Yahudiydi, Yahudi kanunlarına uyuyorlardı, koşer beslenme kurallarına uyuyorlardı, Şabat günü işten kaçınıyorlardı ve Yahudi olmayanlarla temas konusunda dikkatliydi. Yine de, utanç verici bir şekilde çarmıha gerilerek öldürülen Nasıralı İsa'nın paradoksal bir şekilde Tanrı'nın seçilmiş Mesih'i olduğuna dair inançları açısından Yahudi kardeşlerinin çoğundan farklıydılar. Yahudilik içindeki bu mesihçi grup, bu mesajı Yahudiye sınırları dışında, başlangıçta yerel sinagoglarda diaspora Yahudilerine vaaz eden bir dizi ilk misyoner tarafından radikal bir şekilde dönüştürüldü. Onların vaazları yalnızca Yahudi din değiştirenleri cezbetmekle kalmadı, aynı zamanda Yahudi olmayanlar arasında da şaşırtıcı derecede popüler olduğunu kanıtladı. İlk hareket bir ikileme karşı karşıyaydı: Yahudi olmayanlardan olanların Yahudi kanunlarına uyması gerekip gerekmediği veya Yahudi olmayanlar için Hristiyanlığın 'kanunlardan bağımsız' bir versiyonunun olup olamayacağı. Aslında Yahudi olmayan inanlıların çoğu için 'yasalardan bağımsız' Hristiyanlık, Yahudi gelenekleri ve kutsal yazılarıyla tüm bağların kesilmesi anlamına gelmiyordu. Daha ziyade söz konusu olan, Yahudiliğin daha belirgin sınır belirleme uygulamalarından bazılarını sürdürmenin gerekliliği. Üç ana konu sünnet, Şabat'a uymak ve beslenme kurallarına uymaktı. Hareketin çeşitli kesimlerinde, Yahudi olmayanların Yahudiliğin bu geleneksel işaretlerini desteklemelerinin gerekliliği konusunda farklı cevaplar formüle edildi. İsa'nın kardeşi Yakup'un liderliğindeki Kudüs Kilisesi'nin kararları özellikle etkiliydi. Bu grup, Yahudi olmayanların yasaya bir şekilde bağlı kalmasının gerekliliği konusundaki anlayışında, kendisini Yahudi olmayanların elçisi olarak tasvir eden daha liberal fikirli Pavlus'a göre daha muhafazakardı. Ancak şehitlik 112 Apokrif İnciller

--- SAYFA 122 ---

Yakup'un ölümü ve Kudüs'ün MS 70'te yıkılması, İsa'nın ilk hareketindeki bu güçlü grubun, Roma'yla yapılan Yahudi Savaşı'nın ardından büyük ölçüde dağıldığı, bütünlüğünü kaybettiği ve giderek artan sayıda Yahudi olmayan din değiştirenler tarafından boş olduğu anlamına geliyordu. İsa hareketinin ilk aşamasındaki en etkili otorite grubu, güç tabanının çoğunu kaybetmiş ve kenarlara itilmişti; ancak ne tamamen ortadan kaybolmuş ne de tamamen susturulmuştu. Bu hareketin edebi kalıntıları çok azdır ve daha önce de belirtildiği gibi, geriye kalanlar yalnızca havada uçan sözler veya diğer yazarların eserlerine gömülü kısa anlatılardır. Bu yazarların birçoğu 'Yahudi-Hristiyan' İncillerine çeşitli şekillerde atıfta bulunduğundan, bu tür metinlerin kaç tane olduğu konusunda bilim adamları arasında tartışmalar vardır. Bilim insanları hayatta kalan parçalardan iki ya da üç müjde metni üzerinde tartıştılar. Bunlar genellikle şu başlıklarla anılır: İbranilere göre İncil, Nazoralıların İncili ve Ebionitlerin İncili. Son iki başlık, antik kaynakların sırasıyla Nazora veya Ebionit gruplarına atfettiği materyali belirtmek için kullanılan modern yapılarıdır, ancak materyalin alındığı edebi başlık belirtilmez. Buna karşılık, eski kaynaklar doğrudan İbranilere göre bir İncil'in adını verir. Çoğunluk görüşü, üç ayrı belgenin olduğu yönündedir; ancak diğerleri, bazılarının Nazoralılara ait olarak sınıflandırdığı malzemenin aslında İbranilere ait olduğunu ve dolayısıyla yalnızca iki Yahudi-Hristiyan İncili gördüğünü iddia ediyor. Bir Yahudi-Hristiyan müjdesinin varlığına dair en eski doğrudan kanıt, Roma İmparatorluğu'nun ikinci büyük şehri olan Mısır'daki İskenderiye'de yaşayan üç Hristiyan yazardan gelmektedir: İskenderiyeli Clement, Origen ve Kör Didymus. Bu rakamlar 2. yüzyılın sonlarından 4. yüzyılın başlarına kadar farklı dönemlere yayılmıştır. İbranilere göre İncil'e yaptıkları birleşik atıflar, bu Yahudi-Hristiyan müjdesinin İskenderiye'de, belki de büyük ve çeşitli bir Yahudi nüfusunun varlığı nedeniyle, belirli bir uzun ömürlülüğe sahip olduğunu öne sürüyor. Buna karşılık, 113 İncil'in önemli kısmı İsa'nın dünyevi yaşamı sırasında geçiyordu.

--- SAYFA 123 ---

Nasırâlıların İncili'ne ait olduğu belirlenen bu bilgiler tek bir kaynaktan geliyor: Hieronymus'un Matta Şerhi. Hieronymus, Şerhinde İbranice veya Aramice bir kaynaktan Yunancaya tercüme ettiğini iddia ettiği bir takım hadisleri sunar. Yakın zamanda benim tarafımdan Yunanca ve Latince'ye çevrilen ve Origin'in sıklıkla kullandığı, İbranilere göre adlandırılan İncil, Kurtarıcı'nın dirilişini kaydeder. Ve Rab keten bezi kâhinin hizmetçisine verince, o Yakup'un yanına gitti ve ona göründü. Çünkü Yakup, Rab'bin kadehini içtiği andan itibaren, onun uyuyanların arasından dirildiğini görene kadar ekmek yemeyeceğine yemin etmişti. Ve kısa bir süre sonra Rab şöyle dedi: Bir masa ve ekmek getirin! Ve hemen şunu ekliyor: Ekmeği aldı, kutsadı ve kırdı ve Adil Yakup'a verdi ve ona şöyle dedi: Kardeşim, ekmeğini ye, çünkü İnsanoğlu uyuyanların arasından dirildi. (Jerome, Vir. Inl. 2) Aynı şekilde Ebionitlerin İncili'nin de tek tanığı vardır. Epiphanius, Panarion ("ilaç sandığı") adlı eserinde okuyuculara Hristiyanlıkta dolaşan çeşitli "sapkınlıklara" karşı "çareler" sunmayı amaçlıyor. Bu eserin 30. bölümünde Ebionitlerin kullandığı bir müjdeden alıntı yapıyor. Yalnızca bu dilde işe yarayan bir kelime oyununun varlığı nedeniyle bu eserin Yunanca yazıldığını öne süren güçlü kanıtlar var. Metin, Matta'dan gelen geleneklerle en yakından aynı çizgide olmasına rağmen, Luka İncili'ndeki unsurları birkaç noktada birleştirir ve bu metin, bir tür müjde uyumu olarak düşünülebilir. Epiphanius bu metinden yedi alıntıyı saklıyor. Bunları sinoptik İncillerin geniş hikâye akışını takip eden bir anlatı düzenine göre düzenleme geleneğini takip ederek şu içindekiler tablosunu üretir: Vaftizci Yahya figürüne olan orantısız ilgi, Ebionitlerin İncili'nin, bu metne değer veren topluluk üyelerinin yakın bir bağlılığını temsil ettiğini düşündürebilir.

--- SAYFA 124 ---

bir tür temel figür olarak saygı gösterebilecekleri Baptist'e doğru. Epiphanius'un müjdenin sapkınlığı olarak nitelendirdiği açıklamada çekirgelerin çıkarıldığı Yuhanna'nın diyetine vurgu yapılıyor. Ve: 'Öyle oldu ki Yahya vaftiz ediyordu; ve Ferisiler onun yanına gittiler ve vaftiz edildiler ve tüm Yerusâlim. Ve Yahya'nın deve kılından bir giysisi ve belinde deri bir kemeri vardı ve söylendiğine göre yemeği, tadı mannaya benzeyen, yağa batırılmış çörek gibi yabani baldı.' Böylece onlar, hakikat sözünü yalana çevirmeye ve çekirge yerine çörek koymaya karar verdiler. (Panarion 30.13.4-5) Benzer şekilde İsa, Fısıh Bayramı'nda et yemek istediğini inkar ediyor. Bu özellikler, Ebionitlerin, 2. yüzyılda Hristiyanlığın diğer dallarında da görülen vejetaryenliği teşvik etmiş olabileceğini düşündürmektedir. Yahudi-Hristiyan İncilleri belki de kanonik İncillere hayatta kalan diğer müjde türü metinlerden daha yakındır. Ne yazık ki, bunların korunmasının, bu metinlerin teşvik ettiği bakış açılarına düşman olan yazarların bakış açılarından kırılması, sonuçta anlatılarının genel şeklinin ve içerdikleri öykülerin çoğunluğunun ayrıntılarının artık kurtarılamayacağı anlamına geliyor. John Panarion 30.13.6'nın başkanlığı ve soyu; 30.14.3 Yahya Panarion'un hizmeti ve diyeti 30.13.4-5 Yahya'nın İsa Panarion'u vaftiz etmesi 30.13.7-8 İsa'nın On İki Panarion'u çağırması 30.13.2-3 İsa'nın ailesi Panarion hakkında bir sözü 30.14.5 Kurbanların kaldırılmasıyla ilgili İsa'nın bir sözü Panarion 30.16.5 İsa'nın bir sözü Fısıh Panarion'u hakkında 30.22.4-5 115 İsa'nın dünyevi yaşamı sırasında geçen İnciller

--- SAYFA 125 ---

İsa'nın yaşamı sırasında ortaya çıkan kanonik olmayan müjdelerin değeri Birçok açıdan, bu bölümde ele alınan metinler birbirinden en farklı ve çeşitli metinlerdir. Ortak bir koleksiyona ait olmaları ya da benzer teolojik bakış açıları sunmaları nedeniyle birleşmezler. Daha ziyade ortak özellik, İsa'nın kamu hizmeti döneminden (kanonik müjdelerin odak noktası olan İsa'nın yaşamının aynı aşaması) hikayeleri anlattıklarını iddia etmeleridir. Bu örtüşme nedeniyle, bu metinlerin, dört kanonik İncilde paralel olan hadislerin bağımsız (belki de daha eski) versiyonlarını koruyabilme ihtimalinin dikkate alınmasına izin veren karşılaştırmalar yapılabilir veya potansiyel olarak, kanonik kaynaklarda başka türlü kanıtlanmayan, İsa'nın hayatından otantik bir söz veya olay olan o 'büyük değerli inciyi' sunabilirler. Her ne kadar bu ilham verici umut bu metinlere olan ilgiyi artırmış olsa da, yakından yapılan bir analiz, bunların büyük oranda kanonik İncillerden daha sonra ortaya çıktığını, bu metinlerde yer alan geleneklerden yararlanma eğiliminde olduklarını ve sundukları yeni ayrıntıların romansal veya hayal ürünü olduğunu göstermiştir. O halde, bu kadar çok şey vaat eden ama tarihsel İsa hakkında daha fazla şey öğrenmeye yönelik bilimsel girişimlerde bu kadar az şey sağlayan bu metinlerin değeri nedir? Öncelikle, bu metinlerin 2. yüzyıl Hristiyanlarının İsa ile ilgili hadisleri ele alma ve değiştirme biçimlerine bir bakış sağladığını takdir etmek gerekir. İkincisi, belirli Hristiyan gruplar için bir dizi ilgili meseleyi vurguluyorlar: kanunlara uyma, Yahudileri kötüleme, mucizevi iddiaları artırma vb. Üçüncüsü, erken dönem Hristiyan geleneğinin korunmasının metinsel doğasını ortaya koyuyorlar: amatör yazarların kendi metin koleksiyonlarını derlemesiyle; Hristiyanların kodeksin yeni teknolojisini kullanmada yenilikçi olma yolları; ve kendi kısaltma sistemlerini nasıl oluşturdukları. Erken Hristiyanlığın dinamizmi ve çeşitliliği bu metinler aracılığıyla hayat buluyor ve 2. ve 3. yüzyıllarda var olan yekpare bir Hristiyan hareketi efsanesi çürütülüyor. 116 Apokrif İnciller

--- SAYFA 126 ---

5. Bölüm Gizli vahiyler ve diyalog İncilleri İsa'yı Mezarın Ötesinde Dinlemek Pavlus -ya da o zamanki adıyla Saul- Şam Yolu boyunca seyahat ederken, onu İsa'ya bağlılık merkezli ilk hareketin zulmü olmaktan çıkarıp, bu inanç sisteminin destekçisi ve savunucusu haline getirecek dramatik bir karşılaşma yaşadı. Onu ne değiştirdi? Tartışmanın sonu yok ve bu dönüşüme yol açan iç karışıklığı psikolojikleştirme girişimleri saf spekülasyondan ibaret. İlk elden gelen tek veri, Pavlus'un kendi tanıklığı ve olaylara ilişkin yorumudur: Onu daha annesinin rahmindeyken ayıran Tanrı, Pavlus'u, İsa'yı Yahudi olmayanlara vaaz edebilmesi için, oğlu İsa'nın Pavlus'a verdiği bir vahiy aracılığıyla Şam Yolu'ndan çağırmıştır (Gal. 1.15-16). Pavlus'a göre bu vahiy çağrısının hem yetkisi hem de gerçekliği tartışılmazdı. Bu, zulmettiği harekete dair anlayışını değiştirdi ve hayatının geri kalanındaki olayları şekillendirdi. İsa'nın yeryüzündeki yaşamı boyunca söylediği sözlerle ölümünden sonra söylemeye devam ettiği yetki arasında hiçbir ayrım yoktu. Pavlus'a göre her ikisi de inkar edilemeyecek kadar özgündü ve hiçbir ayrılık mümkün değildi. Ancak bu, hem otorite iddialarını hem de meşru yoruma ilişkin kararları birbirine bağlayan temel soruyu gündeme getiriyor: yani, diğer inananların eşit derecede geçerli iletişimler almasını ne engelleyecekti?

--- SAYFA 127 ---

Dirilen İsa'dan gelen bu tür vahiylerin doğrudan İsa'dan geldiğini iddia eden iman kardeşleri bu tür vahiylerin doğruluğunu nasıl sorgulayabilirler? Pavlus'un Yahudi olmayanlara vaaz etme çağrısı, Yahudiliğin içinde mesihçi bir grup olarak gelişen bir hareket için radikal bir ayrılıktı. Ancak onun 'vahiy'i, İsa'ya iman eden Yahudi olmayan imanlılar arasında elde ettiği başarı ile doğrulanmış gibi görünüyordu. Dirilmiş İsa, sonraki nesil takipçileri aracılığıyla başka hangi radikal yeni öğretileri iletmek isteyebilir? Pavlus sonrası dönemde bu olgunun hayatta kalan en eski örneklerinden bazıları, İsa ile çoğunlukla diriliş halindeki vahiy diyaloglarını kaydeden müjde benzeri metinlerde görülebilir. Bu belgelerin üslubu, nispeten ciddi ve anlaşılır karşılaşmalardan, çağların ve kozmik alemlerin tuhaf tanımlarının iletilmesine kadar uzanmaktadır; ancak hepsi, arkalarında İsa'nın yetkisiyle yazıldığını iddia etmektedir. Yahuda'nın İncili Kanonik olmayan müjde metinlerinin keşfine ilişkin heyecan verici hikayeler, 19. yüzyılın sonlarıyla sınırlı değildir. Aslında birçok açıdan en tuhaf ve trajik hikaye 20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başına aittir. Görünüşe göre 1978 civarında Mısır'daki Al Minya'nın 60 kilometre kuzeyindeki Ambar köyü yakınlarında dört kod 'keşfedildi' (eğer bu muhtemelen mezar soygunu için çok hafif bir örtmece değilse). Kodekslerin ayrıntıları hala ortaya çıkıyor ancak şunlardan oluşuyor gibi görünüyor: Mısır'dan Çıkış'ın Yunanca versiyonu, Pavlus'un mektuplarının Kıpti versiyonu, matematiksel bir inceleme ve birden fazla metinden oluşan bir kodeks; bunların üçüncüsü Yahuda İncili adını taşıyordu. Bu son kodeksin keşiften yayına kadar olan 'yolculuğu' son derece çalkantılı olmuştur. Onlarca yıl boyunca incelenmeden bırakıldı ve çürümeye yüz tuttu. Gecikmenin nedeni kodeksi satmaya çalışanların açgözlülüğüydü. Bu aşamada iyi korunmuş olmasına rağmen kırılğan olan kodeks, Mısır antik eserlerinin eline geçti.

--- SAYFA 128 ---

Bayi Hanna'yı aradı. Hikaye bu noktada biraz karanlıklaşıyor. 1980 civarında Hanna, eski kodeks de dahil olmak üzere el konulan hazinelerinin bir kısmını satmaya çalıştı. Potansiyel bir alıcı olan Cenevre'den Nicolas Koutoulakis için iki kadın eşliğinde eserlerin bir gösterimini ayarladı. Gözlemin ertesi günü Hanna'nın daireesi soyuldu ve tüm antikaları alındı. Mia olarak bilinen ve "kızıl saçlı güzel" olarak tanımlanan kadınlardan birinin, daha sonra kayıp eşyalar dolaylı yoldan ele geçirildiği için soygunda bir payı olduğu anlaşıyor. 1982 yılına gelindiğinde el yazması yeniden Hanna'nın elindeydi ama şimdi Cenevre'deki bir banka kasasında saklanıyordu. 1983 yılında Amerikalı bilim adamlarından oluşan bir ekibin, satın almak amacıyla kodeksi incelemesine izin verildi. 50.000 ile 100.000 dolar arasında bir ödeme yapmaları bekleniyordu ama Hanna 3 milyon dolar istediğinde şaşkınlığa uğradılar. Müzakereler bozuldu. Ertesi yıl Hanna, bir alıcı bulmak amacıyla kodeksle birlikte Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaret etti. Kodeks, muhafaza edilmek üzere New York, Long Island'daki Citibank'ın Hicksville şubesindeki kiralık kasaya saklandı. El yazması nemli atmosferde ciddi şekilde parçalanarak 16 yıl boyunca o banka kasasında çürüyüp gidecekti. 3 Nisan 2000'de kodeks, Codex Tchacos adını alan Frieda Tchacos Nussberger'e satıldı. Daha sonra, korunmasına yardımcı olacağı inancıyla el yazmasını dondurmuş gibi görünen Bruce Ferrini'ye satıldı. Hiçbir şey gerçeklerden bu kadar uzak olamazdı. Donma, lifleri bir arada tutan özsuyn kısmen yok olmasıyla sonuçlandı ve papirüsün yok edilmesini ve ufalanmasını hızlandırdı. Ferrini, kodeksin kararlaştırılan maliyetini ödeyemeyince onu Nussberger'e iade etti, ancak görünen o ki artık oldukça parçalanmış sayfalardan bazılarını alıyordu. 2001 yılında İsviçre'nin Basel kentindeki Maecenas Vakfı ile temasa geçildi. Sonunda ciddi bir yeniden yapılanma çalışması başlayacaktı. Profesyonel papirologlar, kodeksi şimdiye kadar gördükleri yapısal olarak en riskli kodeks olarak tanımladılar. Yeniden inşa çalışması, becerisi, özeni ve Gizli vahiyleri ve diyalog müjdeleri nedeniyle büyük ölçüde övülmelidir.

--- SAYFA 129 ---

detaylara mükemmel bağlılık. Açıkça yeniden yapılandırmada boşluklar var, ancak metnin büyük bölümleri korunabildi ve kodeks boyunca sayfa numaralarının varlığıyla sıralamaya yardımcı oldu. Yahuda İncili metninin varlığı, 1 Temmuz 2004'te Paris'teki Uluslararası Kıpti Araştırmaları Derneği'nin Sekizinci Kongresi'nde duyuruldu. Yahuda İncili hakkındaki bilgilerin kamuoyuna daha geniş bir şekilde yayılması, National Geographic'in Mayıs 2006 baskısında, buna eşlik eden, bazen biraz sansasyonel olsa da, bir belgeselin yayınlanmasıyla gerçekleşti. Keşfedildikten yaklaşık 28 yıl sonra Yahuda İncili nihayet kamuya açık hale geldi. Codex Tchacos'un 1978'de ortaya çıkarılan orijinal haliyle gerçek içeriği hâlâ tam olarak kesin değil. Kodeks kesinlikle dört metni barındırıyordu ve muhtemelen beşinci bir metin de orijinal olarak koleksiyonun bir parçasıydı. İçerikleri şu şekilde sıralayabiliriz: Dördüncü metin son derece parçalıdır, 66. sayfanın onun sonucunu mu temsil ettiğini, yoksa metnin bir noktada mı kesildiğini belirlemek imkansızdır. Ferrini'nin elinde tuttuğu ve Ohio parçaları olarak bilinen bazı parçaların Corpus Hermeticum olduğu belirlendi. National Geographic tarafından yayınlanan Yahuda'nın İncili'nin son eleştirel baskısında şu ifade yer almaktadır: 'Ohio 4578'in içeriğinin kimliği açıktır ve Codex Tchacos'un orijinal olarak Corpus Hermeticum XIII'ün şimdiye kadar doğrulanmamış bir Kıpti çevirisini de içerdiğini ileri sürmektedir.' İçeriğin bu tanımı, Başlık Sayfalarının edebi zevklerini ortaya koymaktadır. Petrus'un Philip'e Mektubu 1-9 Yakup'un İlk Vahiyi 11-30 Yahuda'nın İncili 33-58 Allogenes Kitabı 59-66 Corpus Hermeticum XIII ?? 120 Apokrif İnciller

--- SAYFA 130 ---

Kodeksi derleyen kişidir ve genel anlamda 'Gnostik' olarak sınıflandırılabilir. Yahuda İncili metninin okuduğu ve Yahuda İncili'nin bu ortamda anlaşılması gerektiği belirtilebilir. Yahuda İncili metninin bulunmasından önce, onun antik çağdaki varlığı, başlığına bakılarak biliniyordu. Orijinal olarak Yunanca yazılmış olan Irenaeus şunları belirtir: Diğerleri, Kabil'in varlığını yukarıdaki Güçten aldığını bir kez daha beyan eder ve Esav, Korah, Sodomlular ve tüm bu kişilerin kendileriyle akraba olduklarını kabul ederler. Bu nedenle Yaradan tarafından saldırıya uğradıklarını ancak hiçbirinin yaralanmadığını eklerler. Çünkü Sophia'nın kendisine ait olanı onlardan alıp kendisine götürme alışkanlığı vardı. Hain Yahuda'nın bu şeylere tamamen aşina olduğunu ve gerçeği başka hiç kimsenin bilmediği şekilde bilen tek kişinin ihanetin gizemini başardığını ilan ediyorlar; Böylece hem dünyevi hem de göksel her şey onun yüzünden karmakarışık hale geldi. Yahuda İncili adını verdikleri bu türden hayali bir tarih üretiyorlar. (Irenaeus, Adversus Haereses 1.31.1) Yahuda İncili, Gnostisizmin Sethian kolundan bir risaleyi temsil eder ve İsa ile Yahuda arasında, İsa'nın son Fısıh Bayramı'ndan üç gün önce gerçekleşen bir konuşmanın gizli bir açıklaması olduğu iddia edilir. Bu inanç sisteminde, ilahi, tartışılmaz Tanrı, temel maddi alemin erişiminin ötesinde mevcuttur. Zihninden 'ilk düşüncesi', Barbelo adında kadınsı bir tanrı ortaya çıkar ve ondan da kendi kendini doğuran oğlu Autogenes çıkar. Çeşitli yayılma aşamalarından sonra, mükemmel insan olan göksel Seth ortaya çıkar ve onun tohumu, tövbe eden insanlığın ruhlarıdır. Bu kozmolojik kurtuluş mitinin kısaltılmış bir versiyonu Yahuda İncili'nde (47.1-54.12) yer alır ve metnin düşünce dünyasını şekillendiren de bu anlayıştır. Yahuda İncili'ndeki temel kaygılardan biri, Yahuda'nın aynı adını taşıyan figürüne ilişkin yeni bir anlayış sunmaktır. 121 Gizli vahiy ve diyalog İncilleri

--- SAYFA 131 ---

Orijinal bilim adamlarından oluşan ekip, metni yeniden yapılandırma çalışmalarından dolayı övgüyü hak ediyor, çeviri ve yorumlama alanlarında bir takım temel hatalar vardı. Önde gelen bilim adamlarından April DeConick, çeviriyi birkaç noktada düzeltti ve sonuç olarak metni havarisel Hristiyanlığın Sethi bir parodisi olarak daha tutarlı ve anlaşılır hale getirdi. Metnin tamamının anlaşılmasını etkileyen belki de en önemli yanlış çeviri vakası Gos'ta görülmektedir. Jud. 44.18-21. National Geographic baskısında yayınlanan çeviri şu şekilde: 'İsa bunu duyunca güldü ve ona şöyle dedi: 'Sen on üçüncü ruh, neden bu kadar çabalıyorsun? Ama konuş, ben de sana katlanayım.'" Sorun, Kıpti dilinden alınan daimon sözcüğünü 'iblis' olarak değil, 'ruh' olarak çevirme kararından kaynaklanıyor. Terimin Klasik Yunanca'da metnin yazılmasından yaklaşık beş yüzyıl öncesinden itibaren 'ruh' olarak tercüme edilmesi mümkün olsa da, Nag Hammadi'nin Gnostik metinlerinde terimin kullanımının yakından incelenmesi, bunun hep 'iblisleri', 'şeytanları' veya 'kötü ruhları' ifade eden olumsuz bir referans olduğunu ortaya koymaktadır. Orijinal çeviri aynı zamanda Yahuda'nın İsa'nın gözünde ayrıcalıklı bir yere sahip olduğunu da gösteriyordu: Yahuda bunu duyunca ona şöyle dedi: 'Bunu almamın ne faydası var? Çünkü beni o nesle ayırdın.' İsa cevap verdi ve şöyle dedi: 'On üçüncü olacaksın, diğer nesiller tarafından lanetleneneceksin ve onlara hükmedeceksin. Son günlerde kutsal nesle yükselişinizi lanetleyecekler.' (Gos. Jud. 46.14-47.1) Ancak daha doğru bir çeviri, Yahuda'nın o nesil 'için' ayrı tutulmadığını, aksine onun 'ondan' ayrı tutulduğunu ortaya koyuyor. Bu, Yahuda'nın ayrıcalıklı Gnostik nesil için ayrı tutulmadığı ancak ondan ayrıldığı anlamına gelir; bu ayrıcalığın tam tersidir. Yahuda'nın, İsa'nın kökenine dair diğer öğrencilerin gözünden kaçan içgörüleridir, çünkü İsa'nın 'ölümsüz diyardan' olduğunu tek başına o algılar.

--- SAYFA 132 ---

Barbelo' (Gos. Jud. 35.17-18). İsa, Yahuda'nın içgörüsünün diğer havarilere kıyasla üstünlüğünü kabul ederken, aynı zamanda bu övgüyü dikenli bir uyarıyla da veriyor: 'Çünkü on ikiler yeniden kendi tanrılarıyla tamamlanabilsin diye başkası senin yerini alacak' (Gos. Jud. 36.1-4). Yahuda İncili'nin belki de en sansasyonel yönü, İsa'nın, yaklaşan ihanet eylemi nedeniyle Yahuda'ya yaptığı sözde övgüler olarak görülmüyordu. National Geographic çevirisi şöyle diyor: 'Ama sen hepsini aşacaksın. Çünkü beni giydiren adamı feda edeceksin' (Gos. Jud. 56/17-18). Yine yanlış çeviri ve yanlış anlama, bunun İsa'nın Yahuda'ya, Yahuda'nın Yahuda'yı idama teslim etmesi yönündeki bir ricası olarak görülmesine yol açmıştır. Hiç şüphe yok ki burada ruhsal 'oluşturulmamış olan' ile insanın dış kabuğu arasında bir ayrım gören öğretisel bir bakış açısı vardır, ancak Yahuda'nın bu kabuğun atılmasının mekanizması olması yönünde bir talep yoktur. Bu ayetin, İsa'nın alt tanrıya kurban sundukları için diğer öğrencilerini azarladığı (Gos. Jud. 37.20-40.26) ve onlara kurban kesmeyi bırakmalarını emrettiği (Gos. Jud. 41.1-2) daha geniş bir bağlamda okunması gerekir. Ancak Yahuda, içgöründen yoksun olan bu öğrencilerden 'daha fazlasını' yapacak, aslında İsa'yı 'giydiren adamı' kurban edecek. Bu iyi bir şey değil ama daha büyük bir rezillik. Aslında metin, on üçüncü iblis Yahuda'nın bile İsa'nın kökeni hakkında diğer öğrencilerden daha fazla anlayışa sahip olduğunu söyleyerek havarisel Hristiyanlıkla alay ediyor. Bununla birlikte, Yahuda, İsa'yı ölüme teslim ederek en kötü kurbanı gerçekleştirdi ve havarilerin takipçileri, bir cin tarafından meydana getirilen İsa'nın ölümüne bir kurtuluş eylemi olarak saygı duyuyorlar. Havarisel Hristiyanlığa dair bu acı hiciv, din değiştirenleri kazanma girişimi olabilir ya da halihazırda Sethian inançlarına bağlı olanların iç tüketimi için yazılmış olabilir. Her iki durumda da bu, yeni ortaya çıkan Hristiyanlıkta var olan hizipçiliğin ve İsa'nın doğası ve kurtuluşa ilişkin çok farklı anlayışların bir örneğidir. 123 Gizli vahiy ve diyalog müjdesi

--- SAYFA 133 ---

Meryem İncili Meryem İncili'nin parçaları, ikisi Yunanca ve biri Kıpti olmak üzere üç farklı el yazmasında günümüze ulaşmıştır. Yunanca parçalar Kıpti dilinden önemli ölçüde daha eskidir ve metnin orijinalinin Yunanca yazıldığı genel olarak kabul edilir. En eski parça muhtemelen Rylands Papyrus (P.Rhy.) 463'tür. Bu, yaklaşık 3. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir ve her iki tarafı da yazılmış tek yapraklı bir metindir, dolayısıyla muhtemelen bir kodeksten geldiğini göstermektedir. P.Rhy'nin içerdiği materyal. 463, daha kapsamlı Kıpti metnindeki 17.4-19.5 numaralı bölümle örtüşmektedir. İkinci, muhtemelen biraz daha sonra, Yunanca parça Oxyrhynchus'ta (P.Oxy. 3525) keşfedildi ve 1983'te yayınlandı. Bu papirüs parçasının yalnızca bir tarafında metin var, bu da onun parşömen formatında yazıldığını gösteriyor. Aynı zamanda 9.1-10.14'teki materyalin Kıpti metniyle de tamamen örtüşmektedir. Meryem İncili'nin tam tanığı, 1896 yılında Carl Reinhardt tarafından Kahire'deki bir satıcıdan satın alınan ve 5. yüzyıla tarihlenen Kıpti tercümesidir. Ancak bu nüsha eksiktir. Sayfa numaralandırması, metnin kodeksin ilk 19 sayfasını kapladığını ve yalnızca 7-10 ve 15-19. sayfalarının hayatta kaldığını gösteriyor. Metnin sonu 19. sayfada açıkça mevcuttur, dolayısıyla sonu kesindir, ancak büyük olasılıkla bu metnin kodeksin 1. sayfasında başladığından emin olmak imkansızdır. Metnin kompozisyonunun tarihlenmesi belirsizdir. 3. yüzyılın başlarından kalma, hayatta kalan Yunan parçalarının önüne yerleştirilmelidir. MS 180 civarında yazan Irenaeus tarafından bilinen Gnostik metinlerin daha gelişmiş mistik soteriolojik sistemlerinden bazılarını yansıtmamaktadır. Metin aynı zamanda kanonik İncillerin bilgisini de gösteriyor gibi görünmektedir, dolayısıyla 1. yüzyıldan sonra olmalıdır. Belki de en olası tarih aralığı, MS 150'nin her iki tarafında, yani MS 125-175'in her iki tarafında 25 yıl içinde bir noktadır. Kıpti papirüsünün yayınlanması büyük ölçüde gecikti; 1912'de Leipzig'deki bir matbaada su borusunun patlaması trajedisi, 124 Apokrif İncillerin

--- SAYFA 134 ---

Metnin orijinal olarak hazırlanmış baskısı 1912'de baskıya girmeden önce imha edildi. İki dünya savaşının araya girmesi, metnin nihayet 1955'te basılmasına kadar basımı daha da geciktirdi. İçindekiler Metin, iki ana bölümü birbirine bağlayan bir köprü çerçevesiyle iki ana bölüme ayrılıyor. Bu bariz editoryal çerçeve metnin sonunda da yeniden ortaya çıkıyor. Birincisi, dirilen İsa ile öğrencileri arasında bir diyalog vardır (7.1-9.5). Bu, dirilen kurtarıcının müritlerden ayrılışına ilişkin bir not ve ardından Magdalalı Meryem'in tanıtılmasıyla sona erer (9.5-10.9). Geri kalan metin, Mecdelli Meryem'in Rab hakkında sahip olduğu bir vizyon hakkındaki raporunu (10.10-23; 15.1-17.9) ve Meryem ile diğer üç öğrenci arasında onun vizyonunun geçerliliği hakkında devam eden tartışmayı (17.10-19.5) korur. Açılış bölümü geniş kapsamlıdır ancak açık bir kozmolojik odak içerir. Doğayı ve maddenin korunmasını veya yok edilmesini, günahın kökenini ve onarıcı bir güç olarak 'İyi'nin ortaya çıkışını tartışıyor. Bunu bir itaat çağrısı ve dirilen İsa'nın, kanonik kayıtlardaki materyali hatırlatan, barışı öven, İsa'nın öğretilerinden sapmaya karşı uyarıda bulunan, İnsanoğlu'nun dönüşüne ilişkin asılsız iddialara karşı uyarıda bulunan, arayışta olanların onu bulacağına dair söz veren, müjdenin vaaz edilmesini emreden ve İsa tarafından verilen kuralların ötesinde herhangi bir kuralın, özellikle de Kutsal Kitap'ta verilenler gibi "yasaların" getirilmesini yasaklayan bir dizi sözü takip eder. 'yasa koyucu'. Bu diyalog, 2. yüzyılın ortalarındaki bir dizi dini duruma yanıt veriyor olabilir. Özellikle uygulamanın standardizasyonu ile birlikte kilise liderliğinin hiyerarşik biçimlerinin geliştirilmesi konusunda huzursuzluk olabilir. Musa'nın verdiği yasalara benzer yasaların desteklenmesine ilişkin son endişe, aynı zamanda Yahudi yasalarına bağlılığı savunan Yahudi-Hristiyan gruplara da bir gönderme olabilir. Bu emirlerin uyarıda bulunabileceği kesin durum belirsizdir, ancak diyalogun ruhu 125 Gizli vahiy ve diyalog müjdesini desteklemektir.

--- SAYFA 135 ---

çeşitlilik ve aşırı yapılandırılmış öğrencilik biçimine karşı korunmak. Gos'un içerdiği geçiş materyali. Meryem 9.5-10.9 metne yeni bir dinamiği tanıtmaya hizmet ediyor. İsa'nın ayrılışı üzerine öğrenciler ağlıyor ve İsa'yı esirgemedikleri için sevindirici haberi diğer uluslardan olanlara nasıl vaaz edeceklerini yüksek sesle merak ediyorlar. İsa'nın ölümünün suçunu Yahudilere yükleyen bazı kanonik olmayan İncillerin aksine, bu metin Yahudi olmayanları onun ölümünden sorumlu olarak görüyor. Öğrencilerin acısına yanıt olarak Meryem (metnin günümüze ulaşan bölümünde daha önce adı geçmeyen) ayağa kalkar ve onları selamlar. Havarileri teselli ettikten sonra şöyle denilir: 'Meryem bunları söyleyince onların kalplerini İyi'ye çevirdi ve Kurtarıcı'nın sözlerini tartışmaya başladılar' (Gos. Meryem 9.21-24). Mary konuşmasına başlamadan önce Peter ona hitap ederek iki önemli bakış açısını ortaya koyuyor. Birincisi, Petrus'un kendisi tarafından 'Kurtarıcı'nın seni diğer kadınlardan daha çok sevdiği' kabul edilmiştir ve ikincisi, Kurtarıcı'nın öğrencilere açıklanmayan gizli sözlerinin bilgisine sahip olduğudur: 'Kurtarıcı'nın hatırladığın, bildiğin ama bizim bilmediğimiz ve duymadığımız sözlerini bize anlat' (Gos. Meryem 10.4-6). Böylece anlatı, Petrus'un havariyel otoritesi aracılığıyla bu vizyonun meşruluğunu kabul eden Meryem'in Rab'le yaptığı vizyoner konuşmanın raporunu tanıtmak için düzenlenmiştir. Bildirilen vizyonun açılış bölümü, metindeki dört eksik sayfadan oluşan büyük boşluk nedeniyle kısadır. Vizyonların gerçekleştiği ortamı tartışıyor. Meryem'in sorusuna yanıt olarak Kurtarıcı, bir vizyon gören kişinin 'ruh aracılığıyla görmediğini, ancak ikisinin arasında bulunan aklın vizyonu ve onu gördüğünü' söyler. . . (Gos. Meryem 10.20-24). Metin yeniden başladığında "güçler"le ilgili bir tartışmanın ortasındadır. Muhtemelen temsili bir inanlının ruhu, bu güçlerin işgal ettiği kürelerin alemlerinde bir yolculuğa çıkmaktadır. Burada 'arzu', 126 Apocryphal Gospels'tir.

--- SAYFA 136 ---

Dört güçten oluşan listede ikinci olarak tartışılıyor. 'Arzu' kişileştirilmiştir ve 'ruh' ile iletişim halindedir. 'Arzu'nun, ruhu yalnızca bir giysi olarak gördüğünü kabul eden ruh, 'arzu'nun varlığından uzaklaşır. Daha sonra üçüncü güç olan 'cehalet' ile karşılaşır. 'Cehaletin' temel hatası, anlamadan hüküm vermesidir. Ruh, kendisi kimseyi bağlamasa da önceden bağlı olduğunu kabul eder. Bu, ilk bölümdeki 'kanun koyucu gibi bir kanun vermeyin, yoksa ona bağlı kalmayacaksınız' uyarısıyla örtüşebilir (Gos. Meryem 9.3-4). Üçüncü gücün üstesinden gelen ruh, yukarı doğru yolculuğuna devam eder ve başlangıçta adı verilmese de yedi biçime sahip, çok başlı bir hidra gibi görünen dördüncü güçle temasa geçer. Bu formlara karanlık, arzu, cehalet, ölüm kıskançlığı, bedenın krallığı, ahmak anlayış ve öfkeli bilgeliğin adı verilir. Ancak yedi formun bu tanımından sonra metinde 'bunlar Gazabın yedi gücüdür' ifadesi yer alır (Gos. Meryem 16.12-13). Böylece, zirvedeki dördüncü gücün 'gazap' olduğu anlaşılıyor, ancak bu, kendileri de güç olarak belirlenen yedi varlığa bölünüyor. Varlıkların bu şekilde parçalanması, Gnostik kozmolojilerin ortak bir özelliğidir; genellikle daha yüksek düzeydeki belirli parçalar daha düşük bir alana düşer ve daha türevsel ve kısmi bir varoluş tarzıyla sonuçlanır. Dördüncü gücün ikinci ve üçüncü biçimleri olan 'gazap'ın, başlı başına ikinci ve üçüncü güçler olarak tanımlanan 'arzu' ve 'cehalet' ile aynı varlıklar olması ilginçtir. Eğer bu kalıp geçerliyse, muhtemelen metnin eksik sayfalarında bahsedilen ilk güç muhtemelen 'karanlık' olabilirdi. Ruh 'gazap'a dünyadan kurtulduğunu ve bundan böyle 'sonsuzluk mevsiminin geri kalanında sessizlik içinde yaşayacağını' söyleyerek karşılık verir (Gos. Meryem 17.5-7). Ruhun çeşitli güçlerden kaçışını ve yenilenmesini özetledikten sonra Meryem'in vizyonu sona erer ve sanki kendi ruhunun saflığını ve içgörüsünü vurgulamak istercesine sessizleşir. 127 Gizli vahiy ve diyalog müjdesi

--- SAYFA 137 ---

Adı geçen havarilerin Meryem'in vizyonuna tepkisi sembolik olarak havarisel Hristiyanlığın hareketin mistik dallarına tepkisini temsil ediyor olabilir. Andreas, Meryem'in görümlü anlatımına ikna olmadığını beyan eder. Fakat Andreas cevap verip kardeşlere dedi: Onun söyledikleri hakkında ne söylemek istiyorsanız onu söyleyin. Ben Kurtarıcı'nın bunu söylediğine inanmıyorum. Çünkü bu öğretiler farklı fikirler veriyor gibi görünüyor. Peter cevap verdi ve aynı şeyler hakkında konuştu. Onlara Kurtarıcı'yı sordu: 'Bizim haberimiz olmadan ve açıkça konuşmadı mı, bir kadınla konuşmadı mı? Arkamıza dönüp onu dinleyelim mi? Onu bize mi tercih etti?' (Gos. Meryem 19.10-22) Tomas İncili ve Philip İncili'nde olduğu gibi burada da Mecdelli Meryem, özellikle Petrus ve diğer adı geçen havariler tarafından temsil edilen biçimde, havarisel Hristiyanlığa karşı bir direniş figürü olarak sunulmaktadır. Alternatif bir tür otorite akışı sunuyor gibi görünüyor ve bu nedenle kökleri dirilen İsa'ya dayanan geçerli bir gelenek kaynağı olduğu iddia ediliyor. Hem Peter hem de Andrew'un portreleri, 2. yüzyıl Kilisesi'ndeki bu figürlerden kaynaklandığı iddia edilen otorite yapılarını yıkmak için kullanılıyor. Meryem'in tepkisi, Kurtarıcı hakkındaki görüşünün geçerliliğinin kabul edilmediğine inanamayan, mağdur ve kederli bir kişinin tepkisidir: 'Kardeşim Petrus, ne düşünüyorsun? Bunu yüreğimden mi düşündüğümü, yoksa Kurtarıcı hakkında yalan söylediğimi mi sanıyorsun?' (Gos. Meryem 18.2-5). Anlatıda yer alan bir sonraki figür, İsa'nın müritlerinden biri gibi görünmesine rağmen statüsü açıklanmayan Levi adlı bir kişidir. Onun, İsa'yı takip etmeye çağrılan vergi tahsildarı Levi'ye ilişkin iki kayıta adı geçen kişiyle aynı kişi olduğu anlaşılabilir (Markos 2:13-17 ve Luka 5:27-32). Levi, Mary'nin vizyonuna daha açık bir şekilde ikna olmasına rağmen arabuluculuk pozisyonu alıyor. Petrus'u 'ateşlilikle' suçluyor ve Kurtarıcı'nın Meryem'i gerçekten de havarilerinden daha çok sevdiğini kabul ediyor. Levi, 128 The Apocryphal Gospels'de çekişmeye girmek yerine 'mükemmel adamı giymeleri' gerektiğini öğütüyor

--- SAYFA 138 ---

'Kurtarıcı'nın söylediklerinin ötesinde başka bir kural veya yasa koymadan, müjdeyi vaaz etmelerini' emredin (Gos. Meryem 18.18-21). Anlatı, öğrencilerin Levi'nin emri uyarınca vaaz vermek için dışarı çıkmasıyla sona erer. Son olarak belgenin başlığı Kıpti dilinde yazılmıştır: 'Meryem'e göre müjde.' Amaç Bu karmaşık metinden ne yapılmalı? Birinci ve ikinci ana bölüm arasındaki ton farkı, dirilen İsa ile havarileri arasındaki diyalog (7.1-9.5) ve Meryem'in görüm anlatımı (10.10-23; 15.1-17.9) metnin, korunduğu şekliyle, başlangıçta ayrı iki belgeyi bir araya getiren bir bileşik olduğu önerisine yol açmıştır. Görüntünün karakteri diyalogdan çok farklıdır ve Mary açılış bölümünde hiçbir rol oynamaz. Bu son derece önemli farklılıkları küçümsemek veya bileşik metin teorisini zorunlu olarak hariç tutmak istememekle birlikte, her iki büyük bölümde de, özellikle ne hukuksal perspektiflere (9.4) bağlı kalmamak ne de ruhun güçler tarafından sınırlandırılmasına izin vermemek (16.17) açısından belirli yakınlıkların olduğu belirtilebilir. Bu, metnin birleşik bir kompozisyon halinde yazılmış olabileceğini ileri sürmenin imkansız olmadığını düşündürebilir. Peter'ın Mary'ye saldırısı onun kadınlığı çerçevesinde çerçevelenmiştir. Bu durum metnin feminist direnişin kasıtlı bir aracı olduğu iddiasına yol açtı. Böyle kadıncı bir bakış açısı bazı çevrelerde teolojik açıdan çekici görünse de metnin bu gündemin ağırlığını gerçekten taşıyıp taşımayacağı belirsiz. Birincisi, Andrew'un Meryem'in öğretilerine yönelik saldırısı cinsiyetle ilgili değildir, onun öğretiminin farklı kalitesinden kaynaklanmaktadır. Her ne kadar Peter kendi zamanının erkek merkezli bakış açısıyla konuşsa da, onun asıl ilgisinin Andrew'unla aynı olduğu, yani daha önce açıklanmayan bu öğretinin kaynağı olduğu söylenir. İkincisi, havariler arasındaki statüsüyle ilgili olarak Meryem'in cinsiyeti söz konusu olsaydı, metnin onu sessiz tutması ve onun yerine onun yerine sessiz kalması garipti.

--- SAYFA 139 ---

Levi'nin savunmasını sunmasına izin verir. Bu kesinlikle feminist direnişin aracı değil. Daha doğrusu mesele cinsiyet ya da bireysel figürlerin durumu değil gibi görünüyor; bunun yerine metin, alınan geleneğe yeni unsurlar ekleyen gizli veya kişisel vahiylerin statüsünü desteklemektedir. Meryem İncili'nin ele almaya çalıştığı kadim sorunun birçok bakımdan bu kitaptaki tartışmaların çoğunun temelini oluşturan soruya benzer olduğu anlaşıyor: 'İncil' nedir ve bu kategorinin sınırları nasıl belirlenir? Bununla birlikte, Meryem İncili, havarisel Hristiyanlık ile Meryem'in vizyonunda desteklenen mistik inanç türü arasında tamamen kapalı bir ayrımı temsil etmemektedir. Bu, bu metnin, bu karşıt görüşler arasındaki anlaşmazlığın erken bir aşamasında, Levi edebiyatçısının savunduğu türden bir yakınlaşma umudunun hâlâ var olduğu bir zamanda yazıldığına dair kanıt sağlayabilir. Dolayısıyla Meryem İncili, belki de kanonik olmayan diğer müjdelerden daha fazla, yeni ortaya çıkan Ortodoks Hristiyanlık ile bu inancın gelişen Gnostik versiyonları arasındaki ayrımın temelinde yatan şeyin daha tam olarak anlaşılmasına olanak sağlayabilir. Özellikle zorluk, dirilen İsa ile süregelen vizyoner karşılaşmaların geçerliliği ve bu tür yeni perspektiflerin mevcut inanç anlayışlarına uyum sağlama sorunlarıydı. Gelenekçiler için Hristiyan inancının özü, tanınmış önemli otorite figürleri aracılığıyla alınan ve aktarılan havarisel gelenekler tarafından sabitlenmişti. Ancak Gnostik inananlara göre, fiziksel evrenin kısıtlayıcı güçlerinden kaçmak isteyen herhangi bir ruh, vizyonlar alabilirdi. Gizli vahiylerin ve diyalog İncillerinin önemi 20. ve 21. yüzyıllardaki yeni dini hareketlerin sosyologları, Kutsal Kitap'a doğrudan aracısız erişim vaat eden karizmatik inanç biçimlerinin yayılmasını ve çekiciliğini vurguladılar.

--- SAYFA 140 ---

ilahi. Kişisel arayış ve kişisel yolculuk, benzer düşüncelere sahip dindarlardan oluşan bir topluluk bağlamında da olsa, önemli unsurlardır. Dini formların sabitliğinden ve hiyerarşilerin katılığından kurtulmuş yaratıcılık ve dini coşkunun kendiliğinden ifade edilmesi fırsatları, kurumsal din tarafından yabancılaşmış hisseden birçok kişide yankı uyandırdı. Hâlâ nispeten yeni bir olgu olmasına rağmen, 2. yüzyıla gelindiğinde Hristiyanlık pek çok yerleşik yapı oluşturmuş, standartlaştırılmış ibadet kalıpları geliştiriyor ve liderliğini yerel bir piskopos etrafında düzenlemeye başlıyordu. Bilimsel literatürde tanımlandığı şekliyle 'karizmayı rutinleştirme' yönündeki bu eğilim, hareketin imparatorluk çapında bir fenomen olarak uzun vadede hayatta kalması için gerekli olabilir. Bununla birlikte, İsa hareketinin birbirine sıkı sıkıya bağlı bir aile topluluğu sağladığı altın çağdan sonra birçok kişide yabancılaşma ve özlem duygusu da bıraktı. Bunun yerine, ilk Kilise'nin biraz daha soğuk ve otokratik olarak düzenlenen inanç sistemine dönüştüğünü hissetmiş olabilirler. Hem bu gelişmelere direnmek hem de kişinin kendi arzularını meşrulaştırmak için, doğrudan Kurtarıcı'dan alınan vizyonlar, ilahi olanla daha doğrudan bir karşılaşmaya ve kişisel kurtuluş arayışına daha aktif bir katılıma izin veren din tipinin uygulanabileceği alanın yaratılmasına izin verdi. Dirilmiş İsa ile iletişim yoluyla içgörü sağlayan müjde benzeri metinler, bu daha büyük ruhsal dürtünün ürünleriydi. 131 Gizli vahiy ve diyalog müjdesi

--- SAYFA 141 ---

Bölüm 6 Kanonik olmayan müjdelerden bilgiler 'Kanonik olmayan' müjde nedir? Giriş bölümünde 'kanonik olmayan' ve 'müjde' terimlerinin gerçekte ne anlama geldiğine ilişkin soru ortaya atıldı. Tereddütlü cevaplar verildi. Kanonik olmayan çeşitli müjdeleri değerlendirdikten sonra, bu yanıtlar muhtemelen daha az tereddütlü hale gelmemiştir, ancak belki de tereddütlerin nedenleri daha net hale gelmiştir. Hem eski hem de modern bilim adamlarının 'müjde' etiketini iliştiirdiği metinlerin çeşitliliği bazı açılardan şaşırtıcıdır. Dört kanonik müjdeyle başlayarak, Matta, Markos ve Luka son derece benzer olsa da, şüphesiz bu metinler arasındaki edebi bağımlılıktan dolayı, dördüncü müjde olan Yuhanna'nın anlatımı zaten biçim, dil ve teoloji açısından bir çeşitlilik göstermektedir. Ancak bu farklılıklar, bu dört kanonik metnin sınırları dışındaki diğer yazılarla karşılaştırıldığında nispeten küçük görünmektedir. Belki de kanonik kayıtlarla İsa'nın yaşamının aynı evresini kapsayan metinler, Yeni Ahit'in dört müjdesiyle en fazla ortak noktayı göstermektedir. Dolayısıyla Petrus'un İncili ya da Papyrus Oxyrhynchus 840 ve Papyrus Egerton 2'deki parça parça hikayeler, İsa'nın hayatına dair tanıdık anlatımlarla tutarlı görünüyor. Bu tür metinlerin 'müjde' başlığı altında benimsenmesi daha kolay olsa da, bu onların gerçekliği hakkında hiçbir şey söylemez ve bunların İsa hakkındaki alternatif geleneklerin deposu olabileceği yönündeki iddiaları otomatik olarak desteklemez. Aksine, kanonik olmayan üç metinle 132

--- SAYFA 142 ---

Yukarıda bahsedildiği gibi, bunların farklı şekillerde hepsinin Yeni Ahit müjdelerinden türetildiği ve tarihi İsa'ya kadar izi sürülebilecek bağımsız tarihsel ayrıntıları muhtemelen çok az korudukları ya da hiç korudukları ileri sürüldü. Benzer şekilde, bebeklik müjdeleri 'müjde' kategorisinin anlaşılmasını daha da sorunsallaştırmaktan başka bir işe yaramaz. Bunlar esasen dindarların merakını tatmin etmeye çalışan boşluk doldurma egzersizleri olarak görülmüyordu. Ancak başına buyruk ve ölümcül İsa Mesih'in yer aldığı Thomas'ın Çocukluk İncili kadar tuhaf metinler bile "müjde" olarak etiketlenebilir. Yakup'un Protevangelium'u antik çağda 'müjde' terimi eklenmeden dolaşıma girmişti. Bu sınıflandırma, onu modern yeniden keşfeden kişi tarafından uygulandı. Nag Hammadi metinleri biçim ve içerik açısından büyük farklılıklar gösterse de bu koleksiyondaki metinlerden dördünün başlıklarında 'müjde' terimi yer alıyor. Bunlardan biri olan Thomas İncili, bu grup metinler arasında en az spekülatif olanıdır. Yine de, İsa'nın sözlerinin bir özeti olmanın ötesinde çok az yapısal düzenlemeye sahip gibi görünen 114 sözden oluşan bir diziden oluşması bakımından anlatı tipi müjdelerden farklıdır. Diğer Nag Hammadi İncilleriyle farklı bir teoloji ve düşünce dünyasına giriliyor. Bu, edebi türdeki farklılıklarla birleştiğinde, kişinin 'müjde' teriminin ne kadar genişlemiş olduğunun farkına varmasını sağlar. Bu nedenle, belki de çıkarılabilecek en fazla sonuç, İsa'yla bir bağlantısı var gibi görünen ve aynı zamanda 'iyi haber' ya da kurtuluş anlayışını da anlatan metinlerin, müjde olarak sınıflandırılma potansiyeline sahip olduğudur. 'Kanonik olmayan' kategorisi bir düzeyde çok daha kolaydır, çünkü tanım gereği Yeni Ahit'in kanonunda yer almayan herhangi bir metni tanımlar. Ancak belirli metinlerle ilgili yukarıdaki tartışma, ayrımın belki de basit olmadığını gösterdi. Yakup'un Protevangelium'u göz önüne alındığında, bunun geniş çapta dolaşan bir metin olduğu, Yunanca konuşulan kilisede teolojik bakış açısından genellikle 'ortodoks' olarak kabul edildiği ve dolayısıyla ana akım inançları desteklemek için kullanıldığı kaydedildi. Diğerleri bu metnin teolojik değerini neredeyse kanonik olmayan İncillerden 133 Bilgi olarak değerlendirdi.

--- SAYFA 143 ---

sıfır - böyle bir perspektiften bakıldığında metnin kanonik olmadığı kabul edildi. Dolayısıyla bir metnin "kanonik" olarak sınıflandırılması, kişiyi "kimin için kanonik?" sorusunu sormaya zorlar. Nag Hammadi kütüphanesi oldukça çeşitli bir el yazmaları koleksiyonunu temsil eder, yine de bu metin külliyatı, bu metinleri okuyanlar için pekala yetkili bir koleksiyon olarak işlev görmüş olabilir - yoksa bu, edebi eserlerin şans eseri bir derlemesinden başka bir şey değil miydi? Bu nedenle metinlerin 'kanonik' veya 'kanonik olmayan' olarak sınıflandırılması keyfi ve perspektife dayalı bir seçimdir. Belki de bu ayrımı korumanın en iyi nedeni, geleneksel kategorileri koruması ve dolayısıyla referans kolaylığı için kullanılabilmesidir. Kanonik olmayan müjdeler ve tarihsel İsa Komplo teorisyenleri, kanonik olmayan müjdelerle bayılıyor gibi görünüyor. Bunlar, gerçek İsa imajının bastırıldığı, Nasıra'dan gelen öğretmenin devrimci mesajını evcilleştiren dini yapıların altına gömüldüğü iddiasını desteklemek için kullanılıyor. Karşılaştırıldığında kanonik anlatımların, en iyi 1. yüzyıl Yahudi bağlamında anlaşılan İsa'nın nispeten uysal bir resmini sunduğu doğrudur. Belki de kanonik İncillerin öğretisi ve yaşamı belirli bir tarihsel çerçeveye sıkı sıkıya bağlı olan bir İsa'yı tasvir etmesi nedeniyle bu metinler bazı açılardan postmodern zevklere daha az çekici gelmiştir. Buna karşılık, kanonik olmayan anlatımlar genellikle tarihsel bağlamın sınırlamalarından muaftır ve ezoterik öğretileri birçok şekilde yorumlanabilecek kadar belirsizdir. Kanonik olmayan müjdelerdeki fikirlerin faydası çağdaş maneviyatları takip edenler için daha çekici olsa da, bu onların İsa portresini daha özgün bir şekilde tarihsel kılmaz. Eğer 1. yüzyıldaki Celileli İsa, modern zihinler açısından önemsiz hale gelmişse, onun tarihsel açıdan şüpheli temsillerine ayrıcalık tanınarak geri kazanılamaz. Kötü tarih iyi niyet anlamına gelmez. Kanonik olmayan metinlerin çoğunun ya Yeni Ahit'in dört İncilinden çeşitli şekillerde türetildiği ya da spekülatif ve Apokrif İncillerin ürünleri gibi görüldüğünü kabul etmek gerekir.

--- SAYFA 144 ---

2. ve 4. yüzyıllar arasında gelişen ileri görüşlü teolojik okullar. Bu, kanonik olmayan İncillerdeki hiçbir materyalin tarihsel İsa'dan kaynaklandığı iddiasının olmadığı anlamına gelmez. Aksine beklentiler sınırlı olmalıdır. Tartışıldığı gibi, Thomas İncili, kanonik olmayan İnciller arasında korunan İncil dışı otantik İsa geleneğinin en muhtemel kaynağıdır. Kanonik versiyonlara paralel olan bazı söz biçimleri aslında daha ilkel görünmektedir ve sonuç olarak İsa'nın gerçekte söylediğine daha yakın bir ifade biçimini muhafaza etme olasılığını arttırmaktadır. Kaydedilenlerle İsa'nın gerçekten söylemiş olabileceği şeyler arasında yine büyük bir uçurum var. Thomas İncili, en azından korunduğu şekliyle Kıpti dilinde yazılmıştır. Oxyrhynchus'ta keşfedilen parçaların da gösterdiği gibi, bu muhtemelen Yunanca versiyonun bir çevirisidir. İsa'nın kendisi neredeyse kesinlikle öğretisini Aramice vermişti. Dolayısıyla, Tomas İncili, Yeni Ahit'te korunan versiyondan ziyade, tarihsel İsa tarafından söylenen söze daha yakın bir sözün anlatımını korusa bile, bu, belki de, İsa'nın fiili olarak söylediği sözlerden çıkarılmış çevirinin iki aşamasıdır. Thomas İncili'nin daha ilginç veriler sağlayabileceği yer, İsa'dan kaynaklanma ihtimalinin bir dereceye kadar olduğu, başka türlü kanıtlanmamış sözler sunmasıdır. Gerçekte, bu olasılığı göz önünde bulunduran bilim adamlarının çoğu, Thomas'ın sözlerinden yalnızca küçük bir seçkiyi bu kategoriye yerleştirecektir. Kanonik olmayan İncillerin erken Hristiyanlığın yeniden tanınması olasılığını sunduğuna olan inanç tam da budur - bir inanç! Bu metinlerde yer alan materyal kapsamlı bir tarihsel perspektiften analiz edildiğinde, sözlerin ve anlatıların büyük çoğunluğunun Yeni Ahit'ten sonraki dönemden kaynaklandığı ve dolayısıyla tarihsel İsa'nın doğru portreleri olma konusunda kanonik İncillere göre daha az iddiaya sahip olduğu görülür. O halde bu, kanonik olmayan müjdelerin incelenmesinin sonuçsuz bir çaba olduğu anlamına mı gelir? Kanonik olmayan İncillerden 135 Bilgi

--- SAYFA 145 ---

Umarım öyle değildir, ancak değerlerinin başka yerde yattığının kabul edilmesi gerekiyor. Kanonik olmayan müjdelerin değeri nedir? Umarım artık metinlerin birden fazla tarihsel bağlam katmanına sahip olabileceği anlaşılacaktır. Tudor İngiltere'sinde geçen modern bir tarihi roman, okuyucuları o döneme geri götürmeyi isteyebilir veya Elizabeth dönemi İngiltere'sinin otantik hissini deneyimlemelerine yardımcı olabilir. Kıyafete, diyetle, hatta istasyonun ayrıntılarına ve önemli figürlerin etkisine dikkat edilebilir. Ancak sıklıkla modern bir okuyucu kitlesiyle bağlantı kurmak için çağdaş kaygıların eski karakterlere yansıtılması gerekir. Dolayısıyla ifade ettikleri psikolojik, ilişkisel ve finansal kaygılar oldukça modern bir his uyandırabilir ve bu, 21. yüzyıl okuyucularında yankı uyandırır da aslında iddia edilen bağlama yabancı olacaktır. Aynı durum kanonik olmayan İncillerin çoğunluğu için de geçerlidir. Kendi dünyalarının kaygılarını 1. yüzyıl İsa'sının dünyasından daha yakından yansıtır. Ancak antik Hristiyanlık tarihçisi için bu, 2. ve 3. yüzyıllarda ve sonrasında çeşitli Hristiyan gruplarının dindarlığına, uygulamalarına ve inançlarına dair son derece önemli bir penceredir. Örneğin Petrus İncili çarmıha gerilmenin suçunu ağırlıklı olarak Yahudilerin üzerine yıkıyor ve Romalı yetkilileri aklamaya çalışıyor. Bu, hikayenin 1. yüzyılın tarihsel gerçekliğini doğru bir şekilde temsil ettiği anlamına gelmez. Bununla birlikte, en azından 2. yüzyılın sonuna gelindiğinde, ilk Hristiyanların, belki de İsa'nın imparatorluk otoritesi tarafından çarmıha gerilmesi suçunu ortadan kaldırmak ve aynı zamanda Hristiyanların, İsa'nın mesihliği ve tanrısallığı iddialarına en şiddetle karşı çıkan gruplardan birini günah keçisi ilan etmelerine izin vermek için, Roma olayını küçümsediklerini anlamak hayati derecede önemlidir. Kanonik olmayan İnciller aynı zamanda erken Hristiyanlığın çeşitliliğinin de güçlü bir tanığıdır. 'Kazananların tarih yazdığı' uzun zamandır kabul ediliyor. Hristiyanlık içinde bile 136 Apokrif İncil vardır.

--- SAYFA 146 ---

galip ve bakış açıları mağlup edilmiş ve reddedilmiş olanlar. Bunun dindar bir şekilde ilahi takdir nedeniyle mi, yoksa daha pragmatik olarak tarihin kaprislerinden mi kaynaklandığı görülsede, 'ortodoks' Hristiyanlık olarak ortaya çıkan şeyin kilise tarihinin anlatısını üretebildiği durum devam etmektedir. Bunu yaparken ya birbiriyle yarışan din anlayışlarını ihmal etti ya da bunları sapkın ve sapkın olarak gösterdi. Her şeyden çok, kanonik olmayan müjdelerin izin verdiği şey, o sesleri kenarlardan bir kez daha duyma fırsatıdır. Bu metinleri okuyarak Hristiyanlığın çeşitli mistik ve deneyimsel biçimlerinin düşünce dünyasına girmek mümkündür. Bu tür metinlerin keşfi, uzun süredir kayıp olan sesleri kurtardı ve bu süreçte, erken Hristiyanlığın çeşitliliği ve çeşitliliğine ilişkin anlayışı genişletti. 137 Kanonik olmayan İncillerden bilgiler

--- SAYFA 147 ---

Bu sayfa kasıtlı olarak boş bırakılmıştır

--- SAYFA 148 ---

Daha fazla okuma Collections of Texts J. K. Elliott, The Apocryphal New Testament (Oxford: Clarendon Press, 1993; ilk ciltsiz baskı 2005). Bu, kanonik olmayan Yeni Ahit metinlerinin en erişilebilir ve en kapsamlı tek ciltlik koleksiyonudur. E. Hennecke ve W. Schneemelcher (ed.), New Testament Apocrypha, Cilt Bir: İnciller ve İlgili Yazılar; İkinci Cilt: Havarilerle İlgili Yazılar; Kıyametler ve İlgili Konular, rev. Edn. (R. McL. Wilson, çev.; Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 1991, 1993). Standart Almanca referans çalışmasının İngilizceye çevirisi. Bu, tamamen gözden geçirilme ve yeni bir baskı için yeniden yazılma sürecindedir. J. M. Robinson (ed.), İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, rev. Edn. (Leiden: Brill, 1996). Bu, Nag Hammadi metinlerinin standart tek ciltlik İngilizce çevirisidir. A. E. Barnard, Diğer Erken Hristiyan İncilleri: Hayatta Kalan Yunan El Yazmalarının Eleştirel Bir Baskısı (LNTS 315; Londra: T&T Clark, 2006). Parçalı Yunanca kanonik olmayan müjde metinlerinin görüntüleri, transkripsiyonları ve çevirilerinden oluşan bir koleksiyon. Çevrimiçi Kaynaklar Yararlı web siteleri şunlardır: <http://www.gnosis.org/naghamm/nhl.html> 139

--- SAYFA 149 ---

<http://www.nag-hammadi.com/> http://www-user.uni-bremen.de/wie/Egerton/Egerton_home.html <http://forbiddengospels.blogspot.com/> http://wesley.nnu.edu/Biblical_Studies/noncanon/gospels.htm Kanonik Olmayan Metin Koleksiyonlarının Değerlendirilmesi D. R. Cartlidge ve J. K. Elliott, Art and the Christian Apocrypha (Londra/New York: Routledge, 2001). J. D. Crossan, Diğer Dört İncil: Canon'un Konturlarındaki Gölgelemler (Minneapolis, MN: Winston Press, 1985). B. Ehrman, Kayıp Hristiyanlıklar: Kutsal Yazılar İçin Savaşlar ve Hiç Bilmediğimiz İnançlar (Oxford: Oxford University Press, 2003). J. K. Elliott, Apokrif Doğuş ve Bebeklik Anlatılarının Özeti (NTTS 34; Leiden: Brill, 2006). P. Foster (ed.), The Non-Canonical Gospels (Londra: T&T Clark, 2008). P. Jenkins, Gizli İnciller: İsa Arayışı Yolunu Nasıl Kaybetti (Oxford: Oxford University Press, 2001). H.-J. Klauck, Apocryphal Gospels: An Introduction (İng. çev.; Londra: T&T Clark, 2003). H. Koester, Eski Hristiyan İncilleri: Tarihleri ve Gelişimleri (London/Philadelphia, PA: SCM/TPI, 1990). F. Lapham, Yeni Ahit Apocrypha'ya Giriş (Londra: T&T Clark, 2003). J. D. Turner ve A. McGuire (ed.), Elli Yıl Sonra Nag Hammadi Kütüphanesi: 1995 İncil Edebiyatını Anma Derneği Bildirileri (Leiden: Brill, 1997). Bireysel Kanonik Olmayan Metinler Üzerine Çalışmalar H. I. Bell ve T. C. Skeat, Fragments of an Unknown Gospel ve Other Early Christian Papyri (Londra: British Museum, 1935). T. Chartrand-Burke, 'Thomas'ın Bebeklik İncili: Metin, Kökenleri ve Aktarımı' (Doktora tezi, Toronto Üniversitesi, 2001). A. D. DeConick, Thomas'ın Orijinal İncilini Kurtarmak: İncil'in Tarihi ve Büyümesi (LNTS 286; Londra: T&T Clark, 2005). — Thomas'ın Orijinal İncili'nin Çevirisi, Yorum ve Tam İncil'in Yeni İngilizce Çevirisi ile birlikte (LNTS 287; Londra: T&T Clark, 2006). 140 Apokrif İnciller

--- SAYFA 150 ---

— On Üçüncü Havari: Yahuda İncili Gerçekte Ne Diyor (Londra: T&T Clark, 2007). S. J. Gathercole, Yahuda'nın İncili (Oxford: Oxford University Press, 2007). R. F. Hock, James ve Thomas'ın Bebeklik İncilleri (Santa Rosa, CA: Polebridge Press, 1995). K. L. King, Magdalalı Meryem'in İncili: İsa ve İlk Kadın Havari (Santa Rosa, CA: Polebridge Press, 2003). T. J. Kraus, Ad fontes: Orijinal El Yazmaları ve Erken Hristiyanlığı Çalışmak İçin Önemleri - Seçilmiş Denemeler (Leiden: Brill, 2007). M. J. Kruger, Kurtarıcının İncili: P.Oxy'nin Analizi. 840 ve Erken Hristiyanlığın İncil Geleneklerindeki Yeri (TENT 1; Leiden: Brill, 2005). S. Patterson, Thomas ve İsa'nın İncili (Sonoma, CA: Polebridge Press, 1993). C. M. Tuckett, Meryem'in İncili (Oxford: Oxford University Press, 2007). M. L. Turner, Philip'e Göre İncil: Erken Hristiyan Koleksiyonunun Kaynakları ve Tutarlılığı (Leiden: Brill, 1996). R. Uro, Thomas: Thomas İncili'nin Tarihsel Bağlamını Aramak (Londra: T&T Clark, 2003). R. Valantasis, The Gospel of Thomas (Londra/New York: Routledge, 1997). R. McL. Wilson, Philip'in İncili (Londra: A.R. Mowbray & Co., 1962). Kanonik Olmayan İncillere Önemli Arka Plan Sağlayan Çalışmalar R. E. Brown, The Birth of the Messiah (ABRL, rev. edn.; New York: Doubleday, 1993). W. H. C. Frend, The Rise of Christian (Philadelphia, PA: Fortress, 1984). J. Jeremias, Bilinmeyen İsa Sözleri (Londra: SCM, 1964). A. H. B. Logan, Gnostikler: Bir Erken Hristiyan Kültünün Belirlenmesi (Londra: T&T Clark, 2006). J. Robinson ve H. Koester (ed.), Erken Hristiyanlık Yoluyla Trajectories (Philadelphia, PA: Fortress Press, 1971). 141 Daha fazla okuma

--- SAYFA 151 ---

Referanslar Bölüm 1 Arşidük Rainer'in koleksiyonunda bulunan el yazması Fayyum Parçası olarak bilinir ve P.Vindob.G 2325 papirüs kısaltması olarak verilmiştir. Bu el yazması hakkında T. J. Kraus tarafından yapılan tartışmaya bakınız, 'The Fayum Gospel', P. Foster (ed.), The Non-Canonical Gospels (London: T&T Clark, 2008), s. 150-6. Oxyrhynchus bölgesinin arkeolojisine ve orada ortaya çıkarılan papirüs belgelerinin önemine ilişkin etkileyici bir tartışma P. Parsons, City of the Sharp-Nosed Fish: Greek Lives in Roman Egypt (Londra: Weidenfeld ve Nicolson, 2007) kitabında bulunabilir. N. T. Wright, Judas and the Gospel of Jesus (London: SPCK, 2006), s. 27-39 adlı eserinde Yahuda İncili'nin gerçek bir 'müjde' olmadığını iddia eder. 'İncil' teriminin anlamındaki evrim, G. N. Stanton, Jesus and Gospel (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), özellikle. bölüm 2, s. 9-62. MS 69'da Roma'daki daha geniş siyasi durum için bkz. P. A. L. Greenhalgh, The Year of the Four Emperors (Londra: Weidenfeld ve Nicolson, 1975). Martin Hengel, yazılı müjdelerin başlıklarının ikincil olarak eklenmediğini, ilk başta dolaşıma girdiği şekliyle müjdelerin bir parçası olduğunu savunuyor. M. Hengel, Dört İncil ve İsa Mesih'in Tek İncili (Londra: SCM, 2000), s. 50-3. Irenaeus, müjdelerin sayısının neden dörtten az ya da fazla olamayacağını gerekçelendirmek için 'uygunluk' kavramını kullanıyor. Bkz. D. Minns, 'Irenaeus', Expository Times 120 (2009), s. 157-166. 142

--- SAYFA 152 ---

Son yayınlarda bilinen yaklaşık 40 müjde benzeri metnin tahmini önerilmektedir: C. M. Tuckett, 'Forty Other Gospels', M. Bockmeuhl ve D. A. Hagner (ed.), *The Written Gospel* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), s. 238-53; C. Hedrick, '34 İncil: İlk Hristiyanlar Arasında Çeşitlilik ve Bölünme', *Bible Review* 18.3 (2002): 20-31, 46-7. 'Gnostisizm' kategorisinin tamamının kullanımına yönelik en uzun süreli iki itiraz, M. A. Williams'ın *Rethinking 'Gnosticism': An Argument for Dismantling a Şüpheli Kategorisi* (Princeton: Princeton University Press, 1996) ve K. L. King, *What is Gnosticism?* adlı eserinden gelmiştir. (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003). 'Gnostik' teriminin korunmasına ilişkin bir savunma için bkz. A. H. B. Logan, *The Gnostics: Definitioning an Early Christian Cult* (London: T&T Clark, 2006) ve B. Pearson, *Ancient Gnosticism: Traditions and Literatür* (Minneapolis: Fortress, 2007). Roma piskoposlarının veraset listelerinin 2. yüzyılın ikinci yarısının yapay bir yapısı olduğuna dair bir tartışma için bkz. P. Lampe, *From Paul to Valentinus: Christians at Rome in the First Two Centuries* (London: Continuum, 2003), s. 404-6. Valentinizm hakkında ileri düzeyde bir tartışma için bkz. E. Thomassen, *The Spiritual Seed: The Church of the 'Valentinianus'* (Leiden: Brill, 2006). Hristiyanlık öncesi Gnostisizm hakkındaki tartışma için bkz. E. Yamauchi, 'The Issue of Pre-Christian Gnosticism Review in the Light of the Nag Hammadi Texts', J. D. Turner ve A. McGuire (eds.), *The Nag Hammadi Library after Fifty Years: Proceedings of the 1995 Society of Biblical Literatür Anma* (Leiden: Brill, 1997), s.72-88. Kurtarıcı'nın İncili hakkında bkz. C. W. Hedrick ve P. A. Mirecki, *Kurtarıcının İncili: Yeni Bir Antik İncil* (Santa Rosa, CA: Polebridge Press, 1999). Yahuda İncili'nin keşfi, bir dizi National Geographic yayını ve televizyon belgeseli aracılığıyla daha geniş kamuoyunun dikkatine sunuldu. Bkz. National Geographic (Mayıs 2006): 78-95. Tarihsel İsa araştırmalarına eşlik eden metodolojik problemlerle ilgilenen iki ana akım inceleme, E. P. Sanders, *Jesus and Judaism* (London: SCM, 1985) ve J. P. Meier'in çok ciltli çalışması, *A Marginal Jew: Rethinking the Historical Jesus*, 3 ciltte bulunabilir. (New York: Doubleday, 1991, 1994, 2001). 143 Referans

--- SAYFA 153 ---

Hristiyanlığın birleşik bir din olduğu görüşünün klasik eleştirisinin ana hatları 1930'larda çizilmiştir, bkz. W. Bauer, *Ortodoksluk ve Heresy in Earliest Christian* (İngilizce çevirisi, Londra: SCM, 1972; Almanca orijinali, 1934). Kanonik olmayan müjde materyalinin radikal bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi, J. D. Crossan, *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Peasant* (San Francisco: HarperCollins, 1992), s. 427-34'ün Ek 1'inde görülebilir. İsa Seminerinin renk kodlu sonuçları R. W. Funk ve R. W. Hoover (ed.), *The Five Gospels: The Search for the Authentic Words of Jesus* (Toronto: Polebridge/Macmillan, 1993) kitaplarında yayınlandı. 2. Bölüm James Robinson alıntısı, J. D. Turner ve A. McGuire (ed.), *The Nag Hammadi Library after Fifty Years: Proceedings of the 1995 Society of Biblical Literatür Anma* (Leiden: Brill, 1997), s. 3-6'daki 'Nag Hammadi: The First Fifty Years' adlı eserinden alınmıştır. Ayrıca bkz. J. M. Robinson (ed.), İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, gözden geçirilmiş baskı. (Leiden: Brill, 1996). Vahiy diyalogları için bkz. K. L. King, *The Secret Revelation of John* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006). Kipti sözlerinin İngilizce çevirileri büyük ölçüde A. Guillaumont ve ark.'dan alınmıştır. (eds.), *Thomas'a Göre İncil: Kurulan ve Çevrilen Kipti Metin*, gözden geçirilmiş baskı. (Leiden: Brill, 1998), ancak diğer çevrilere de başvurulmaktadır ve burada sunulan tercüme her hangi bir çeviriye tam olarak uymamaktadır. Ayrıca A. D. DeConick'in İngilizce çevirilerine bakın, *The Original Gospel of Thomas in Translation, with a Commentary ve New English Translation of the Complete Gospel* (LNTS 287; Londra: T&T Clark, 2006). Gizemli Söz 42 hakkında bir tartışma için bkz. R. Valantasis, *The Gospel of Thomas* (London/New York: Routledge, 1997), s. 118. Bu sözün öncelikli olarak 'bağlantının kesilmesi' ile ilgili olduğunu ve 'grup kimliğinden farklı olarak bireyin merkeziliğini' teşvik ettiğini belirtmektedir. Adil James hakkında bkz. B. D. Chilton ve C. A. Evans (ed.), *Adil James ve Christian Origins* (Leiden: Brill, 1999). Kurtuluşun kadınlar için iki aşamalı bir süreç olduğu ihtimaline ilişkin bir tartışma için bkz. J. Buckley, 'An Interpretation of Logion 114 in The 144 The Apocryphal Gospels

--- SAYFA 154 ---

Thomas İncili, 27 Kasım (1985): 245-72. Buna karşılık DeConick, "kadınlar için cinsiyetin yeniden şekillendirilmesinin, özellikle bekarlık ve çocuk doğurmayı reddetme gibi özel davranışları vurgulayacağını" öne sürüyor: *The Original Gospel of Thomas in Translation*, s. 297. Philip'in İncili'ndeki Valentinianus perspektiflerinin ayrıntılı bir tartışması için bkz. M. L. Turner, *The Gospel of Philip: The Sources and Coherence of an Early Christian Collection* (Leiden: Brill, 1996). Philip İncili'nin sayfa referans sistemi, Isenberg'in metnin standart baskısında benimsediği sistemi takip etmektedir. W. W. Isenberg, 'Philip'e Göre İncil', B. Layton (ed.), *Nag Hammadi Codex II*, s. 2-7. Philip İncili'nde İsa'nın Meryem'i öptüğü pasajın İngilizce çevirisi W. W. Isenberg'in 'The Gospel of Philip (II,3)' adlı çalışmasından alınmıştır ve en uygun şekilde J. M. Robinson (ed.), *The Nag Hammadi Library in English*, gözden geçirilmiş baskıdan alınmıştır. (Leiden: Brill, 1996), s. 148. Bu metnin daha cinselleştirilmiş versiyonu R. McL'dendir. Wilson, Philip'in İncili (Londra: Mowbray, 1962), s. 114. Yeniden yapılandırılmış unsurları yardımsever bir şekilde parantez içine alıyor ve sıklıkla bu metin üzerine inşa edilen spekülasyon fikirleri teşvik etmiyor. Çeşitli internet siteleri İsa'nın Mecdelli Meryem ile paylaşmış olabileceği yakın ilişkisinin türünü öne sürüyor. 'Docetic' teriminin önemli bir tartışması için bkz. M. Slusser, 'Docetism: A Historical Definition', *Second Century* 1.3 (1981): 163-72. Çarmıhtaki İsa hakkındaki pasajın çevirisi H. W. Attridge ve G. W. MacRae'nin 'The Gospel of Truth (I,3 and XII,2)', J. M. Robinson (ed.), *The Nag Hammadi Library in English*, revize edilmiş baskısından alınmıştır. (Leiden: Brill, 1996), s. 42. Hem Justin hem de Valentinianus'un metinlerinde ele alınan konuların örtüşmesi olgusu, P. Parvis tarafından 'Justin, Philosopher and Martyr: The Posthumous Creation of the Second Apology', S. Parvis ve P. Foster (eds.), *Justin and His Worlds* (Minneapolis: Fortress, 2007), s. 22-37, özellikle belirtilmiştir. 32-4. Mısırlıların İncili hakkında bkz. A. Bohlig ve F. Wisse (ed.), *Nag Hammadi Kodeksleri III,2 ve IV,2*. Mısırlıların İncili (Büyük Görünmez Ruhun Kutsal Kitabı) (Leiden: Brill, 1975). Ayrıca bkz. A. Bohlig ve F. Wisse, 'The Gospel of the Egyptians (III,2 and IV,2)', J. M. Robinson (ed.), *The Nag Hammadi Library in English*, gözden geçirilmiş baskı. (Leiden: Brill, 1996), s. 208-19. 'Anlamsız ünlüler' alıntısının çevirisi H. W. Attridge ve G. W. MacRae'den alınmıştır, 'The Gospel of Truth (I,3 and XII,2)', 145 Referans

--- SAYFA 155 ---

J. M. Robinson (ed.), İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, gözden geçirilmiş baskı. (Leiden: Brill, 1996), s. 42. Bölüm 3 İsa'nın çocukluğuyla ilgili alıntılar T. Chartrand-Burke'den, 'The Infancy Gospel of Thomas', P. Foster (ed.), *The Non-Canonical Gospels* (London: T&T Clark, 2008), s. 126. Constantin von Tischendorf, Sina Dağı'ndaki St Catherine manastırından ele geçirilen 4. yüzyıldan kalma Codex Sinaiticus'un yanı sıra Codex Ephraemi Rescriptus'un palimpsestini deşifre etti ve Pauline mektuplarını içeren Codex Claromontanus'un eleştirel bir baskısını yayınladı. Ayrıca şu anda Yeni Ahit'in apocrypha'sını oluşturan metinlerin yayınlanmasında da aktifti: *De Evangeliorum apocryphorum Origine et usu* (1851); *Acta Apostolorum apocrypha* (1851); *Evangelia apocrypha* (1853; 2. baskı, 1876); *Kiyamet apocryphae* (1866). Hem Infancy Gospel of Thomas hem de Protevangelium of James'in bu bölümündeki İngilizce çeviriler büyük ölçüde R. F. Hock, *The Infancy Gospels of James and Thomas*'tan (Santa Rosa, CA: Polebridge, 1995) alınmıştır. Yunanca metnin daha kesin tercümesine dayalı olarak birkaç noktada değişiklikler yapılmıştır. Özellikle 'sodomit, dinsiz ve cahil' çevirisi. . . ' ifadesi, Hock'un biraz 'evcilleştirilmiş' çevirisi olan 'Lanet olsun sana, seni saygısız aptal!'dan daha doğru bir şekilde Yunanca metnin anlatımını temsil eder (Bu bağlamda 'sodomite' teriminin cinsel uygulamayı kınayan imalar mı taşıdığını, yoksa sadece Sodom şehrinin sakinlerine karşı yargılama motifini mi kullandığını belirlemek zordur.) İsa'nın eğitiminin bir çeşitlemesi için bkz. Irenaeus, Ad. Haer. 1.20.1. 'Alfabe' olayı P. Foster'ın 'Educating Jesus: The Search for a Plausible Context', *Journal for the Study of the Historical Jesus* 4 (2006): 7-33, özellikle 22-5. Yunanca A ve Yunanca B arasındaki farklar hakkında, T. Chartrand-Burke, 'The Infancy Gospel of Thomas', P. Foster (ed.), *The Non-Canonical Gospels* (London: T&T Clark, 2008), s. 126-38'deki tartışmaya bakınız. Elliott şunu belirtiyor: 'PJ'nin [Protevangelium of James] olası alıntıları, beşinci yüzyıla ait Barbarus Scakiferi (veya Excerpta Latina Barbarica) olarak bilinen tarihçede bulunabilir.' Bkz. J. K. Elliott, 146 *The Apocryphal Gospels*

--- SAYFA 156 ---

Apokrif Yeni Ahit (Oxford: Oxford University Press, 1993), s. 54. Bu önerinin artıları ve eksileri Elliott tarafından sıralanan bir dizi yabancı dil makalesinde tartışılmıştır. James'in Protevangelium'unda Anna'nın hamileliğiyle ilgili metinsel problemin daha kapsamlı bir tartışması için bkz. E'. de Strycker, *La forme la plus ancienne du Protevangile de Jacques* (Bruxelles: Socie'te' des Bollandistes, 1961), s. 80. İsa'nın doğumunu çevreleyen bazı mucizevi olayların önemi, F. Bovon, 'The Suspension of Time in the Protevangelium Jacobi', B. A. Pearson (ed.), *The Future of Early Christian: Essays in Honor of Helmut Koester* (Minneapolis, MN: Fortress, 1991), s. 393-405'te tartışılmıştır. 4. Bölüm Akhmî'm'daki kodekslere ilişkin ilk yayın raporu U. Bouriant'ta bulunabilir, 'Fragments du texte grec du livre d'E'noch et de quelques e'crits attribue's a ' saint Pierre', *Me'moires publie'par les membres de la Mission arche'ologique france aise au Caire* (t. IX, fasc. 1; Paris, 1892), s. 93-147. Petrus'un İncili. Peter'dan Eusebius, H.E.'de bahsedilmektedir. iii.3.1-3 ve vi.12.1-6. Petrus İncili ve öğreticilikle ilgili güncel bir tartışma için bkz. J. McCant, 'The Gospel of Peter: Docetism Reconsidered', *New Testament Studies* 30 (1984): 258-73. Hristiyanlığın daha batıl ve mucizevi unsurlarının belki de en ünlü eleştirmeni 2. yüzyıl yazarı Celsus'tu. Her ne kadar Origen, *Contra Celsum* adlı bu eseri çürütürken ondan büyük alıntılar yapmış olsa da, *The True Doctrine*'i kendi başına korunmamıştır. Bkz. H. Chadwick, *Origen: Contra Celsum* (Cambridge: Cambridge University Press, 1953; yeniden basıldı, 1965). Vücut büyüklüğünün dönüşümü olgusu, bir dizi erken Hristiyan metninin bir özelliğidir. Daha kapsamlı bir tartışma için bkz. P. Foster, 'Polimorfik Kristoloji: Erken Hristiyanlıkta Kökenleri ve Gelişimi', *Journal of Theological Studies* 58, Bölüm 1 (2007): 66-99. J. D. Crossan, *Konuşan Haç: Tutku Anlatısının Kökenleri* (San Francisco, CA: Harper & Row, 1988). Crossan'ın teorisinin daha kapsamlı bir tartışması için bkz. P. Foster, 'The Gospel of Peter', P. Foster (ed.), *The Non-Canonical Gospels* (Londra: T&T Clark, 147 Referanslar)

--- SAYFA 157 ---

2008), s. 30-42, özellikle. 38-40. Alıntı P. A. Mireki'den, 'Peter, Gospel of', *Anchor Bible Dictionary*, cilt. V (New York: Doubleday, 1992), s. 278. Papyrus Oxyrhynchus 840'ın orijinal yayını B.P. Grenfell ve A.S. Hunt (ed.), *The Oxyrhynchus Papyri: Bölüm V* (London: Egypt Exploration Fund, 1907), s. 1-10; ve aynı yazarlar tarafından yayınlanan ayrı bir kitapçıkta, *Fragment of an Uncanonical Gospel* (Londra: Egypt Exploration Fund, 1908). Çeviri temel olarak M. J. Kruger tarafından *The Gospel of the Savior: An Analysis of P.Oxy* tarafından sağlanan çeviriyi takip etmektedir. 840 ve Erken Hristiyanlığın İncil Geleneklerindeki Yeri (Leiden: Brill, 2005). Ayrıca bkz. T. J. Kraus, 'P.Oxy. 840 - Muska mı, Minyatür Kodeks mi? Temel ve İki Terim Üzerine Ek Açıklamalar', T. J. Kraus (ed.), *Reklam Yazı Tipleri: Orijinal El Yazmaları ve Erken Hristiyanlığı Çalışmak İçin Önemleri - Seçilmiş Denemeler* (Leiden: Brill, 2007), s. 47-67. Su vaftizi hakkında bkz. F. Bovon, 'Fragment Oxyrhynchus 840, Fragment of a Lost Gospel, Witness of an Early Christian Controversy Over Purity', *Journal of Biblical Literature* 119 (2000): 705-28. Papyrus Egerton 2 hakkında, bkz. H. I. Bell ve T. C. Skeat, *Fragments of an Unknown Gospel and Other Early Christian Papyri* (London: Trustees, Oxford University Press, 1935) ve M. Gronewald, 'Unbekanntes Evangelium oder Evangelienharmonie (Fragment aus dem 'Evangelium Egerton')', *Ko'İner Papyri'de (P.Ko'İn) 6*, *ARWAW.PapyCol VII* (Opladen, 1987), s. 136-45. Bu bölümde sunulan Papyrus Egerton 2 + Papyrus Cologne 255 parçalarının çevirileri, yukarıda belirtildiği gibi Bell ve Skeat tarafından verilenlere ve T. Nicklas, 'Papyrus Egerton 2', P. Foster (ed.), *The Non-Canonical Gospels* (London: T&T Clark, 2008), s. 139-49'a dayanmaktadır. Papyrus Egerton 2 için genel olarak çok değerli bir web tabanlı kaynak bulunmaktadır: <http://www-user.uni-bremen.de/~wie/Egerton/Egerton_home.html> (1 Eylül 2008'de erişildi). Nomina sacra hakkındaki karşıt bakış açıları için bkz. L. W. Hurtado, 'The Origin of the Nomina Sacra: A Proposal', *Journal of Biblical Literature* 117 (1998): 655-73 ve C. M. Tuckett, 'Nomina Sacra': Yes and No?', J.-M. Auwers ve H. J. Jonge (ed.), *The Biblical Canons*, BETL CLXIII (Leuven: Peeters, 2003), s. 431-58. 'Yahudi-Hristiyan' teriminin tanımına ilişkin tüm soru, son yıllarda Kutsal Kitap biliminde önemli bir sorun olarak yeniden su yüzüne çıktı. Dönüm noktası niteliğindeki iki çalışmaya bakın: O. Skarsauna ve R. Heidar (ed.), 148 *The Apocryphal Gospels*

--- SAYFA 158 ---

İsa'ya İnanan Yahudiler: Erken Yüzyıllar (Peabody, MA: Hendrickson, 2007), özellikle. sayfa 3-55; ve M. Jackson-McCabe (ed.), Jewish Christian Reconsidered: Rethinking Ancient Groups and Texts (Minneapolis, MN: Fortress, 2007). Çeşitli Kilise babaları tarafından Yahudi-Hıristiyan İncillerinden alıntılanan pasajların çevirileri, E. Hennecke ve W. Schneemelcher (ed.), New Testament Apocrypha, Volume One: Gospels and İlgili Yazılar, gözden geçirilmiş baskıdan değiştirilmiştir. (tr. R. McL. Wilson; Louisville, KY: Westminster/John Knox Press, 1991), s. 134-178. 5. Bölüm Pavlus'un Şam Yolu deneyimine yol açmış olabilecek çeşitli faktörlerin bir tartışması için bkz. J. Ashton, The Religion of Paul the Apostle (New Haven, CT: Yale, 2000), özellikle. 3. Bölüm. Yahuda İncili'ni içeren Codex Tchacos'un geçişini çevreleyen, keşfinden yayımlanmasına kadar geçen olayların müstehcen bir açıklaması için bkz. H. Krosney, The Lost Gospel: The Quest for the Gospel of Judas Iscariot (Washington, DC: National Geographic, 2006). Yahuda İncili'nin İngilizce çevirisinin orijinal yayını R. Kasser, M. Meyer ve G. Wurst'ta bulunabilir; ayrıca B. D. Ehrman'ın ek yorumu, The Gospel of Judas (Washington, DC: National Geographic, 2006). Ayrıca bkz. R. Kasser ve G. Wurst (ed.), The Gospel of Judas – Codex Tchacos'tan Philip, James ve Allogenes Kitabı ile birlikte: Kritik Baskı (Washington, DC: National Geographic, 2007), s. 30; ve A. D. DeConick, On Üçüncü Havari: Yahuda'nın İncili Gerçekten Ne Diyor (Londra: Continuum, 2007). Birbiriyle yarışan çeşitli çeviriler için Kasser, Meyer ve Wurst, The Gospel of Judas ve DeConick, The Thirteenth Apostle kitaplarının paralel pasajlarında sunulan alternatiflere bakın. Meryem İncili'nin en son eleştirel baskısı C. M. Tuckett, The Gospel of Mary'dir (Oxford: Oxford University Press, 2007). Ayrıca bkz. Karen L. King, The Gospel of Mary of Magdala: Jesus and the First Woman Apostle (Santa Rosa, CA: Polebridge Press, 2003). Yeni dini hareketlerin sosyolojisi için W. S. Bainbridge, The Sociology of Religious Movements'a (New York: Routledge, 1997) başvurun. 149 Referans

--- SAYFA 159 ---

6. Bölüm Nag Hammadi metinlerinin durumuyla ilgili bazı konuların tartışması için bkz. S. Emmel, 'Religious Tradition, Textual Transmission, and the Nag Hammadi Codices', J. D. Turner ve A. McGuire (ed.), The Nag Hammadi Library after Fifty Years: Proceedings of the 1995 Society of Biblical Literature Annual Meeting (Leiden: Brill, 1997), s. 34-43. 150 Apokrif İnciller

--- SAYFA 160 ---

Dizin Akhmî'm 2, 87, 90 Allogenes 120 Yahudi karşıtlığı 92-93, 97, 99, 101, 125 apokrif 9 havariyel Hıristiyanlık 123, 128, 130 vaftiz 105 Barbelo 58 Jeu Kitapları 59 gelin odası 45-7 karizma 131 Clement İskenderiye 35, 56, 113 Codex Tchacos 119 Kipti Müzesi 27-28 Corpus Hermeticum 120 Cotelier, J.B. 64 'Çapraz İncil' 100 Kör Didymus 113 müritler 36-38 docetizm 11, 22, 54, 90-91, 123 Epiphanius 63, 114-115 Euripides 4 Eusebius 10, 89-90 Yakup'un İlk Vahiyi 120 Gelesian Kararnamesi 74 Gnostisizm 12-18, 22, 34, 41, 52, 57, 69, 104, 121, 124, 127 'müjde' 4, 6-9, 42, 60, 72, 82-3 İbranilere göre İncil 113-114 Yahuda İncili 21, 118-123 Meryem İncili 124-130 Nikodim İncili 55 Petrus İncili 2, 10, 11, 87-101, 132, 136 Filipus İncili 30, 35, 40, 41-50, 104, 128 Ebionitlerin İncili 113-115 Mısırlıların İncili 30, 56-9 Nazoralıların İncili 113 Kurtarıcı'nın İncili 21 Thomas'ın İncili 23, 30, 31-41, 63, 87, 101, 128, 133, 134 Gerçeğin İncili 30, 50-6 Grenfell, Bernhard S. 2, 19, 20 Herod Antipas 97 başrahip 102, 103 tarihsel İsa 23, 49, 72, 86, 116, 133, 134 Homer 4 Hunt, Arthur S. 2, 19, 20 Thomas'ın Bebeklik İncili 63-72, 133 Irenaeus 10, 51, 69 Hieronymus 114 İsa Semineri 23-24 151

--- SAYFA 161 ---

Yahudi-Hristiyan İncilleri 111-115 Yahudi Hristiyanlığı 37, 110, 112, 113, 125 Arimithea'lı Yusuf 96 Yusuf (İsa'nın babası) 65, 71, 79 Josephus 104 Yahuda 122-123 Justin Martyr 15, 53 Petrus'un Philip'e mektubu 120 Logos kristoloji 53-4, 60, 90, 97 Maecenas Vakfı 119 Mecdelli Meryem 40-1, 47-48, 125-130 Meryem (İsa'nın annesi) 62, 71, 79-84 Mucizeler 91 modalizm 53 manastırcılık 36 Musa 107-108, 125 mistisizm 59, 69 Nag Hammadi 11, 16, 19, 26-60, 86, 100, 134 yeni dini hareketler 130 kanonik olmayan 9, 42, 73, 116, 136-137 Origen 63, 113 Ophites 17 Oxyrhynchus 2, 4, 18, 31, 101, 105, 134 P.Egerton 2 105-111, 132 P.Oxy. 840 101-105, 132 P.Rhy. 463 124 Havari Pavlus 117-118 tutku 91 Petrus 89, 128, 129 dindarlık 85 Pilatus 96-97, 98-99 Platon 20 pleroma 35, 52 Yakup'un Protevangelium'u 12, 72-84, 133 Q 24 diriliş 98, 99 yeniden birleşme 45-47 Roma 13 Serapion 10 Sethianizm 16-17, 57-8 tapınak 101, 104 Tischendorf, C. von 64 Valentianizm 14-16, 42, 45, 49-50, 51 Valentinus 10, 15-16, 51 bekaret 74-5, 76, 79-80, 82 152 Apokrif İnciller